

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YOĞUN KENT, ORTA YOĞUN KENT VE KIR KAVRAMLARI
IŞIĞINDA İSTANBUL VE GÖÇ OLGUSU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

KÜRŞAT SEKMAN

AMASYA
Mayıs – 2025

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YOĞUN KENT, ORTA YOĞUN KENT VE KIR KAVRAMLARI
IŞIĞINDA İSTANBUL VE GÖÇ OLGUSU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Hazırlayan
Kürşat SEKMAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kemal AYDIN

AMASYA – 2025

TEZ ONAY SAYFASI

Kürşat SEKMAN tarafından hazırlanan “Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır Kavramları Işığında İstanbul ve Göç Olgusu Üzerine Bir Çalışma” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 30/05/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Prof. Dr. Kemal AYDIN

.....

Üye : Prof. Dr. Tefvik ERDEM

.....

Üye : Doç. Dr. İnan AKDAĞ

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 30/05/2025

Doç. Dr. Hadi BELGE
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

30/05/2025

Kürşat SEKMAN

İmza

ÖZET

YOĞUN KENT, ORTA YOĞUN KENT VE KIR KAVRAMLARI IŞIĞINDA İSTANBUL VE GÖÇ OLGUSU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Kürşat SEKMAN

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs/2025

Danışman: Prof. Dr. Kemal AYDIN

Kent-kır sınıflandırmaları gerek yasal metinlerde gerek literatürde farklı ölçütler ve farklı paradigmalar kullanılarak yapılmış olduğundan kavramların kullanımı ve bu kavramlar üzerinden veri üretilmesi konusunda karmaşık bir durum oluşmuş ve bu hususta geçerli ve sürdürülebilir verinin üretilmesi oldukça önem kazanmıştır. 20.000 nüfus bareminin kullanıldığı kent-kır sınıflandırmaları, hukuki düzenlemelerden fazlaca etkilenmiş ve gerçekliğini yitirmiştir. Yoğun kent, orta yoğun kent ve kır biçiminde geliştirilen üçlü yeni kent-kır sınıflandırması modeli bu alanda geçerli bir veri üretilmesi hususunda oldukça önemli bir gelişme olmuştur. Bu çalışmada amaç olarak kent-kır tanımlamalarında kullanılmış çeşitli sınıflandırma yöntemlerinin geçerliliğinin irdelenmesi ve bu kavramlar ışığında İstanbul'dan gerçekleştirilen tersine göçlerin arka planında yer alan nedenlerin ortaya konulması olarak belirlenmiştir. Yöntem olarak çeşitli kuruluşların veri ürettiği kent-kır tanımlamaları karşılaştırmalı olarak ele alınmış olup İstanbul ve göç ilişkisini tahlil edebilmek için Genel Nüfus Sayımları ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları analiz edilmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada kent ve kır kavramları çok yönlü olarak incelenmiş, İstanbul ve Türkiye'nin kentleşme ve göç sürecine kronolojik olarak yer verilmiştir. Ayrıca İstanbul ve göç ilişkisi, yoğun kent, orta yoğun kent ve kır kavramları üzerinden ortaya konulmuş, çeşitli veri, şekil ve grafiklerle bu ilişki desteklenmiştir. Çalışmanın sonucunda 1950'li yıllarda başlayan ve ilerleyen dönemlerde hızı zaman zaman azalsa da devam eden hızlı kentleşme sürecinin Türkiye'nin en büyük metropolü olan İstanbul'u gerek kente özgü hizmetler gerek kentsel kapasite açısından oldukça yıprattığı ve tersine göç sürecinde ciddi adımlar atılması gerekliliği vurgulanmıştır. İstanbul'dan tersine göç sürecinin altında yatan saik ve motivasyonlara detaylıca yer verilmiş olup çalışmanın sonuç kısmında birtakım önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Kent, Kır, Tersine Göç,

ABSTRACT

A STUDY ON ISTANBUL AND MIGRATION PHENOMENON IN THE LIGHT OF THE CONCEPTS OF DENSELY POPULATED AREAS, INTERMEDIATE DENSITY AREAS AND THINLY POPULATED AREAS

Kürşat SEKMAN

Amasya University, Institute of Social Science

Political Science and Public Administration, M.A., May/2025

Supervisor: Prof. Dr. Kemal AYDIN

Since urban-rural classifications have been made using different criteria and different paradigms both in legal texts and literature, a complex situation has emerged in terms of the use of concepts and the production of data based on these concepts, and the production of valid and sustainable data has become very important in this regard. Urban-rural classifications using a 20,000 population scale have been greatly affected by legal regulations and have lost their validity. The new triple urban-rural classification model developed in the form of dense urban, medium-dense urban and rural has been a very important development in terms of the production of valid data in this field. The aim of this study is to examine the validity of various classification methods used in urban-rural definitions and to reveal the reasons behind the reverse migrations from Istanbul in the light of these concepts. As a method, urban-rural definitions produced by various organizations have been comparatively addressed, and in order to analyze the relationship between Istanbul and migration, the results of the General Population Censuses and the Address-Based Population Registration System have been analyzed and a literature review has been conducted. The study examines the concepts of city and countryside in a multifaceted manner, and provides a chronological overview of the urbanization and migration processes of Istanbul and Turkey. In addition, the relationship between Istanbul and migration is presented through the concepts of dense city, medium-density city and countryside, and this relationship is supported by various data, figures and graphics. As a result of the study, it is emphasized that the rapid urbanization process that started in the 1950s and continued in later periods, although its speed has decreased from time to time, has worn down Istanbul, Turkey's largest metropolis, in terms of both city-specific services and urban capacity, and that serious steps must be taken in the reverse migration process. The motives and motivations underlying the reverse migration process from Istanbul are given in detail, and some suggestions are included in the conclusion

of the study.

Keywords: Istanbul, City, Rural Area, Remigraiton.

ÖNSÖZ

Öncelikle bu günlere gelmemde sonsuz emekleri olan Babam Mecit SEKMAN ve Annem Ayni SEKMAN'a; gerek bu çalışma sürecinde gerekse hayatımın her anında desteklerini esirgemeyen Kıymetli Eşim Ayşe SEKMAN'a, akademik donanım başta olmak üzere hayatın birçok alanında öğretici olan ve bilgisini sakınmayan saygıdeğer büyüğüm, Danışmanım Prof. Dr. Kemal AYDIN'a ve kurumdan oda arkadaşlarım Buket, Meriç ve Duygu Hanımlara teşekkürü bir borç bilirim.

Gerek iş temposu gerek yaşam şartlarının meydana getirdiği zorluklara rağmen bu süreci de muvaffakiyet ile bitirmek oldukça gurur verici oldu. Çalışmayı okuma fırsatı bulanlara iyi okumalar diliyor, çalışmanın literatüre katkıda bulunmasını diliyorum.

Saygılarımla,

Kürşat SEKMAN

30/05/2025

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. Kent Kavramı	6
1.1.1. Metropoliten Kent.....	7
1.1.2. Yörekent.....	8
1.1.3. Yeni Kent	9
1.1.4. Köy Kent/Tarım Kenti	9
1.2. Kırsal ve Köy Kavramı.....	10
1.2.1. Kırsal Kavramı.....	10
1.2.2. Köy.....	11
1.2.3. Kırsal Mahalle.....	12
1.2.4. Kentsel Köy	12
1.2.5. Kırsal Kent	12
1.3. Göç Kavramı	13
1.3.1. İç Göç.....	14
1.3.2. Dış Göç	14
1.3.3. İtici, Çekici ve İletici Faktörler.....	15
1.4. Türkiye'nin Kentleşme Süreci.....	17
1.4.1. 1923-1950 Dönemi	17
1.4.2. 1950-1980 Dönemi	17
1.4.3. 1980-2000 Dönemi	19
1.4.4. 2000 Sonrası Dönem.....	22
1.5. Tersine Göç	30

II. BÖLÜM

2. YOĞUN KENT, ORTA YOĞUN KENT VE KIR KAVRAMLARI	33
2.1. Türkiye’de Kentsel Alan-Kırsal Alan Ayrımı	33
2.1.1. Genel Nüfus Sayımları.....	33
2.1.2. Adrese Dayalı Nüfus Sistemi (ADNKS)	33
2.1.3. Yeni Kent-Kır Tanımı (Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır).....	35
2.2. Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır Kavramları Açısından Türkiye’nin Durumu.....	36

III. BÖLÜM

3. İSTANBUL VE GÖÇ	45
3.1. İstanbul’un Kentleşme Serüveni.....	45
3.2. Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır Kavramları Açısından İstanbul’un Durumu.....	51
3.3. İstanbul’dan Tersine Göçü Tetikleyecek Nedenler ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalar	55
3.3.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin (İBB) Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti (Hayat Pahalılığı ve İşsizlik Nedeniyle Tersine Göç)...	55
3.3.2. COVID-19 Pandemi Sürecinin Göç Sürecine Etkisi	61
3.3.3. Emeklilik ve Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) Düzenlemesinin Göç Sürecine Etkisi	61
3.3.4. 6 Şubat 2023 Depremi ve Olası Marmara Depreminin Göç Sürecine Etkisi	62
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	70
ÖZ GEÇMİŞ	78

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. 2008-2023 Yılları Arasındaki İç Göç İstatistikleri (TÜİK, 2025c).	22
Tablo 2. 2015-2019 Net Göç Sayısı En Yüksek ve En Düşük Olan İller (TÜİK, 2024a).	24
Tablo 3. 2019-2023 Net Göç Sayısı En Yüksek ve En Düşük Olan İller (TÜİK, 2024a).	24
Tablo 4. 2 Ekim 2011 Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2013).	25
Tablo 5. 2018 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c). ..	25
Tablo 6. 2019 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c). ..	26
Tablo 7. 2020 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c). ..	26
Tablo 8. 2021 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c). ..	27
Tablo 9. 2022 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c). ..	27
Tablo 10. 2023 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).	28
Tablo 11. 2018 Yılı Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (TÜİK, 2024d).	28
Tablo 12. 2023 Yılı Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (TÜİK, 2024d).	29
Tablo 13. Genel Nüfus Sayımları- Yıllara Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köyler Nüfusu (TÜİK, 2024e).	29
Tablo 14. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi- Yıllara Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köyler Nüfusu (TÜİK, 2025d).	30
Tablo 15. Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, 1975-2000 (TÜİK, 2015b).	31
Tablo 16. 2022 Verilerine Göre Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2023c).	37
Tablo 17. 2022 Verilerine Göre Kır Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2023c).	37
Tablo 18. 2022 Verilerine Göre Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2023c).	38
Tablo 19. Yaş Aralıklarına Göre Kent-Kır Sınıflaması, 2022 (TÜİK, 2023d).	38
Tablo 20. 2023 Verilerine Göre Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2024g).	39
Tablo 21. 2023 Verilerine Göre Kır Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2024g).	39

Tablo 22. 2023 Verilerine Göre Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2024g).	40
Tablo 23. Yeni Kent-Kır Sınıflamasına Göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1, 2023 (TÜİK, 2024h).	40
Tablo 24. Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan İlçeler, 2023 (TÜİK, 2024i).	41
Tablo 25. Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan İlçeler, 2023 (TÜİK, 2024i).	41
Tablo 26. Yaş Aralıklarına Göre Kent-Kır Sınıflaması, 2023 (TÜİK, 2024j).	42
Tablo 27. 2024 Verilerine Göre Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2025g).	44
Tablo 28. 2024 Verilerine Göre Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2025g).	44
Tablo 29. 2024 Verilerine Göre Kır Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2025g).	44
Tablo 30. Yıllara Göre İstanbul'un Nüfusu (TÜİK, 2025e).	45
Tablo 31. İstanbul İlçeleri Nüfusu, 2024 (TÜİK, 2025f).	46
Tablo 32. 2000 Yılı İstanbul'un Yerleşim Yerlerine Göre Aldığı ve Verdiği Göç (TÜİK, 2015d; TÜİK, 2015e).	46
Tablo 33. İstanbul'un Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı İstatistikleri (TÜİK, 2024a; TÜİK, 2025h).	47
Tablo 34. İstanbul Doğumlu Kişilerin 2014-2017 Yılları Arasında En Çok Göç Ettiği İller (TÜİK, 2025i).	48
Tablo 35. İstanbul Doğumlu Kişilerin 2018-2021 Yılları Arasında En Çok Göç Ettiği İller (TÜİK, 2025i).	48
Tablo 36. İstanbul Doğumlu Kişilerin 2022-2024 Yıllarında En Çok Göç Ettiği İller (TÜİK, 2025i).	49
Tablo 37. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Aldığı Göç, 2018-2020 (TÜİK, 2024k).	49
Tablo 38. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Aldığı Göç, 2021-2023 (TÜİK, 2024k).	50
Tablo 39. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2018-2020 (TÜİK, 2024l).	50
Tablo 40. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2021-2023 (TÜİK, 2024l).	51
Tablo 41. Yoğun Kent Oranı %100 Olan İstanbul İlçeleri, 31 Aralık 2023 (TÜİK, 2024i).	52
Tablo 42. Yoğun Kent Oranı Yüksek Olan Diğer İstanbul İlçeleri, 31 Aralık 2023 (TÜİK, 2024i).	53

Tablo 43. Orta Yoğun Kent ve Kır Oranı Yüksek Olan İstanbul İlçeleri, 31 Aralık 2023 (TÜİK, 2024i).	53
Tablo 44. İstanbul ve Diğer İllerin Nüfus Yoğunluğuna Göre Sıralanışı, 2024 (TÜİK, 2025l).	54
Tablo 45. 2004-2009 Yılları Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti Verileri (İBB, 2010).	55
Tablo 46. 2010-2013 Yılları Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti Verileri (İBB, 2014).	56
Tablo 47. 2014-2022 Yılları Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti Verileri (İBB, 2015; İBB, 2019; İBB, 2024).	56
Tablo 48. 2021 Yılı Verilerine Göre İstanbul'un Göç Verdiği İller (TÜİK, 2025j).	57
Tablo 49. 2022 Yılı Verilerine Göre İstanbul'un Göç Verdiği İller (TÜİK, 2025j).	58
Tablo 50. 2023 Yılı Verilerine Göre İstanbul'un Göç Verdiği İller (TÜİK, 2025j).	59

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yeni Kent-Kır Tanımlamasına Göre Toplam Nüfusun Dağılımı, 2022 (TÜİK, 2023c).	36
Şekil 2. Nüfusu En Fazla Olan 3 İlin Kent-Kır Tanımlamasına Göre Gösterimi, 2022 (TÜİK, 2023c).....	36
Şekil 3. Yeni Kent-Kır Tanımlamasına Göre Toplam Nüfusun Dağılımı, 2023 (TÜİK, 2025g)	43
Şekil 4. Yeni Kent-Kır Tanımlamasına Göre Toplam Nüfusun Dağılımı, 2024 (TÜİK, 2025g).	43
Şekil 5. Yeni Kent-Kır Sınıflamasına Göre İstanbul'un Durumu 2022, 2023, 2024 (TÜİK, 2023c; TÜİK, 2025g).....	51
Şekil 6. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2021 (TÜİK, 2025j).	57
Şekil 7. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2022 (TÜİK, 2025j).	58
Şekil 8. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2023 (TÜİK, 2025j).	59
Şekil 9. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç'ün Bölgelerin Şehir Sayısına Ortalaması Alınarak Sıralanması, 2023 (TÜİK, 2025j; İçişleri Bakanlığı, t. y.).	60

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Başkanlığı
DEGURBA	Degree of Urbanisation (Kentleşme Derecesi)
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılanlar
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
MAKS	Mekânsal Adres Kayıt Sistemi
MERNİS	Merkezi Nüfus İdare Sistemi
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UAVT	Ulusal Adres Veri Tabanı

GİRİŞ

Kent, şehir, kentli, kentleşme, kır, köy, kırsal gibi kavramlar gerek literatürde gerek mevzuatta sınırları net olarak çizilememiş kavramlardır. Genel olarak kent ve kır kavramları birbirlerinin antitezi olarak tanımlanmaktadır. Kent ve kır sınıflandırmaları esas olarak ilgili yerleşim yerinde yaşayan insanların temel ekonomik uğraşlarından hareketle açıklanmaktadır. Kentte yaşayan insanların temel uğraşısı ticaret, sanayi ve hizmet sektörü iken kırsalda yaşayan insanların temel uğraşı alanı tarımdır. Kentlerde sosyal gelişim sürekli devinim içerisindeyken kentlerdeki insan ve komşuluk ilişkilerini köylere göre görece sınırlı olmaktadır (TDK, 2023a, s. 3095; Keleş, 1980, ss. 67-68). Görüldüğü üzere kent ve kır birbirlerinin karşıtı olarak konumlandırılmaktadır. Pejoratif bakış açısıyla yaklaşp köyü daha ilkel kabul etmek, kenti daha gelişmiş olarak kabul etmek ve kentlileri köylülerin önünde görmek oldukça yanlı ve yanlış bir değerlendirme olmaktadır. Kent, nüfusunun büyük çoğunluğu endüstri, hizmet, ticaret gibi sektörlerde istihdam olan, nüfusun kırsal bölgelere nazaran daha fazla olduğu, eğlence ve sosyal donatı olanlarının fazla olduğu yerleşim yeri olarak tanımlanabilir. Her ne kadar farklı nüfus baremleri literatürde yer almış olsa kentler için genel olarak 20.000 kişilik nüfus baremi olarak kabul görmüştür (TDK, 2023a, s. 3095; Keleş, 1980, ss. 67-68).

Kırsal ise kır ile ilgili olan, şehrin dışında, insanların temel uğraşı alanlarının tarım ve hayvancılık olduğu, nüfusun daha dağınık olduğu, daha yakın insani ilişkilerin bulunduğu yerleşim yeri olarak tanımlanabilir (Şahin, 2015, s. 209; TDK, 2023a, s. 2022). Köy, kır ve kırsal kavramları gerek hukuki metinlerde gerek ilgili literatürde iç içe geçmiş veya yakın anlamlarda kullanılan kavramlar olmuştur. Bu kavramların birbirinin yerine kullanılması uzun yıllar boyunca kavramların tam olarak idrak edilmesini de zorlaştırmıştır. Kırsal kavramı şehre olan uzaklığı, temel ekonomik faaliyetin ne olduğu, yerleşim yerindeki yönetimin türü, nüfus gibi farklı kriterler ışığında muhtelif şekillerde tanımlanmış olup ilgili detaylara çalışmada yer verilmiştir. Kırsal kavramı ile köy kavramının ilişkisi incelendiğinde kırsal kavramının daha şemsiye terim niteliğine sahip olduğu görülmektedir. Kırsal alan ifadesi akıllara ilk olarak köyü getirse de kırsal çok daha geniş bir kavramdır. Kırsal kavramının bileşenlerinden biri köy olsa da belirli özellikleri taşıyan kasabalar ve muhtarlık içermeyen küçük yerleşim yerleri de kırsal kavramının içine girmektedir (Eryılmaz, 2019, s. 218). Köy kavramı ise nüfusu 2000'den aşağıda bulunan, içerisinde yaşayan nüfusun temel geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılık olduğu, büyük yerleşim yerleri merkezlerinden

uzak, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, toplumsal ilişki bütünlerinin daha spesifik olduğu yerleşim yerini ifade etmektedir (Eryılmaz, 2019, s. 218). Kırsal kavramının içerisinde sayılabilecek kavramlardan birisi de kasabadır. Kasaba ise nüfusu 2000'den daha fazla 20.000'den daha az olan yerleşim yerlerine karşılık gelmektedir. Yani 442 sayılı Kanun'a göre nüfusu 2000'in altındaki yerleşim yerleri köy, 2000 ile 20.000 arasındaki yerleşim yerleri kasaba ve nüfusu 20.000'in üzerindeki yerleşim yerleri kent olarak sınıflandırılmaktadır (442 sayılı Köy Kanunu, 1924).

Kent-kır sınıflandırmaları ülkemizin kentleşme süreci boyunca değişim ve dönüşümlere uğramıştır. Türkiye'nin kentleşme süreci ifadesinde 1923 yılı esas alınmıştır. Ülkemizde ilk genel nüfus sayımı 1927'de gerçekleştirilmiş olup bu tarihe kadar kent-kır sınıflandırması veya kentsel nüfus-kırsal nüfus ayrımı yapılamamıştır. 1927 yılındaki genel nüfus sayımının sonucunda toplam nüfusun 13,65 milyon olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre Türkiye'nin kentsel nüfus oranı %75,80 iken kırsal nüfus oranı %24,20'dir (TÜİK, 2023, s. 6) Cumhuriyetin ilanından sonra ilk göçler İstanbul'a değil Ankara'ya doğru gerçekleşmiş olup 1950'li yıllara kadar ülkemizde hızlı kentleşme görülmemiştir (Işık, 2005, ss. 60-61; Sağlam, 2016, s. 259).

1950 milletvekili genel seçimlerinin ardından iktidara gelen Demokrat Parti döneminde uluslararası yardım ve desteklerin etkisiyle tarımda makineleşmenin artması kırsal alanlarda âtıl iş gücü oluşturmuş bu durum da Türkiye'de kırsaldan kente göçü tetikleyen unsurlardan biri olmuştur. Ayrıca devletçi politikaların yerini özel sektörü destekleyen politikalarla bırakması, şehirlere yatırımların yapılmasına neden olmuştur. Şehirlerin destek ve yatırımlarla gelişmesi, kentsel hizmetlerin dağıtımında daha çok metropollere önem verilmesi bu yerleri çekici kılmış olup kentsel göçün hızlanmasını sağlamıştır (Erdoğan vd., 2015, s. 429). 1960'lı yıllarda aynı etkiler devam etmiş, zirai kapitalizmin yaygınlaşması ve karayolu ağının gelişmesi ile hızlı kentleşme sürmüştür. 1960 ve 1980'li yıllar arasındaki dönemde siyasaların sanayi imalatını pekiştirmeye yönelik olup metropollerde ağır sanayi şirketlerinin kurulması kentlerin çekiciliğini artırmıştır. Ayrıca nüfusu artan yerlerin de mevzuat gereği kent hüviyeti kazanmasıyla birlikte hızlı kentleşme süreci iyice pekişmiştir. 1980'li dönemlerde yurt dışından dönen vatandaşlarımızın hızlı kentleşme sürecinin pekişmesinde etkili olduğu söylenmektedir (Keleş, 1983, s. 28, Koyuncu, 2015, s. 32). 1950-1980 arasındaki dönemde 1950 senesinde %25 olan kentsel nüfus oranı, 1960 senesinde %32'ye, 1970 yılında %39'a, 1980 yılına gelindiğinde ise %44'lere yaklaşmıştır (TÜİK, 2023a, s. 6; TÜİK, 2025a).

1980'li yıllardaki dönemde ekonomik liberalizasyonun hakim politika haline gelmesi

ve kentsel ve sosyal hizmetlerin çeşitli ve etkin olması kentleşme sürecini ivmelendirmiştir (Adıgüzel, 2024, s. 45). 1980-1985 yıllarındaki beş yıllık dönem, kentsel nüfus oranının kırsal nüfus oranını ilk kez geçtiği dönem olmuştur. 1985 Genel Nüfus Sayım Sonuçlarına göre 50.66 milyon toplam nüfusun %53'ü kentlerde, %47'si kırsal alanlarda yaşamaktadır (TÜİK, 2023a, s. 6). 1980-2000 döneminde iç göçlerde de ciddi bir artış yaşanmıştır. 1975-1980 yılları arasında toplam nüfusun %9,34'ü, 1980-1985 yıllarında %8,67'si, 1985-1990 yılları arasında %10,81'i, 1995-2000 yılları arasında %11,02'si ülke içerisinde başka yerlere göç etmiştir (Koyuncu, 2015, s. 44; TÜİK, 2015a). 1980-2000 döneminin bir başka önemli özelliği iç göçlerin niteliğinin değişmeye başlaması olmuştur. 1950'li yıllarda başlayan hızlı kentleşme süreci büyük oranda kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşmiştir. 1980-2000 döneminde ise kırsaldan kente doğru değil kentten kente doğru olan göçler etkili olmaya başlamıştır. 1975-1980 yıllarında toplam iç göçlerin yaklaşık %49'u bir kentten ülke içerisindeki başka bir kente şeklinde gerçekleşmiştir. 1980-1985 yılları arasında bu oran %56'ya, 1985-1990 yılları arasında %62'lere yükselmiştir. 1980-2000 döneminde köyden kente doğru yapılan iç göçler toplam göçlerin %18'ini, kentten köye doğru yapılan göçler, %16'sını, köyden köye doğru yapılan göçler %8'ini oluşturmuştur (TÜİK, 2015b). Aldığı göç sayısı, verdiği göç sayısından çıkarıldığında ortaya çıkan sonuç net göç sayısını vermektedir. Bu dönemde net göç sayısı en yüksek olan iller İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, İçel (Mersin), Kocaeli ve Tekirdağ olmuştur. Net göç açısından pozitif görünümde olan şehirlerin istihdam imkânı fazla olan, sosyoekonomik düzey olarak gelişmiş şehirler olduğu görülmektedir. İç göçlerin yönü genel olarak doğudan batıya doğru olmuştur. En çok göç veren iller ise Kuzeydoğu Anadolu ve Batı Karadeniz'de bulunan iller olmuştur (TÜİK, 2015c; T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009, ss. 16-17). 2000 Genel Nüfus Sayım Sonuçlarına göre ülke nüfusu 67,8 milyona yükselmiş olup il ve ilçelerde yaşayan nüfus oranı yaklaşık %65'e yükselmiş bulunmaktadır (TÜİK, 2023a, s. 6).

2000'ler ülkemizde büyüme rakamlarının çift hanelere ulaştığı, gayri safi yurt içi hasılanın, kişi başına düşen gelirin sanayi, tarım ve turizm sektörlerinde olumlu ivmelenmenin gerçekleştiği yıllar olmuştur. 2000'li yıllarda gerçekleşen iç göçlerde göçmenlerin niteliği değişkenlik göstermiştir. Önceki yıllarda daha çok kırsal alanlardan kentsel bölgelere göç eden göçmenlerin, yoksul ve işsiz olduğu, 2000 sonrasındaki göçmenlerin ise daha eğitilmiş ve nitelikli olduğu görülmektedir. Bu durumu sanayi ve turizmin gelişmesinin etkilediği söylenebilir. Nitelikli ve eğitilmiş kişiler metropollerde daha kalifiye işler aramak amacıyla çeşitli bölgelerden büyükşehirlerle göç etmiştir (Koyuncu, 2015, s. 49). 1950'li yıllarda başlayan hızlı kentleşme sürecinin yıllar boyunca ivmelenerek

devam etmesi, büyükşehirlerde nüfus yoğunluğunun olağanüstü seviyelere çıkarmış, kentlerin kaynak ve kapasitesini aşmış olup kentlerde gecekondulaşma başta olmak üzere, çarpık kentleşme, işsizlik, suç oranlarının artması, trafik gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu gibi durumlar 2000’li yıllardan itibaren tersine göç trendini başlatmıştır (İslamoğlu vd., 2014, ss. 79-80). Bu durum 2000’li yıllardan sonra kentsel nüfus oranının kırsal nüfus oranından daha az olması gibi bir durumu ifade etmemektedir. Kentsel nüfus kırsal nüfustan çok daha fazla olsa da yoğun nüfuslu yerlerden daha az nüfuslu bölgelere göç süreci başlamıştır (Güreşçi, 2010, s. 78). 1995-2000 yılları arasında kentten köye göç %20’lerin üstüne çıkmıştır. İlgili dönemde kentten köye göç oranının, köyden kente göç oranını geçmesi dikkat çekicidir (TÜİK, 2015b). 2008 yılında kent ve kıra ait verileri de içeren nüfus istatistiklerine ilişkin önemli bir düzenlemeye gidilmiştir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kurulmuş ve ülkemizde Genel Nüfus Sayımı uygulamasına son verilmiştir. ADNKS verileri ilk kez 31 Aralık 2007 tarihi nüfus verilerinden yararlanılarak 21 Ocak 2008’te kamuoyuyla paylaşılmıştır (TÜİK, 2023a, s. 2; TÜİK, 2025b).

Ülkemizde kent-kır sınıflandırmaları, ilki 1927’de, sonuncusu ise 2000 yılında gerçekleştirilen toplam 14 Genel Nüfus Sayımı uygulaması ve 2008’de uygulamaya giren ADNKS sonuçları esas alınarak yapılmıştır. Kent-kır sınıflandırmalarında Devlet Planlama Teşkilatı’nın 1982 yılında yayımladığı ‘‘Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı’’ ölçütleri uygulanmıştır. Bu ölçütlerin en belirgin özelliği kent-kır sınıflandırmalarının 20.000 nüfus baremi üzerinden yapılmasıdır. 20.000 ve aşağı nüfuslu yerleşim yerleri kır, 20.001 ve üzeri yerleşim yerleri kent olarak kategorize edilmiştir (TÜİK, 2024f). Bu şekilde yapılan sınıflandırmalar hukuki metinlerin etkisinde kalmış, özellikle 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun ile 14 ilde büyükşehir belediyesi yönetimi kurulması ile büyükşehir belediyesi yönetimi bulunan illerdeki köy ve belde yönetimlerinin hükmi şahsiyetleri mülga edilmiştir. Bu gelişmeyle birlikte kağıt üzerinde büyükşehir belediyesi bulunan illerde kırsal nüfus kalmamıştır. Bu doğrultuda mevcut kent-kır sınıflandırması geçerliğini yitirmiştir (TÜİK, 2024f; TÜİK, 2025d). İlgili gelişmelerin ışığında, sürdürülebilir bir istatistik yapısının geliştirilmesi amacıyla TÜİK, yoğun kent, orta yoğun kent ve kır şeklinde üçlü bir kent-kır sınıflandırması ortaya koymuştur. Yeni kent-kır sınıflandırması, köy ve mahalle düzeyinde veri üretmekte olup ilk sonuçları 2022 ADNKS verilerini kullanarak 2023 yılında yayınlanmıştır (TÜİK, 2023b). Yeni kent sınıflandırmasının 2022 sonuçlarına göre ülke nüfusunun %67,93’ü yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde, %17,26’si kır olarak tanımlanan yerlerde ve %14,81’i ise orta yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde ikamet etmektedir (TÜİK, 2025g).

Bu çalışmanın amacı, kent-kır sınıflandırmalarında kullanılan muhtelif tanımlamaların istatistiki sonuçları göz önünde bulundurularak İstanbul'dan nüfus yoğunluğu az olan alanlara yapılan veya yapılacak göçlerin altında yatan sebep, şart ve motivasyonların irdelenmesi ve incelenmesiyle birlikte bu hususta birtakım öneriler sunmaktır. Çalışma kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşların kullandığı kent-kır sınıflandırmaları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Genel Nüfus Sayımları ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları üzerinden üretilen mevcut kent-kır sınıflandırmasıyla yeni kent-kır sınıflandırmasına ait verilerin analiz edilmesi ile İstanbul'un iç göç ve kentleşme süreci hakkında literatür taraması yapılması yöntem olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kent ve kır kavramları etimolojik olarak incelenmiş, kent ve kırsal kavramlarının birbirleriyle olan ilişkisine yer verilmiştir. Birinci bölümün ilerleyen kısımlarında göç kavramına yer verilmiş olup iç göç, dış göç ve göç kararının alınmasında etkili olan itici, çekici ve iletilici faktörlerin neler olduğuna değinilmiştir. Birinci bölüm son olarak Türkiye'nin kentleşme sürecinin kronolojik olarak yer alması ve tahlil edilmesiyle son bulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yoğun kent, orta yoğun kent ve kır kavramlarının tanımlamaları yapılmış, tarihsel süreç içerisinde kullanılan çeşitli kent-kır sınıflandırmalarına yer verilmiştir. İkinci bölümde yoğun kent, orta yoğun kent ve kır kavramları açısından ülkemizin konjonktürü ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise İstanbul ve göç olgusu incelenmiştir. Bölümde ilk olarak İstanbul'un kentleşme süreci tarihsel olarak ele alınmıştır. İlerleyen kısımlarda yeni kent kır sınıflandırmaları açısından İstanbul'un durumu incelenmiştir. Bölümün son kısmında ise İstanbul'dan tersine göçü tetikleyen nedenler ve bu alanda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kent Kavramı

Kent kavramı oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. İnsanların yerleşme şekillerinden biri olan kentler, antik dönemlerden günümüze kadar olan süreçte sosyal ve ekonomik şekillenme formu olarak değerlendirildiğinde, insanın doğayla kurduğu etkileşimde önceki yerleşim biçimlerinden önemli şekilde farklılaşan ve daha gelişmiş bir adım olarak gözükmektedir. (Özer, 2017, s. 251). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'e (2023a, s. 3095) göre *şehir* "Yirmi binden çok nüfusu olan, bu nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı; kent, site. " olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda da görüldüğü üzere kent ve şehir kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Yine bu tanımdan hareketle tarımsal faaliyetlerin olmaması veya diğer işlere nazaran oldukça az yer alması kenti kırsaldan ayıran özelliklerden birisi olarak ifade edilebilir. Keleş (1980, ss. 67-68) de kenti, nüfusun içerisindeki çok az kişinin tarımsal faaliyetlerle uğraştığı, sosyal gelişmenin süreklilik arz ettiği, eğlenme ihtiyacının karşılandığı bir yerleşim birimi olarak nitelendirmekte olup kentlerdeki komşuluk ilişkilerinin köylere nazaran daha sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Görüldüğü üzere kent, kırsaldan farklı kırsalın karşıtı bir konumda yer almaktadır.

Kentleşme ise dar anlamıyla bakıldığında şehirlerde yaşayan nüfusun ve şehirlerin adedinin artmasını ifade etmektedir. Kent nüfusu, doğumla ve kırsaldan kente doğru olan göçlerle artmaktadır (Keleş, 2023, s. 51). Sosyal ve iktisadi değişmelerin sebep olduğu etkilerle kırsal bölgelerden şehirlere doğru gerçekleşen nüfus hareketleri kentleşme mefhumunu meydana getirmiştir (Özer, 2017, s. 251). İktisadi ilerleme ve sanayileşmeye paralel bir biçimde şehirlerin artması ve günümüz şehirlerinin ortaya çıkması, insanların bir araya gelerek teşkilatlanması, iş bölümü, uzmanlık gibi kente özgü beşerî eylem ve davranışlarda bulunulması şeklinde sıralanacak köklü değişimlerin meydana geldiği bir süreç olarak tanımlanması kentleşmenin iktisadi, siyasi ve sosyal özelliklerini de içeren geniş bir anlamıdır (Keleş, 2023, s. 51).

Bu çalışmada yer almasının bağlam açısından fayda sağlayacağı düşünülen bazı kent kavramlarına değinilecektir.

1.1.1. Metropoliten Kent

Ana kent olarak da bilinmekle birlikte metropol kelimesinin kökeni Antik Yunan'a dayanmaktadır (Şahin, 2015, s. 16). Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük'te (2023b, s.185) *ana kent* "1. Bir ülkenin veya bir bölgenin, çevresindeki yerleşim yerlerine ekonomik ve toplumsal yönlerden hâkim olan ve genellikle ülkenin başka ülkelerle olan her türlü ilişkisinin sağlandığı en önemli kenti; metropol, ana şehir." olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca nüfusu yaklaşık olarak 1 milyona ulaşmış merkezdeki bir metropole, kentleşme hızları merkezde bulunan kentin kentleşme hızını aşan veya ona yaklaşan *yörekent* diye tabir edilen çevrede bulunan yerleşimlerin gerçekleştirdiği oluşuma *metropoliten bölge* denmektedir (Keleş, 2023, s. 69).

Metropoller ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Ülkemizde metropol yönetimiyle ilgili olarak 1984 yılı itibarıyla iki aşamalı belediye sistemi yürürlüğe girmiştir. Büyükşehir belediyesi olarak anılan sistem kapsamında özekte bir metropol belediyesi ve bu belediyeye bağlı ilçe belediyeleri bulunmaktadır (Eryılmaz, 2019, s. 205). Ülkemizde yaşanan kentleşmenin hızı ve beraberinde getirdiği menfi durumlar, müesses belediyelerin kente özgü hizmetlerin efektif ve verimli bir şekilde verilmesi hususunda yetersiz kalmasına sebebiyet vermiştir. Bu doğrultuda metropollerde daha etkili hizmet verilebilmesi amacıyla büyükşehir belediye yönetimleri kurulmuştur (Şengül, 2018, s. 131).

İlk olarak 1984 yılında İstanbul, Ankara ve İzmir'de uygulanmaya başlanan büyükşehir belediyeleriyle birlikte daha da kentleşen ve endüstrileşen metropollerin büyük sorunlarına ekonomik çözümler getirilmeye çalışılmıştır (Eryılmaz, 2019, s. 206). 3030 sayılı Kanun, 10.07.2024 tarihi itibarıyla kabul edilmiş olan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu tarafından mülga edilmiştir (5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004, m. 31). 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, birtakım kanun değişiklikleri ile revize edilmiş olsa da halihazırda büyükşehir belediyelerinin hukuki durumunu hüküm altına almaya devam etmektedir.

12 Aralık 2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı Kanun ve bu Kanunda 14.03.2013 tarihinde 6447 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile 14 il belediyesinde büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Bu kanunla büyükşehir sınırları il mülki sınırlarıyla özdeşleşmiş olup büyükşehirlerde yerel yönetim organlarından biri olan il özel idareleri kaldırılmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyesi olan illerde onlara bağlı ilçelerin mülki sınırlarında mevcut olan belde belediyeleri ve köy yönetimlerinin hükmi şahsiyetleri kaldırılmıştır. Kanunda düzenlenen en önemli değişikliklerden biri büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için asgari düzeyde olması

gereken toplam nüfusun 750.000 olarak belirlenmesidir (6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012, m. 1-6; 6447 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2013, m. 1). 6360 sayılı Kanun kapsamında ülkemizdeki büyükşehir belediyesi sayısı 16'dan 30'a yükselmiştir.

1.1.2. Yörekent

Banliyö olarak da bilinen, kentin merkezinin civarlarında ya da merkezden daha uzak alanlarda yerleşilen kent biçimine yörekent adı verilmektedir (Keleş, 1980, s. 131). Yörekentler, bir şehrin çevresinde gelişmekte olup barınma ihtiyacının karşılandığı ve genellikle sosyoekonomik açıdan kent özeğine ihtiyaç duyulan yerleşim yerleridir (Şahin, 2015, s. 19). Banliyö ya da yörekent kavramları günümüzde pesimist ve pejoratif bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Ancak metropolitenleşme hareketiyle paralel bir seyir izleyen yörekentleşme, gelişmiş ülkelerde, ekonomik olarak üst düzeyde yer alan insanların kent merkezinin hengâmesi ve kaotik durumundan uzaklaşmak isteklerinden ortaya çıkmıştır. (Keleş, 2023, s. 70). Öyle ki ekonomik açıdan üst kesimi oluşturan insanlar, şehrin merkezindeki oturma alanlarını dar gelirliyle bırakarak yörekentlere yerleşmişlerdir (Keleş, 1983, s. 11). Telekomünikasyon aygıtlarının gelişimi, otomobil ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması yörekentleşme hareketini tetiklemiştir. Kentin gürültüsünden uzak sakin ve etkin bir şekilde üretim yapmak isteyen sanayi firmaları ve fabrikalar da benzeri saiklerle şehir merkezinin dışını tercih etmişlerdir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda ise yörekentler, kırsal bölgelerden kente göç eden kitlelerin daha makul fiyatlara arsa sahibi olduğu ve rahat bir şekilde gecekondular inşa edebildiği yerler olarak gelişmiştir (Keleş, 2023, s. 70). Bazı sanayi firmalarının kent merkezinden uzakta faaliyet göstermesinin de etkisiyle şehrin merkezinde kendisine yer bulamayan kırsal alanlardan kentlere göç eden insanlar, ilk olarak kent sınırlarına çok yakın yerlere yerleşmiştir. Daha sonra ise şehrin dışında faaliyet gösteren küçük ve orta düzeydeki sanayi oluşumlarında istihdam fırsatı yakalamış, kendi gecekondularını yapmış ve şehir merkezinin daha uzak alanlarına mesken edinmişlerdir. Gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde, yörekentleşme bu şekilde ilerlemiş ve zamanla bu yörekentler gelişerek ve birleşerek metropoliten bölgenin de büyümesini sağlamışlardır (Kıray, 1998, s. 160).

Yörekentler, ilk zamanlarda, sabah vakitlerinde kent merkezinde çalışılıp gece barınma ihtiyacının karşılandığı ve kent özeğindeki kentsel hizmet ve olanaklara sahip olmayan yerler olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla, şehrin civarındaki yerleşim yerlerini de içine alarak genişlemesi ile yörekentler eski yörekent hüviyetinin dışına çıkmıştır. Ankara’da Eryaman semti her ne kadar bir yörekent olarak ortaya çıkmış olsa da günümüzde birçok özelliğiyle merkezin içinde kalmış ve eski yörekent niteliğinden oldukça uzaklaşmıştır (Şahin, 2015, s. 19).

1.1.3. Yeni Kent

Ülkenin diğer kentlerine nazaran nüfus yoğunluğunun bir kentte oldukça fazla olduğu ve bu sebeple sosyal ve stratejik riskler içermesi sebebiyle, ülkenin nüfus ve endüstrisinin genele yayılmasını sağlamak için kendine yeterli ve nüfusları fazla olmayan küçük şehirlerin kurulması *yeni kent* kavramını izah etmektedir. Nüfus ve sanayinin yoğunlaştığı kentteki sanayi kuruluşlarının yeni kurulan kentlere gitmesini teşvik etmek, yeni kentlerin kendi kendine yetmesini sağlamaktadır (Keleş, 2023, s. 73). Yeni kentlerin normal şekilde büyüyen ve veya bu potansiyel riskten dolayı endişe edilen şehre göre daha az cazip gelmesi bu politikanın başarısız olma ihtimalini taşımaktadır (Şahin, 2015, s. 15).

Yeni kent kavramıyla benzerlik taşıyan bir kavram da büyüme kutbu kavramıdır. *Büyüme kutbu* kavramı, bir ülkedeki nüfusun ve çeşitli imkanların bir veya iki şehirde ekstrem düzeyde yığılmasını engellemek, ekonomik gelişme ve kalkınmayı genele yaymak ve az gelişmiş kentleri de geliştirmeyi idealize etmektedir. Kentleşmeyi dengeli bir şekilde dağıtmak için plan, proje ve yatırımlarla hızlı büyüme potansiyeli ve cazibesi kazandırılmış şehirlerdir. Ülkemizde de büyüme kutbu olarak görülen Ankara, İstanbul’un tek kutup olmasını belli bir oranda engellemiştir (Keleş, 1983, s. 98).

1.1.4. Köy Kent/Tarım Kenti

Köy kent, sanayi gibi kente özgü olarak görülen faaliyetlerin kırsal bölgelerde de yapılmasını sağlayarak kırdan kente göçün azaltılmasını sağlamak üzere kırsala özgü gelişme metodu olarak özümseven yerleşim biçimi önerisidir. *Tarım kenti* kavramı ise köy kent kavramına benzer bir ifade olarak kentsel işlevlerle modern tarımsal faaliyetlerin bir arada yapılmasıyla birlikte kırsal alanlarda yaşayan nüfusun şehir merkezlerine göç etmeden de kalkınabileceğini savunan kırsal bir gelişim metodu önerisi olarak ifade edilmektedir (Keleş, 1980, ss. 82-100).

Köy kent ve tarım kenti kavramları temel olarak endüstrileşme ve kentleşmeyi bir potada eritmeyi gaye edinmektedir. Bu gayenin yerine getirilmesinin en temel araçlarından biri sanayi etkinliklerinin kırsal bölgelere dağıtılmasıyla kırdaki istihdam olanaklarının artırılması ve işsizliğin azaltılmasını sağlamaktır (Keleş, 1983, ss. 98-99).

Kent ile kırsaldaki hayat tarzlarını konsolide ederek dengelemeye çalışmak, şehirlerdeki endüstriyel, kültürel, kamusal ve ekonomik olanaklarla kırsal bölgeleri geliştirmek, kentleşmenin daha verimli bir hal alması için kırı kentleştirme düşüncesi bu kavramların temel mantalitesini oluşturmaktadır (Keleş, 2023, s. 74).

1.2. Kırsal ve Köy Kavramı

1.2.1. Kırsal Kavramı

Kır, kırsal, kırsal alan, kasaba ve köy vb. kavramların tanımlanmasında farklı anlayışlar ve adlandırmalar mevcuttur. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'e (2023a, s. 2022) göre *kırsal*, "1. Kır ile ilgili, 2. a. Şehir merkezlerinin dışında, nüfusun az olduğu, tarım ve hayvancılık yapılan yer; kırılık. 3. Şehir merkezlerinden uzak, dağlık alan. " olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da dikkat edileceği üzere kırsal temel olarak şehirden ayrı şehrin dışında olmak üzere adlandırılmaktadır. Kırsalı kentten ayıran bir diğer özellik, kentteki temel uğraşın endüstri, hizmet ve ekonomi, kırsaldaki temel uğraşın tarım ve hayvancılık olarak ifade edilmesidir. *Kır*, şehirdeki kadar nüfusa sahip olmayan, mevcut nüfusun dağınık olarak yerleştiği, insan ilişkilerinin doğrudan ve samimi olduğu, başat faaliyetin tarım olduğu yer olarak tanımlanabilir (Şahin, 2015, s. 209). Keleş (1980, s. 76) de kırsal alan tanımında üretim faaliyetlerinde tarımın etkin olduğunu belirtmiştir. Kırsal ile kent ayrımında yaşanan yerdeki ekonomik geçim etkinliklerinin nüfusun kişilik özelliklerini de belirlediğine dair farklı bir görüş vardır. Bu görüşe göre ziraat, hayvancılık ve ormancılık gibi kırsala özgü faaliyetlerle uğraşan insanların kişisel özelliklerinde geleneksel değerlerin ve dayanışma olgusunun belirleyici olduğu düşünülmektedir (Bakırcı, 2007, ss. 14-15).

Kırsal kavramı köy kavramından daha geniş bir anlam içermektedir. Her ne kadar kırsal yerleşim denildiğinde akla köy gelse de kırsal kavramı, köyleri içermekle birlikte nüfusu belli bir miktarda olmayan kasaba ve içinde muhtarlık ihtiva etmeyen küçük yerleri de kapsamaktadır (Eryılmaz, 2019, s. 218). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te (2023a, s. 2022) de kırsal nüfus olarak tanımlanan nüfusun, kasaba ve köylerde yaşayan insanları tanımlaması kırsalın kapsamının yalnızca köyden ibaret olmadığına işaret etmektedir. Bir başka adlandırmaya göre kır, şehrin sınırları içerisinde bulunmayan ve köy yönetiminin yönetsel

sınırlarının da dışında kalmış alanları da içeren şemsiye bir kavramdır (Şahin, 2015, ss. 209-210).

Kır ve kent, tezatlık oluşturan kavramlar olarak değerlendirilmektedir. Aydınlanma felsefesi ve ilerici anlayışa göre insanlar, kırdan şehre göç edecektir. Bu mantaliteye göre kent rasyonaliteyi yansıtan pozitif, kır ise duygusallığı yansıtan negatif anlamlarla yüklü olup kırsal alanlardan şehirlere göç edenlerin daha rasyonel davranmaya başlamaktadır. Salt rasyonalitenin yeterli olmadığı anlaşılıp sınırlı rasyonalitenin özümsemesiyle birlikte kıra yapılan bu müstehzi bakış açısı terkedilmiş olup bu görüşlerin birer yanılsamadan ibaret olduğu ifade edilmektedir (Şahin, 2015, s. 209).

1.2.2. Köy

Köy, nüfusu 2000'in altında bulunan, temel uğraşı faaliyetinin tarım olduğu, kendisine ait ortak malları olan ve belediye yönetiminin olmadığı yerleşim yerleri olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023a). Bir başka tanımlamaya göre köy, önemli yerleşim özeklerinden uzak olan, nüfus yoğunluğu düşük olduğu, sosyal ilişkilerin kendine özgü nitelikler gösterdiği ve ana uğraşın tarım olduğu yerleşim birimidir (Eryılmaz, 2019, s. 218).

Toplumsal ve doğal bir varlık olan köyler 1924 tarihli 442 sayılı kanunla tüzel kişilik kazanmıştır (Şengül, 2018, s. 159). 442 sayılı Köy Kanunu'na (1924, m. 1-12) göre köy, nüfusu 2000'den az olan, okul, cami, mera, yayla, pınar vb. tüm köylülerin yararlandığı mallara sahip, kanun tarafından verilen zorunlu görevler ile köylülerin ihtiyari biçimde yerine getirdiği görevlerden oluşan bütünsel bir varlıktır. Köy yönetimi, il özel idareleri ve belediyeler birlikte yerel yönetimler denen coğrafi yönden yerinden yönetim kuruluşlarıdır (Şengül, 2018).

442 sayılı Köy Kanunu (1924, m. 89-90) köylerdeki nüfusun en az 150 olması gerektiğini salık vermektedir. 2012 yılında yapılan bir mevzuat değişikliği ile büyükşehir belediyesinin var olduğu kentlerde köy yönetimlerinin ve belde belediyelerinin hükmi şahsiyetleri kaldırılmış olup bu yönetimler mahalle yönetimine dönüştürülmüştür (6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012, m. 1). 442 sayılı Köy Kanunu'nda (1924, m. 1) *kasaba* ise nüfusu 2000-20000 arasındaki yerleşim birimleri olarak tanımlanmaktadır. Bir istisna olarak her ne kadar nüfusu 2000'in altında olsa dahi belediye teşkilatına sahip kaza ve nahiyeler kasaba gibi değerlendirilmektedir (442 sayılı Köy Kanunu,

1924, m. 1).

Bu çalışmada yer almasının bağlam açısından fayda sağlayacağı düşünülen kırsalla alakalı bazı kavramlara değinilecektir.

1.2.3. Kırsal Mahalle

2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediyesi sınırlarında köy yönetimleri ve belde belediyesi yönetimleri mahalleye dönüştürülmüştür. Büyükşehir belediyesinin handikaplarından olumsuz etkilenen bu mahalleler için kanun koyucu 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na 2020 yılında ek bir madde ekleyerek kırsal mahalle statüsünü düzenlemiştir Belde belediyesi ya da köyken büyükşehir belediye sınırları içerisinde mahalleye dönüşmüş olan yerleşim yerlerinden, sosyo-ekonomik statüsü, kent özeğine mesafesi, kentsel hizmetlere ulaşımı, mevcut yapı durumu gibi kriterler açısından kırsal yerleşim niteliği taşıdığı saptanan yerler kırsal mahalle olarak kabul edilmektedir Kırsal mahallelerde birtakım hukuki yükümlülükler esnek uygulanmakta olup bu alanlar için indirim ve muafiyetler getirilmiştir. Örneğin kırsal mahallelerde gelir vergisi muafiyetine sahip olan esnafın işyeri olarak kullandığı arsa ve binalar için emlak vergisi ödenmemektedir (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, ek m. 3).

1.2.4. Kentsel Köy

Köy kent kavramına benzerlik gösteren kentsel köy kavramı ABD'li şehir plancısı Richard Meier'e aittir. Kentsel köy kavramı, kırsal alanlardan göç edenlerin nereye göç etmesi ile ilgili çıkarımlarda bulunmaktadır. Meier'e göre kırı terk eden insanlar, şehir özeğinin 25-30 km kadar uzaklığında, kent merkezi ile köy arasında köprü vazifesi gören rotaya yerleşmeleridir. Kırsal bölgelerden metropol özeklerine doğru yapılan yerleşimlerle metropolün asıl merkezi birlikte metropoliten alanı meydana getirecektir. Asgari düzeyde geçim fırsatı sunulmasının insanların kırsal bölgelerden kentsel alanlara doğru göç etme davranışlarında dengeleyici bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir (Keleş, 2023, ss. 74-75).

1.2.5. Kırsal Kent

Kentleşmenin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayı hedefleyen bir diğer görüş de İsraili bilim insanı Raanan Weitz'e ait olan kırsal kenttir. Weitz'e göre kentleşme süreçlerinde yığılımdan mutlak surette kaçınılmalıdır. Bu yığılımdan kurtaracak ajan, modernleşme ve endüstrileşme fonksiyonunu kendisine ilke edinmiş olan kırsal kentlerdir.

Kırsal kentlerin varlığıyla birlikte ziraat ve endüstri özdeşleşecektir. Kırsal kent kavramsallaştırmasının yanında sessiz merkez de oldukça önemlidir. Bir nevi yatakhane kentlerin işlevinin tam zıttı olan sessiz merkez, barınmayı mümkün kılmayan yalnızca endüstri ve tarım gibi iş sahalarına açık olan kırsalın ekonomik merkezi konumundadır. İnsanlar sabah bu merkezlerde faaliyet gösterirken geceleri barınma ihtiyaçlarını bu merkezin uzağında görmektedir. Sessiz merkezler, tarımsal gelişim ile kentsel gelişim arasında köprü işlevi görmektedir. Bu merkezler sayesinde insanlar büyük kentlerde yaşamadan kentsel hizmetlere benzer hizmetleri alabilecek olup kentlere göç etmek zorunda kalmayacaktır (Keleş, 2023, s. 75).

1.3. Göç Kavramı

Göç çok farklı kapsam ve boyutlarda ele alınan, multidisipliner bir kavramdır. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'e (2023b, s. 1390) göre göç, ‘‘1. Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret’’ olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre göç, muhtelif gerekçeler dolayısıyla insanların yaşam sürdükleri yerden başka bir yere hayatlarını devam ettirebilmek için gitmeleridir. Bu bir yerden başka yere gidiş, coğrafi olarak ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye veya yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine gibi çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir (Güreşci, 2018, s. 3). Göç, toplumsal, iktisadi, kültürel ve çevresel sebeplerle olabileceği gibi doğal afetler ve savaşlar gibi zaruri şekilde de meydana gelebilmektedir (Tuncer, 2021, s. 14). Tikel veya tümel, ihtiyari veya zaruri, geçici veya sürekli, iç veya dış gibi biçimlerin veyahut ilticacı, yerinden edilmiş kişi, mülteci gibi statülerin önemi olmadan her şekilde yapılan göç hareketi göç kavramsallaştırması içerisinde yer almaktadır (Adıgüzel, 2024, s. 3).

Birey düzeyinde ya da kitleler düzeyinde gerçekleşen göçler, farklı gerekçelere dayanabilmektedir. Birey düzeyindeki nüfus hareketleri genellikle bireysel tercihler doğrultusunda gerçekleşirken kitle düzeyindeki hareketler daha çok zaruri nedenlerden kaynaklanmaktadır (Tosun & Yücedağ, 2022, s. 11) İhtiyari veya mecburi olarak, doğduğu, yaşadığı topraklardan ayrılan insanlar, yalnızca taşınır eşya ve emtialarını götürmemekte aynı zamanda kültürlerini, yaşam tarzların ve kişisel tecrübelerini de taşımaktadır (Adıgüzel, 2024, s. 3).

1.3.1. İç Göç

İç göç, kapsamı ülke sınırları olmak üzere bir coğrafi bölge, şehir, köy, belde veya kasaba gibi yerleşim yerlerinden bir başkasına yapılan göç şeklidir (Keleş, 1980, s. 57). Keleş'e göre (1980, s. 57) iç göç, kentleşme kavramı ile paralel bir anlam taşımaktadır. İç göçler, kırdan kıra, kırdan kente, kentten kıra veya kentten kente doğru gerçekleşmektedir (Erdoğan vd., 2015, s. 430).

TDK Türkçe Sözlük (2023b, s. 1649) *iç göç* kavramını, “ Bir ülke sınırları içinde genellikle küçük yerleşim bölgelerinden büyük kentlere geçici veya sürekli kalmak üzere göç etme. ” olarak tanımlamaktadır. Geçici göçe örnek olarak mevsimlik göçler örnek olarak verilebilir. *Mevsimlik göç*, bir ülkede yılın belli zamanlarında ekonomik ve toplumsal olarak gerçekleşen göç türüdür (Güreşci, 2018, s. 5). Bu şekildeki gerçekleşen göçlerde belli bir işi gerçekleştirmek üzere başka bir bölgeye göç eden insanlar, mevsim sonunda o işin bitmesiyle göç etmeden önceki eski yerlerine geri dönmektedir (Keleş, 1980, s. 85). Geçici göçler maden veya inşaat sektörlerinde de sıkça görülmektedir (Keleş, 1983, s. 35). Ülkemizde de özellikle tarım ürünlerinin hasat edilme dönemlerinde aynı coğrafi bölge içerisinde veya bölgeler arasında mevsimlik işçilik yapmakta olan insanlar bulunmaktadır. Mevsimlik göçler genel olarak birey düzeyinde gerçekleşse de kimi zaman aile düzeyinde gerçekleşmektedir. Mevsimlik işlerden daha çok para kazanılması hedefiyle tüm aile mevsimlik işler için göç etmektedir. Ailenin tamamının mevsimlik işlerde çalışması, çocukların da zor şartlar altında çalışmasına ve eğitim dönemlerinde okula gidememelerine yol açmaktadır (Erdoğan vd., 2015, s. 433). Mevsimlik göçlerle yılda iki ya da daha fazla lokasyonda yaşayan insanlar çok sayıda toplumsal ve kültürel yapıyı eş zamanlı olarak tecrübe etmektedir (Sağlam, 2006, s. 34).

1.3.2. Dış Göç

Uluslararası göç veya *dış göç*, insanların belirli süreli olarak hayatını idame ettirmek veya daimî olacak şekilde yerleşmek üzere yaşadığı ülkeyi terk edip başka bir ülkeye göç etmesi olarak ifade edilmektedir (Adıgüzel, 2024, s. 3). Savaş, doğal felaketler, kıtlık gibi zaruri durumlar dış göçlerin sebeplerindendir. Ancak daha iyi işlerde çalışmak, daha yüksek standartlarda yaşamak isteyen insanlar da ülkeler arası göç etmektedir (Şahin, 2015, s. 94).

İktisadi ve siyasal faktörler, doğal afetler ve aile birleşimi dış göçlerin temel nedenlerindendir. Ülkelerdeki iç ve dış çatışmalar da zorunlu dış göçe sebebiyet verebilmektedir. İş olanaklarının kısıtlı olması yoksulluk yaşanan ülkeden başka ülkelere

göç edilme sebepleri arasında sayılabilir. Bu husus genel olarak gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılan dış göçlere örnektir. Telekomünikasyon araçlarının gelişmesi sonucunda artan bilgi akışı ve ulaşım araçlarının çeşitliliği dünya çapında göçün hızlanmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda göç, küreselleşmenin etkisiyle son yıllarda demografik bir güç olmuştur (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s. 15).

1.3.3. İtici, Çekici ve İletici Faktörler

İtici ve çekici faktörler hem iç göç kavramıyla hem de dış göç kavramıyla ilişkili olarak kullanılmaktadır. İç göçler içerisinde bu faktörler ele alındığında, itici faktörler, kırdan kente göçü zorlayan, insanları kırsal alanlardan iten sebeplerdir. Tarımda randımanın düşük seviyede olması, tarım topraklarının yetersiz ve orantısız dağılımı, zirai kazancın düşük olması, erozyon, iklim şartları ve tarım makinaları ile kırsal nüfustaki işsizlik oranını artırması gibi faktörler örnek olarak verilebilir (Keleş, 1983, s. 38). Kırdan kente doğru olan iç göçlerde kırsalın iticiliği, kentlerin cazibesi kavramlarına yer verilmektedir. Kentin cazibesi, eğitim, sağlık ve iş olanakları ve maddi olanakların daha fazla olmasıyla ifade edilmektedir. Kırsalın iticiliği tarımsal üretimde makinelerin artması ile kırsal alandaki iş gücünün bir kısmının âtil kalması, tarımsal arazilerin fazlaca bölünmesiyle üretim açısından yetersiz kalması ve kan davası gibi olumsuz durumları belirtmektedir (Sağlam, 2006, ss. 35-36). Kan davası olarak adlandırılan aileler arası husumetler artık barışla çözümlenmekte yalnızca bu sebepten kırsal alandan kente göçen aileler tekrardan köylerine geri dönmektedir. İtici faktörler genel olarak ekonomik kaynaklı olup negatif göç sebepleridir. Çekici faktörler ise pozitif göç sebepleri olarak ifade edilmekte olup kırdan zor şartlarda kalmış, geçinemeyen nüfusu hayal ettiği yaşam için kentlere çeken nedenlerdir. Endüstrileşmenin getirdiği istihdam fırsatları, kentlerde kırsala göre oldukça yüksektir. İktisadi büyümeyle birlikte insanların ürün ve hizmetlere ihtiyaç ve isteği, tarım emtialarına göre oldukça fazlalaşmıştır (Keleş, 2023, s. 57).

İktisadi sebeplerin dışında öğrenim ve sağlık alanındaki hizmetlerin şehirde kırsal alanlara göre daha verimli ve etkili olması da kentin çekici nedenlerinden biridir. Ayrıca kırsal alanlardaki insanların kentlerdeki akrabalarından kent hakkında bilgi ve tecrübelerini öğrenmeleri, kente ilk göç ettiklerinde barınma ve gıda tedariği noktasında onlardan destek almaları göçün çekici bir faktörüdür (Çelik, 2006, s. 161). Bir nevi ilk olarak giden göçmenler öncülük yaparak varış noktaları belirlemekte diğer göçmenler o yolu takip etmektedir (Haas, 2010, s. 1589).

Göç, hangi türde ve nasıl gerçekleştirildiği dikkate alınmaksızın insanların yurt edindiği lokasyonu bırakıp yabancı olduğu yerlere gitmesini içerdiği için oldukça zor ve riskli bir süreçtir. Bu zorlu sürece rağmen yine de bu risklerin alınabilmesi hususunda itici ve çekici faktörler büyük önem taşımaktadır (Adıgüzel, 2024, s. 3).

Everett S. Lee, insanların göç kararını vermelerinde ve onları bu süreçte etkileyen faktörleri mevcut yaşanan yer ile ilgili faktörler, göç edilecek yere ilişkin faktörler, sürece dahil olan engeller ve kişisel faktörler olarak sınıflandırmıştır (Lee, 1966, ss. 49-50).

İnsanların yaşadığı her yerde bireylerin göç etme hususunda karar vermesini etkileyen itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. İtici ve çekici faktörlerin bazıları tüm insanlar üzerinde ortak etkiye sahipken bazı etmenler bazı insanlarda herhangi bir etkiye sahip değildir. Kötü hava koşulları her insan için menfi etkiye sahipken iyi hava koşulları tüm insanlar için müspet etkiye sahiptir. Ancak iyi eğitim şartlarının olması çocuklu ailelerde çekici bir etkenken vergi mükellefi olmayan bekar bir birey için etkisiz bir durum, yüksek konut vergileri sebebiyle çocuksuz bir aile için menfi sonuç doğurmaktadır (Lee, 1966, s. 50).

İtici ve çekici faktörler dış göçler üzerinde de etkilidir. Kısıtlı iş olanakları ve yoksulluk, bir ülkeden başka bir ülkeye göç edilmesinde ekonomik kaynaklı önemli nedenlerden biridir (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s. 15). Özetlenecek olursa bu gibi dış göçe sebebiyet veren olumsuz nedenler, mevcut ülkeden itici özellik oluştururken göç edilmesi hedeflenen ülkenin de çekici özelliğini yansıtmaktadır. Ülkelerdeki iç karışıklık ve çatışmalar da o ülkelerdeki insanları ülkelerinden iten nedenlerdendir (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s. 15).

İtici ve çekici faktörlerin haricinde bir de iletici faktörler bulunmaktadır. Ulaşım araçlarının yaygınlaşması, iletişim sektöründeki gelişmeler ve haberleşme ağının genişlemesi gibi unsurlar göçleri etkilemekte olup iletici faktörler olarak adlandırılmaktadır (Özdemir, 2012). Seyahat ve ulaşım araçlarının kullanımının yaygınlaşması ve küreselleşme ile artan bilgi akışı gibi iletici faktörler dış göçleri de oldukça hızlandırmıştır (Wickramasinghe & Wimalaratana, 2016, s. 15). İletici faktörler, göç olgusunda katalizör etkisi yapmakta itici ve çekici faktörlerin de etkisini arttırmaktadır. Örneğin iletişim kanallarının çeşitlenmesi bir iletici faktör olup itici ve çekici faktörleri diğer göç etme potansiyeli olan insanlara salık verme noktasında etkin rol almaktadır.

1.4. Türkiye'nin Kentleşme Süreci

1.4.1. 1923-1950 Dönemi

Türkiye’de ilk nüfus sayımının gerçekleştiği tarih olan 1927’ye kadar kentsel ve kırsal nüfus hakkında net bilgi vermek mümkün değildir. 1927 yılı genel nüfus sayımına göre toplam nüfus 13.648.270’tir. Nüfusun %48,1’i erkek, %51,9’u kadınlardan olmuştur. Kentsel nüfus oranı %24,2 iken kırsal nüfus oranı %75,8’tir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023, s. 6)

1923-1950 döneminin en önemli özelliklerinden biri ülkenin genelinde yaygın bir kentleşmenin olmamasıdır. Ülkemizdeki ikinci nüfus sayımının gerçekleştiği 1935 yılındaki kentsel nüfus oranıyla 1950 yılındaki kentsel nüfus oranında 1-2 puanlık bir fark vardır (Işık, 2005, ss. 60-61). Bu dönemin bir diğer özelliği, kentsel nüfus oranındaki mütevazı artışların kırdan kente göçle değil, şehirlerin iç işleyişleri ile gerçekleşmiş olmasıdır (Koyuncu, 2015, s. 27). Her ne kadar bu dönemde yoğun bir iç göç süreci olmasa da Ankara istisnai bir örnek oluşturmuş ve özellikle de başkent ilan edilmesiyle Ankara’ya doğru göçler başlamıştır. (Sağlam, 2016, s. 259). Bu dönemde, kırsal bölgelerden büyük kentlere doğru olan yoğun göçler Ankara dışında gerçekleşmemiştir. Bu yıllarda ülke nüfusunun yaklaşık beşte dördünün kırsal alanlarda yaşamasının temel sebebi kent yaşamının zor olması ve kentlerde endüstrileşmenin gerçekleşmemiş olmasıdır. Endüstrileşmenin yokluğunda iş olanaklarının da kısıtlı olmasıyla nüfus kırlarda genellikle tarım, hayvancılık, ormancılık gibi işlerle meşgul olmuştur. Kentleşmedeki çok cüzi artışların sebeplerinden biri devletin kurmuş olduğu sanayi işletmeleri olarak sayılabilir (Koyuncu, 2015, s. 27).

1.4.2. 1950-1980 Dönemi

1950 seçimleri ile Demokrat Parti’nin iktidarı devralması ve çok partili hayata geçilmesi göç politikalarındaki mantaliteyi değiştirmiştir. II. Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye dış politikada Batı’daki devletlerle diplomatik ilişkilerini geliştirmiş ve Marshall Yardımı ile çeşitli yatırımlarda bulunmuştur. Ziraî alanda makineleşmenin devreye girmesi, kırdan âtıl bir iş gücü nüfusunu ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde özel sektör desteklenmiş, devletçi politika terkedilmiş olup şehirlere yatırımlar artmıştır (Erdoğan vd., 2015, s. 429). İletici faktörlerin gelişmesi ve çeşitlenmesi de bu dönemi iç göçler açısından hızlandıran etkenlerdendir. Ulaşım araçlarına erişimin artması ve iletişim aygıtlarının gelişmesi kırdan yaşayan insanlara kentsel nüfus ve kentler hakkında enformasyon vermiş, bir nevi kent

yaşamasını salık vermiştir. Kente özgü hizmetlerde büyük kentlere ağırlık verilmesi, ülke içerisinde hizmetlerin dengesiz olarak yayılmasına ve büyükşehirlerin çekici nitelikler kazanmasına sebep olmuştur (Erdoğan vd., 2015, s. 429). Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte ülkemizde hızlı bir kentleşme sürecine girilmiştir. Demokrat Parti'nin ana motivasyonu sanayiden ziyade tarımın güçlendirilmesidir (Adıgüzel, 2024, s. 43). Tarımsal faaliyetlerde makineleşmenin öne çıkması ve antibiyotik ilaçların kırsal bölgeleri de kapsayacak şekilde yaygınlaşması kıra ait nüfus baskısını artırmış olup kırsaldan şehirlere doğru ilk göç hareketini oluşturmuştur (Kıray, 1998, s. 178). 1950 ve 1960 yıllarını kapsayan dönem, tarımdaki kapitalistleşmenin artması ve karayollarının yaygınlaşması sonucunda hızlı bir kentleşmenin etkisinde geçmiştir. 1960 ve 1980 yıllarını kapsayan dönemde de aynı saiklerin etkisi sürmüş bunlara yurt dışından dönen gurbetçi işçilerin de dahil olmasıyla hızlı kentleşme süreci devam etmiştir (Keleş, 1983, s. 28). Kırsal nüfus geleneksel olarak anane, örf ve geleneklerin etkisinde, kendilerine yeterli topluluklar olarak bilinmektedir. Çift sürme yöntemi gibi iptidai bir yöntemle tarımsal üretim yapan kırsal nüfus uzun yıllar boyunca çok sınırlı bir üretim fazlası oluşturabilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra traktör gibi yeni ve nispeten gelişmiş bir teknolojinin kullanılması büyük bir üretim fazlası oluşturmuştur (Kıray, 1998, s. 184). Traktörlerin tarımsal üretimde aktif olarak kullanılması kırsal bölgelerde ana geçim kaynağı ziraat olan insanların işsiz kalmasına ve göç etmesine yol açmıştır (Şantaş, 2019, s. 901). Ülkemizde kentleşme seviyesi açısından en düşük orana sahip bölgeler olan tarımsal nüfusun yoğun olduğu bölgeler, şehirlere en çok göç veren yerlerdir. Şehirlerdeki kentleşme de bu bölgeleri terk etmek zorunda kalan insanların payı oldukça büyüktür (Keleş, 2023, s. 90). 1960 ve 1970'li yıllardaki kamu yatırımları daha çok özel sektör kuruluşlarının ara mal ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmış bu dönemde devlet endüstrinin pekişmesi için özellikle iletişim ve ulaşım alt yapılarını bizzat kendisi gerçekleştirmiştir. 1960 ve 1980 yılları arasındaki kamu politikaları incelendiğinde çalışan kesimlerinin tümünün gelir seviyesini artırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu dönemde endüstriyel üretimin ulusal gelirdeki payı artmış olup büyük kentlerde ağır sanayi firmaları kurulmuştur. 1980'e kadar olan periyotta hem bu saiklerle hem de nüfusu artan yerlerin kent statüsü kazanmasıyla hızlı kentleşme süreci devam etmiştir (Koyuncu, 2015, s. 32).

1950'li yılların başında görülen hızlı kentleşme ile ülkemizde gecekondu sorunu da baş göstermeye başlamıştır. Kırsal alanlardan şehirlere göç edenler kent öteklerinin yanlarına gecekondualarını inşa etmiştir. Gecekondu sorunu 1950'li senelerde ilk olarak İstanbul'da görülmüş, ardından diğer büyük şehirlere de sirayet etmiş olup 1970'li yıllarda zirveye çıkmıştır. 1950 senelerinde gelen ilk göçmenler, daha yoksul kesimden oluşmuş olsa da erken

gelmenin avantajıyla şehirdeki değerli lokasyonlara gecekondularını inşa etmiştir. 1960 ve 1970 yıllarında gelen göçmenler ise ilk göçmenlere göre daha varlıklı olup şehrin sanayi bölgeleri ile şehrin sınırları arasına tek ya da iki kattan oluşan etrafında bahçesi olan evler inşa etmiştir. 1980’lerde şehirlerdeki nüfus yoğunluğunun artması, kent özeği ve çevresindeki bina sayısının artması ve kent özelliklerinde hizmet sektörünün gelişmesi gibi saikler, orta sınıfının da bu alanları tercih etmesini sağlamıştır. Daha yoksul olan gecekonduların sahipleri ile orta sınıfın apartmanlarının aynı lokasyonda bulunması bahçesi bulunan gecekonduların ekonomik değerinin artmasına sebep olmuş, gecekondular yerlerini ‘‘apartman gecekondulara’’ bırakmıştır. Şehirlere olan bu hızlı göç dalgaları ve gecekondulaşmanın sonucu olarak işçi sınıfı önemli bir sosyal sınıf olarak ortaya çıkarmıştır. (Koyuncu, 2015, ss. 35-36).

1970 ve 1980 arasındaki dönem, kentleşme hızının en düşük seviyelerini gördüğü yıllardır. 1950-60 arası dönemde binde 52,4, 1960-1970 arası dönemde binde 43,5 oranındaki kentsel nüfus artışı bu dönemde binde 36,1’e gerilemiştir. Her ne kadar oranlarda kısmi bir gerileme olmuş olsa da kentlerde yaşayan nüfus artmaya devam etmiş 1980 yılında kentsel nüfus oranı %43,9’a yükselmiştir (Işık, 2005, s. 63; TÜİK, 2025a). 1970 ve 1980’li yıllardaki bu nispi gerilemenin sebeplerinden biri 1970’li yıllardan sonra iktidara gelen partilerin tarım emtialarındaki taban fiyat uygulamasıdır. Bunun dışında şehirlerdeki yaşam pahalılığı, yüksek enflasyon, kalkınma hızının düşmesiyle birlikte tarım dışında kalan diğer sektörlerdeki iş gücü talebinin azalması, nüfus artış hızını azaltmak için uygulanan politikalar, evlenme ve doğum oranlarının azalması ve 1975-1980’li yıllarda büyük kentlerde yaşanan şiddet hadiseleri kentleşme hızını nispeten düşürmüştür (Keleş, 2023, s. 82; Işık, 2005, s. 63).

1950-1980 yılları arasındaki dönemde kentlerde yaşayan nüfus ile kırsal alanlarda yaşayan nüfus verileri incelendiğinde, Türkiye nüfusunun 1950 yılında %25’i kentlerde, %75’i kırsalda; 1955 yılında %28,8’i kentlerde; %71,2’si kırsalda; 1960 yılında %31,9’u kentlerde, %68,1’i kırsalda; 1965 yılında %34,4’ü kentlerde, %65,6’sı kırsalda; 1970 yılında %38,5’ü kentlerde, %61,5’i kırsalda; 1975 yılında %41,8’i kentlerde, %58,2’si kırsalda yaşamaktadır (TÜİK, 2023a, s. 6).

1.4.3. 1980-2000 Dönemi

1980’li yıllarda serbest piyasa ekonomisinin etkin olmasıyla kentsel ve sosyal hizmetlerin daha etkili ve çeşitli olması kentleşme sürecine farklı bir boyut kazandırmıştır.

Bu dönem ayrıca güvenlik sorunları nedeniyle metropollere zorunlu göçün de etkili olduğu bir dönem olmuştur (Adıgüzel, 2024, s. 45). 1975-1980 seneleri arasında nispi bir yavaşlama ile seyreden kentleşme olgusu, 1980 sonrasında tekrardan ivmelenmiştir (Keleş, 2023, s. 82; Koyuncu, 2015, s. 38).

1980-1985 arası dönemde ülkemizde kentsel nüfus artışının en yüksek seviyelerde olduğu görülmüş olup 1985 yılı Genel Nüfus Sayımına göre 50.664.458 olan toplam nüfusun %53'ü kentlerde yaşamaktadır. 1985 yılında kentsel-kırsal nüfus rasyosunda ilk kez kentsel nüfus lehine bir durum yaşanmıştır. 1980 yılında 19,6 milyon olarak tespit edilen kentsel nüfus, binde %54,5 gibi bir artışla 1990 yılında 33 milyonu geçerek toplam nüfusun %59'unu oluşturmuştur (Koyuncu, 2015, ss. 38-39; TÜİK, 2023a, s. 6). 1980-1985 yılları arasında %6,26 olarak tespit edilen kentsel nüfus artışının 1985-1990 döneminde %4,31'e, 1990-2000 döneminde %2,68'e, 2009 senesinde ise %1,45'e gerilediği görülmektedir (Koyuncu, 2015, s. 40).

1980-2000 arası dönemde göç edenlerin toplam nüfusa oranı da artış göstermiştir. 1975-1980 arası dönemde, 3,58 milyon kişi (toplam nüfusun %9,34'ü), iç göç tecrübesi yaşamıştır. 1980-1985 yılları arasını kapsayan dönemde 3,82 milyon kişi; (toplam nüfusun %8,67'si) 1985-1990 arası dönemde 5,4 milyon kişi; (toplam nüfusun %10,81'i) 1995-2000 arası dönemde 6,67 milyon kişi (toplam nüfusun (%11,02'si) göç etmiştir (Koyuncu, 2015, s. 44; TÜİK, 2015a). Her ne kadar 1980-1985 dönemi göreceli olarak bir istisna göstermiş olsa da 1980-2000 döneminde toplam nüfus içerisindeki göç eden nüfusun oranı artış trendi göstermiştir.

1980-2000 arası dönemin ayırt edici özelliklerinden biri yerleşim yerleri açısından göçler analiz edildiğinde kentten kente olan göçün bu dönemden itibaren daha etkili olmaya başlamasıdır. 1975-1980 döneminde toplam iç göçlerin 48,9'unu kentten kente olan göçler oluşturmuştur. 1980-1985 dönemiyle birlikte kentten kente olan göçler toplam göçlerin yarısından daha fazlasını oluşturmuştur. 1980-1985 arası dönemde toplam göçlerin %56,18'ini; 1985-1990 arası dönemde %62,18'ini; 1995-2000 arası dönemde %57,80'ini kentten kente göçler oluşturmuştur. 1980-2000 arası dönemde köyden kente olan göçlerin toplam göçlere oranı %18; kentten köye olan göçlerin toplam göçlere oranı %16; köyden köye olan göçlerin toplam göçlere oranı %8'dir (TÜİK, 2015b). Ülkemiz kentleşme serüveninde ilk iç göçlerde başat türün kırsal alanlardan kentlere doğru olduğu ancak 1980 dönemi sonrasında ise bu durumun kentten kente olan göçlerin lehine değiştiği görülmektedir.

Net göç, bir yerleşim yerindeki alınan ve verilen göçler arasındaki farka denmektedir.

Alınan göç verilenden fazla ise pozitif net göç, verilen göç alınan göçten fazla ise negatif net göç olmaktadır. Net göç hızı ise göç etme potansiyeli olan kişilerden her bin insan için net göç eden sayısını ifade etmektedir (R. Yamak & N. Yamak, 1999, s. 18). Göç verme ve göç alma sayısının nüfusa oranlanmasıyla hesaplanan net göç oranı, işgücü büyüme oranı ve sonuç olarak bölgesel büyümeyi doğrudan etkilemektedir (Liu, 1975, s. 329).

1975-2000 yılları arasında net göç sayısı bakımından iller sıralandığında İstanbul birinci, İzmir ikinci, Bursa üçüncü, Ankara dördüncü, İçel (Mersin) beşinci ve Kocaeli altıncı sırada yer almıştır. 1975-1980, 1980-1985, 1985-1990 dönemleri arasında net göç hızı en yüksek olan şehir %112,9, %67 ve 108,2 oranları ile Kocaeli; 1995-2000 döneminde ise %96,81 oranıyla Tekirdağ olmuştur (TÜİK, 2015c). Bu dönemde net göç oranı pozitif olan kentlerin tamamına yakını Türkiye'nin batısında yer alan sosyoekonomik seviyesi yüksek olan şehirlerdir. İç göçler, genellikle yön olarak doğudan batıya doğru süregelmiştir. İstanbul ve çevresindeki Batı Marmara kentleri en fazla iç göç alan lokasyonlar iken Kuzeydoğu Anadolu ve Batı Karadeniz'de bulunan kentler en fazla iç göç veren yerlerdir. Örneğin 1995-2000 yılları arasında Diyarbakır, Şanlıurfa ve Samsun aldığı göçten daha fazla göç vermiştir (T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009, ss. 16-17).

1980 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 44.736.957'dir. Nüfusun %43,9'u il ve ilçe merkezlerinde, %56,1'i belde ve köylerde yaşamaktadır. 1985 yılında nüfus 50.664.458'e yükselmiş, büyükşehir belediyelerinin kurulmasının da etkisiyle il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun oranı %53'e yükselmiştir. 1990 yılında 56.473.035 olan ülke nüfusunun %59'u il ve ilçe merkezlerinde %41'i köy ve beldelerde yaşamaktadır. 2000 yılında ise 67.803.927 olan ülke nüfusunda il ve ilçelerde yaşayan nüfusun oranı %64,9'a kadar yükselmiştir (TÜİK, 2023a, s. 6).

1995-2000 yılları arasında net göç sayısı en yüksek olan şehir 407.448 ile İstanbul'dur. İstanbul'u 120.375 ile İzmir, 90.884 ile Ankara, 90.457 ile Antalya, 85.325 ile Bursa, 51.335 ile Tekirdağ, 42.921 ile Muğla takip etmiştir (TÜİK, 2015c). 1995-2000 yılları arasında yapılan iç göçlerin en önemli sebebini aile içerisindeki bir ferde bağımlı olarak yapılan göçler oluşturmuştur. Aile içerisindeki bireylerden birinin göç etmesine diğer aile fertlerinin de eşlik etmesi sonucunda oluşan göçlerin dışında, daha iyi bir işte çalışma arzusunun oluşturduğu göçler, tayin veya atamalar ve evlilik amaçlı yapılan göçler dönemin önde gelen göç nedenlerini oluşturmaktadır. Bu dönemdeki iç göçlerin %25,67'sini aile içerisindeki bir bireye bağımlı olarak yapılan göçler, %20,05'ini iş arayışı içerisinde farklı yerlere yapılan göçler, %13,42'nin tayin ve atamalar sebebiyle yapılan göçler, %11,56'sini eğitim ve öğretim amacıyla yapılan göçler, %7,43'ünü evlilik nedeniyle yapılan göçler,

%3,06'sını deprem sebebiyle yapılan göçler, %0,65'ini güvenlik nedeniyle yapılan göçler oluşturmuştur. En çok göç alan iller İstanbul, Ankara ve İzmir olmuştur. İnsanlar özellikle ekonomik nedenlerle doğduğu şehirleri terk etmiş, başka illerde yaşamıştır. 2000 yılında toplam nüfusun %72,2'si doğduğu şehirde, %27,8'i ise doğduğu şehrin dışında yaşamıştır (T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009, ss. 19-20).

1.4.4. 2000 Sonrası Dönem

2000'ler ülkemizde büyüme rakamlarının çift hanelere ulaştığı, gayri safi yurt içi hasılanın, kişi başına düşen gelirin sanayi, tarım ve turizm sektörlerinde olumlu ivmelenmenin gerçekleştiği yıllar olmuştur. Ekonomik büyümede özel sektörün payı artmış olup hizmet sektörü öne çıkmıştır. 2000 sonrası dönemdeki göçmenler sosyoekonomik seviyesi yüksek olan daha nitelikli ve yüksek maaşlı işlerde istihdam edilen kişilerdir. Önceki dönemlerdeki yoksul ve işsiz kişilerin oluşturduğu iç göçler, 2000 sonrasında yerini eğitilmiş ve nitelikli göçmenlere bırakmıştır (Koyuncu, 2015, s. 49).

İç göç istatistikleri, 2008'den itibaren Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) üzerinden üretilmeye başlanmıştır (TÜİK, 2025b).

Tablo 1. 2008-2023 Yılları Arasındaki İç Göç İstatistikleri (TÜİK, 2025c).

Yıl	Toplam İç Göç Sayısı
2008	2.273.492
2009	2.236.981
2010	2.360.079
2011	2.420.181
2012	2.317.814
2013	2.534.279
2014	2.681.275
2015	2.720.438
2016	2.619.403
2017	2.684.420
2018	3.057.606
2019	2.086.123
2020	2.258.726
2021	2.777.797
2022	2.791.156
2023	3.450.953

2007-2008 döneminde net göç sayılarına göre şehirler sıralandığında Antalya 36.225

ile birinci, Bursa 35.594 ile ikinci, Ankara 30.562 ile üçüncü, İzmir 27.248 ile dördüncü ve İstanbul 26.675 ile beşinci sırada yer almıştır. Alınan göç sayılarına göre de ilk beş sırada bu şehirler yer almıştır. Alınan göç sayılarına göre İstanbul 374.868 ile birinci, Ankara 156.760 ile ikinci, İzmir 117.067 ile üçüncü, Antalya 92.031 ile dördüncü ve Bursa 82.964 ile beşinci olmuştur. Bu dönemde en çok göç veren şehrin 374.868 kişi ile İstanbul olması dikkat çekicidir. Net göç sayısı en düşük olan şehirler ise sırasıyla Yozgat, Ağrı, Muş, Diyarbakır ve Erzurum olmuştur. 2008-2009 döneminde ise net göç sayıları sıralamasında ilk 5 şehir İstanbul (39.481), Ankara (37.079), İzmir (26.873), Antalya (17.064) ve Kocaeli (12.033) olmuştur. Net göç sayılarında en arkada kalan şehirler ise sırasıyla Çorum (-9.027), Muş (-10.024), Ağrı (-10.498), Diyarbakır (-11.534) ve Mardin (-22.012) olmuştur. 2009-2010 döneminde İstanbul'un net göç sayısının 100.000'in üzerinde seyretmesi dikkat çekmektedir. Bu dönemde İstanbul, 439.515 göç almış, 336.932 göç vermiş olup net göç sayısı 102.583 olarak kayda geçmiştir. İstanbul'u, Ankara 49.405, Antalya 25.245, Bursa 15.420 ve Kocaeli 15.124 net göç sayısı ile takip etmiştir. Net göç sayısı en düşük olan iller de Samsun, Diyarbakır, Erzurum, Yozgat ve Tokat'tır. 2010-2011 döneminde İstanbul'un net göç sayısı daha da artmıştır. İstanbul 450.445 kişi göç almış, net göç sayısı 121.782 olmuştur. Ankara, Antalya, Bursa, Tekirdağ ve Kocaeli de bu dönemin en fazla net göç istatistiğine sahip şehirleri olarak sıralanmaktadır. 2010-2011'in en düşük net göç sayısına Van (-48.858) olmuştur. Van yalnızca 23.415 göç almış olup buna karşın 72.273 göç vermiştir. Ordu, Yozgat, Adana ve Trabzon da net göç sayıları düşük olan iller arasına girmiştir. 2011-2012'de ise dikkat çekici net göç istatistiği Ordu'ya aittir. Ordu, İstanbul ve Ankara'dan sonra net göç sayısı en yüksek olan üçüncü şehir olmuştur. Antalya ve Tekirdağ bu dönemde de net göç sayısı açısından ilk beşe girmiştir. Bu dönem Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri en düşük net göç verilere sahip olan iller (Adana hariç) olarak kayda geçmiştir. Erzurum, Muş, Şanlıurfa, Adana, Ağrı ve Diyarbakır dönemin en düşük net göç sayısına sahip şehirleridir. 2012-2013 döneminde İstanbul, Ankara, Antalya, Kocaeli, İzmir, Bursa ve Tekirdağ net göç sayısında en yukarılarda Adana, Diyarbakır, Ağrı, Şanlıurfa, Ordu, Erzurum ve Tokat en arkalarda bulunmuştur. 2014-2015 döneminde de bir önceki dönemdeki gibi Ankara, İstanbul, Kocaeli, Antalya, İzmir, Tekirdağ ve Bursa en yüksek net göç sayılarına sahiptir. Net göç sayılarında ilk kez İstanbul'u geçen bir şehir olması dikkat çekicidir. Muş, Adana, Yozgat, Şırnak, Erzurum, Ağrı, Van ve Diyarbakır net göç sayısı en düşük olan kentler olarak dikkat çekmektedir (TÜİK, 2024a). 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019, 2019-2020, 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023 dönemlerine ait net göç sayısı en yüksek ve en düşük olan şehirler Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 2. 2015-2019 Net Göç Sayısı En Yüksek ve En Düşük Olan İller (TÜİK, 2024a).

2015-2016		2016-2017		2017-2018		2018-2019	
İller	Net Göç	İller	Net Göç	İller	Net Göç	İller	Net Göç
Kocaeli	25.123	Ankara	32.042	Çankırı	28.027	İstanbul	120.371
Tekirdağ	24.246	Kocaeli	27.538	Ordu	24.661	Ankara	57.280
İzmir	23.766	İzmir	24.618	Sivas	19.590	Antalya	31.646
Bursa	20.646	Bursa	21.214	Muğla	18.340	İzmir	21.475
Ankara	17.251	Tekirdağ	20.733	Antalya	15.571	Kocaeli	17.302
Ordu	15.766	Antalya	15.054	Balıkesir	15.210	Bursa	17.240
İstanbul	-71.307	Ağrı	-17.391	İstanbul	-210.321	Ordu	-21.254
Van	-20.133	Van	-16.298	Ankara	-37.365	Çankırı	-20.894
Mardin	-17.384	Adana	-13.325	Adana	-18.978	Şanlıurfa	-19.044
Ağrı	-16.505	Şanlıurfa	-12.590	Gaziantep	-17.502	Erzurum	-13.582
Diyarbakır	-16.427	Ordu	-12.194	Şanlıurfa	-12.300	Sivas	-12.858
Şırnak	-13.020	Erzurum	-10.734	Van	-10.263	Ağrı	-11.816

Tablo 3. 2019-2023 Net Göç Sayısı En Yüksek ve En Düşük Olan İller (TÜİK, 2024a).

2019-2020		2020-2021		2021-2022		2022-2023	
İller	Net Göç	İller	Net Göç	İller	Net Göç	İller	Net Göç
Bursa	23.099	Ankara	32.098	Ankara	27.192	Antalya	29.598
Kocaeli	22.550	Tekirdağ	22.674	Kocaeli	27.151	Ankara	23.960
Tekirdağ	22.296	İzmir	21.924	Tekirdağ	25.385	Muğla	23.008
Antalya	20.710	Kocaeli	17.627	İzmir	25.114	İzmir	22.122
İzmir	14.772	Bursa	15.341	Bursa	20.416	Tekirdağ	18.048
Muğla	13.380	Muğla	14.412	Antalya	13.018	Balıkesir	17.476
İstanbul	-53.022	Van	-27.867	İstanbul	-32.788	İstanbul	-168.623
Tokat	-16.906	Şanlıurfa	-26.616	Van	-28.519	Hatay	-127.179
Gümüşhane	-11.965	İstanbul	-22.837	Şanlıurfa	-22.616	Malatya	-68.207
Van	-11.493	Diyarbakır	-20.347	Ağrı	-20.805	K. Maraş	-50.537
Erzurum	-9.815	Ağrı	-19.942	Diyarbakır	-13.788	Adıyaman	-25.078
Ağrı	-9,727	Hatay	-13.072	Erzurum	-12.530	Van	-16.962

2013-2023 yılları arasında en çok göç eden yaş aralığı 20-24 olmuştur. Aynı dönemde

göç eden kadın sayısı, erkek sayısından daha yüksek seyretmiştir (TÜİK, 2024b). 2023-2024 yılları arasında net göç sayısı en yüksek olan il 52.029 ile Ankara olmuştur. Ankara'yı 26.032 ile İstanbul; 24.619 ile Antalya; 17.211 ile Kocaeli; 15.849 ile İzmir; 15.443 ile Tekirdağ takip etmiştir. Net göç sayısı en düşük olan iller ise sırasıyla, -22.605 ile Van, -19.154 ile Şanlıurfa, -16.559 ile Ağrı, -13.613 Sivas, -11.908 ile Erzurum olmuştur. (TÜİK, 2025h).

Tablo 4. 2 Ekim 2011 Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2013).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	916.761	41,52
Eğitim	498.137	22,56
Tayin, iş değişikliği	295.906	13,40
İş arayışı	268.400	12,16
Medeni hal değişikliği	166.284	7,53
Diğer	39.115	1,77
Sağlık	22.649	1,03
Bilinmeyen	593	0,03
Toplam	2.207.844	100,00

Tablo 5. 2018 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	702.526	22,98
Eğitim	483.199	15,80
Daha iyi konut / yaşam şartları	453.472	14,83
Tayin, iş değişikliği	315.849	10,33
Diğer	228.351	7,47
İş arayışı / işe başlama	223.023	7,29
Bilinmeyen	222.120	7,26
Medeni hal değişikliği / ailevi nedenler	162.870	5,33
Aile yanına / memlekete dönme	144.209	4,72
Ev satın alınması	65.281	2,14
Sağlık / bakım	30.893	1,01
Emeklilik	25.813	0,84
Toplam	3.057.606	100,00

Tablo 6. 2019 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	621.038	22,13
Daha iyi konut / yaşam şartları	556.919	19,85
Eğitim	510.352	18,19
Tayin, iş değişikliği	262.833	9,36
İş arayışı / işe başlama	215.561	7,68
Bilinmeyen	188.327	6,71
Medeni hal değişikliği / ailevi nedenler	157.283	5,60
Aile yanına / memlekete dönme	96.494	3,44
Diğer	88.605	3,16
Ev satın alınması	63.897	2,28
Sağlık / bakım	24.159	0,86
Emeklilik	20.655	0,74
Toplam	2.806.123	100,00

Tablo 7. 2020 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	556.907	24,66
Daha iyi konut / yaşam şartları	455.991	20,19
Tayin, iş değişikliği	257.027	11,38
Bilinmeyen	229.469	10,16
Eğitim	201.178	8,90
İş arayışı / işe başlama	179.553	7,95
Medeni hal değişikliği / ailevi nedenler	132.421	5,86
Ev satın alınması	81.801	3,62
Aile yanına / memlekete dönme	73.806	3,27
Diğer	61.209	2,71
Sağlık / bakım	17.834	0,79
Emeklilik	11.530	0,51
Toplam	2.258.726	100,00

Tablo 8. 2021 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Eğitim	686.973	24,73
Aile bireylerine bağımlı göç	570.224	20,53
Daha iyi konut / yaşam şartları	429.752	15,47
Tayin, iş değişikliği	265.537	9,56
Bilinmeyen	237.415	8,55
İş arayışı / işe başlama	214.428	7,72
Medeni hal değişikliği / ailevi nedenler	145.375	5,23
Ev satın alınması	82.617	2,97
Diğer	58.282	2,10
Aile yanına / memlekete dönme	58.126	2,09
Sağlık / bakım	16.261	0,59
Emeklilik	12.807	0,46
Toplam	2.777.797	100,00

Tablo 9. 2022 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	591.790	21,20
Eğitim	526.008	18,85
Daha iyi konut / yaşam şartları	479.250	17,17
Tayin, iş değişikliği	301.335	10,80
İş arayışı / işe başlama	249.648	8,94
Bilinmeyen	246.239	8,82
Medeni hal değişikliği / ailevi nedenler	155.792	5,58
Ev satın alınması	89.888	3,22
Diğer	66.129	2,37
Aile yanına / memlekete dönme	56.892	2,04
Sağlık / bakım	17.090	0,61
Emeklilik	11.095	0,40
Toplam	2.791.156	100,00

Tablo 10. 2023 Yılı Göç Etme Nedenlerine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, 2024c).

Göç Etme Nedeni	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Diğer	602.910	17,47
Aile bireylerine bağımlı göç	601.481	17,43
Daha iyi konut / yaşam şartları	518.016	15,01
Eğitim	512.011	14,84
Tayin, iş değişikliği	320.142	9,28
İş arayışı / işe başlama	285.825	8,28
Bilinmeyen	193.637	5,61
Medeni hal değişikliği / ailevi nedenler	152.046	4,40
Aile yanına / memlekete dönme	99.975	2,90
Ev satın alınması	95.570	2,77
Emeklilik	49.890	1,45
Sağlık / bakım	19.450	0,56
Toplam	3.450.953	100,00

2023 yılı verileri incelendiğinde diğer nedenlerin önceki yıllardan ayrışan bir şekilde birinci sırada olmasının nedenlerinden biri deprem dolayısıyla yapılan göçlerin bu kategori altında yer alması olabilir. Ayrıca 2023 yılında emeklilik nedeniyle göç eden nüfusta da bir artış olduğu gözlenmektedir. 01.03.2023 tarihinde yürürlüğe giren 7438 sayılı Kanun'la birlikte EYT düzenlemesi yürürlüğe girmiş, emekli statüsüne geçmiş kişilerin almış olduğu göç kararları iç göç istatistiklerini etkilemiştir (7438 sayılı Kanun, 2023, m. 1).

Tablo 11. 2018 Yılı Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (TÜİK, 2024d).

Eğitim Durumu	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Lise veya dengi okul	904.394	31,77
Yükseköğretim	752.860	26,44
İlköğretim, ortaokul veya dengi okul	510.618	17,94
İlkokul	400.619	14,07
Okuma yazma bilen ama okula gitmeyen	191.103	6,71
Okuma yazma bilmeyen	49.663	1,74
Bilinmeyen	37.750	1,33
Toplam	2.847.007	100,00

Tablo 12. 2023 Yılı Eğitim Durumuna Göre Göç Eden Nüfus (TÜİK, 2024d).

Eğitim Durumu	Göç Eden Nüfus	Oran (%)
Lise veya dengi okul	1.060.194	32,73
Yükseköğretim	1.055.070	32,57
İlköğretim, ortaokul veya dengi okul	494.163	15,26
İlkokul	380.985	11,76
Okuma yazma bilen ama okula gitmeyen	199.954	6,17
Okuma yazma bilmeyen	40.710	1,26
Bilinmeyen	8.189	0,25
Toplam	3.239.265	100,00

2018-2023 döneminde göç edenlerin büyük çoğunluğunun lise ve yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Bu dönemde göç edenlerin yaklaşık dörtte biri ilkokul, ortaokul ve ilköğretim mezuniyetine sahiptir (TÜİK, 2024d). İlk iç göç dalgaları daha çok eğitimsiz insanlardan oluşsa da 2000 sonrası dönemdeki göç eden insanların daha eğitilmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Genel Nüfus Sayımları- Yıllara Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köyler Nüfusu (TÜİK, 2024e).

Yıl	Toplam Nüfus	İl ve İlçe Merkezi Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%)	Belde ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%)
1927	13.648.270	24,22	75,78
1935	16.158.018	23,53	76,47
1940	17.820.950	24,39	75,61
1945	18.790.174	24,94	75,06
1950	20.947.188	25,04	74,96
1955	24.064.763	28,79	71,21
1960	27.754.820	31,92	68,08
1965	31.391.421	34,42	65,58
1970	35.605.176	38,45	61,55
1975	40.347.719	41,81	58,19
1980	44.736.957	43,91	56,09
1985	50.664.458	53,03	46,97
1990	56.473.035	59,01	40,99
2000	67.803.927	64,90	35,10

Tablo 14. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi- Yıllara Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köyler Nüfusu (TÜİK, 2025d).

Yıl	Toplam Nüfus	İl ve İlçe Merkezi Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%)	Belde ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%)
2007	70.586.256	70,48	29,52
2008	71.517.100	74,96	25,04
2009	72.561.312	75,53	24,47
2010	73.722.988	76,26	23,74
2011	74.274.269	76,80	23,20
2012	75.627.384	77,28	22,72
2013	76.667.864	91,35	8,65
2014	77.695.904	91,75	8,25
2015	78.741.053	92,13	7,87
2016	79.814.871	92,3	7,70
2017	80.810.525	92,51	7,49
2018	82.003.882	92,27	7,73
2019	83.154.997	92,78	7,22
2020	83.614.362	92,97	7,03
2021	84.680.273	93,18	6,82
2022	85.279.553	93,36	6,64
2023	85.372.377	93,00	7,00
2024	85.664.944	93,40	6,60

2008 ve 2013 yıllarındaki önemli artış, 5747 ve 6360 sayılı Kanunların yönetsel düzenlemeleri değiştirmesinden kaynaklanmaktadır (Aydınlı & Çiftçi, 2015).

1.5. Tersine Göç

1950'lerden itibaren başlayan kentsel göç sürecinin oluşturduğu ekstrem nüfus yoğunluğu, şehirlerin kapasitesini aşmış, gecekondulaşma, çarpık şehirleşme ve işsizlik gibi büyük sorunlar insanları tersine göç etme eğilimi içerisine sokmuştur (İslamoğlu vd., 2014, ss. 79-80). 2000'li yıllara yaklaşıldığında ve daha sonrasında her ne kadar kentlerde yaşayan nüfus kırsalda yaşayan nüfustan çok daha fazla olsa da artık tersine bir göç süreci de başlamıştır. Nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu alanlardan nüfus yoğunluğunun az olduğu alanlara doğru nüfus hareketlenmesi ortaya çıkmıştır. Bu durum da kentten kırsala göçün

belirgin hale gelmesiyle neticelenmiştir (Güreşçi, 2010, s. 78). 1995-2000 arası dönemde kentten köye göç edenlerin toplam nüfusa oranı %20,06'ya yükselmiş olup bu dönem köyden kente göç edenlerin toplam nüfusa oranını geçmiştir (TÜİK, 2015b).

Tablo 15. Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, 1975-2000 (TÜİK, 2015b).

Yerleşim Yeri	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1990-2000
Köyden kente	17,02	22,53	17,95	17,46
Kentten köye	19,33	12,84	12,60	20,06
Kentten kente	48,90	56,18	62,18	57,80
Köyden köye	14,75	8,45	7,27	4,68
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

Kırsal alanlardan kentlere yapılan yoğun ve düzensiz göçlerin sonucunda birçok konuda dezavantajlı durumlar oluşmuş, kentler cazibesini yitirmiştir. Bu doğrultuda kentlerin itici özellikleri kentten kırsala göçlere sebep olmuştur. Ayrıca kırsal bölgelerden kentlere yoğun göçlerin gerçekleşmesiyle kırsal bölgelerde nüfusun azalması kırsalın çekiciliğini artırmıştır. İnsanların kırsal alanları terk etmesiyle o bölgelerde kalan kırsal nüfus için ekilebilir arazi miktarı artmış, hayvanlar için çayır alanları çoğalmış ve su kaynaklarından yararlanma olanakları fazlalaşmıştır. Bu gibi çekici faktörler kırsalla ilişkilerini tamamen bitirmeyen insanları da etkilemektedir. Ayrıca akaryakıt, ilaç ve gübre gibi devlet destekleri de köyün çekici faktörlerinden sayılmaktadır. Kırsal alanlarda telekomünikasyon araçlarının yaygınlaşması da kırsal alanda yaşamın daha kaliteli olmasını sağlamış, kentsel-kırsal ayrımını biraz daha azaltmıştır (Güreşçi, 2010, ss. 82-83).

Baraj, gölet ve sulama altyapıları gibi kamu yatırımlarının temel nedenlerinden birinin kırsaldan kente göçün engellenmesi, kırsaldaki yaşam kalitesinin artması olarak ifade edilebilir (Güreşçi, 2010, s. 84). Akış ve Akkuş'a göre (2003) 1990'lı senelere kadar itici faktörlerin etkisiyle ülkenin diğer kentlerine göç veren Şanlıurfa'da, insanlar 1995 yılında Atatürk Barajı ile sulamanın başlamasıyla istihdam olanaklarıyla birlikte tersine göç etmiştir. İnsanlar emekli olduktan sonra doğup büyüdüğü topraklara, memleketlerine dönme isteği içerisinde olmaktadır. Yaşamlarının son dönemlerini memleketlerinde yaşama ve o topraklarda ölme isteği de tersine göçün nedenlerinden biridir (Kepenek & Uğuzman, 2018, s. 20). Tersine göç yalnızca kentten kırsala şeklinde gerçekleşmemekte İstanbul gibi karmaşık büyük metropollerden daha yaşanılabilir kentlere göç şeklinde de tersine göçler yapılmaktadır

(Kaysadu, 2023, s. 338).

Kırsal alanlardan ve diğer küçük şehirlerden büyük kentlere doğru gerçekleşen hızlı göçlerle birlikte zamanla işsizlik, geçim sorunları, konut yetersizliği, barınma problemleri gibi olumsuz durumlar meydana gelmiştir. Aşırı kentleşmenin etkisiyle yalnızca birkaç büyük kentin ekstrem düzeyde nüfus yoğunluğu yaşaması da büyük bir sorun teşkil etmektedir (Tezcan, 1989, s. 37).

Tezcan'a göre (1989, ss. 38-40) kırsal alana yapılan göçler geçici ve sürekli olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Geçici göçler de kendi içerisinde yaylaya yapılan göçler, bağ evlerine yapılan göçler, denize gitme, yazlığa gitme ve tatil köylerine gitme başlıkları altında çeşitlilik göstermektedir. Kırsal bölgelerde yaşayan özellikle de hayvancılıkla uğraşan köylüler, doğal kaynakların bolluğundan faydalanmak üzere yaz aylarında yaylalara göç etmektedir. Ayrıca kentlerde yaşayan insanlar da büyükşehirlerin kaosundan uzaklaşmak için yazları yaylalara gitmektedir. Yaylaya benzer şekilde insanlar yaz aylarında meyve toplamaya ve dinlenmeye kent özeğine uzak yerlerde bulunan bağ evlerine göç etmektedir (Tezcan, 1989, ss. 38-39).

Kentlerden kırsal alanlara kalıcı göçlerin en önemli sebeplerinden biri büyük şehirlerdeki geçim sıkıntılarıdır. Büyük şehirlerde özellikle hayat pahalılığı, yüksek kiralar ve ekstra masrafların çok olması kentlerde yaşamayı zor kılmaktadır. Büyük kentlerden kırsala veya daha küçük kentlere doğru olan tersine göçün bir sebebi de istihdam olanaklarının ve sanayi kuruluşlarının kent öteklerinin dışında faaliyet göstermesidir. Kırsal kalkınmayı sağlamak için özellikle kentlerin dışında kurulan kuruluşların asıl amacı aşırı kentleşmeye mâni olup kentleşmeyi daha dengeli kılmaktır (Tezcan, 1989, s. 40). Özet olarak kırsal alanda iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşmasıyla, su, yol, elektrik vb. hizmetlerin kırsal alanlarda da erişiminin kolaylaştırılmasıyla kırsal alanların çekiciliği artırılabilir ve dolayısıyla daha dengeli bir kentleşme sağlanması beklenmektedir. Daha küçük şehirler ve kırsal bölgelerde kente özgü hizmetlerin götürülmesi kentselden kırsala göçü gerçekleşmesini sağlayabilir. Bu göçlerle birlikte kente özgü düşünce, tutum ve değerler de kırsal kalkınmayı gerçekleştirecektir (Tezcan, 1989, s. 42).

II. BÖLÜM

2. YOĞUN KENT, ORTA YOĞUN KENT VE KIR KAVRAMLARI

2.1. Türkiye’de Kentsel Alan-Kırsal Alan Ayrımı

2.1.1. Genel Nüfus Sayımları

Türkiye’de ilk genel nüfus sayımı 1927 yılında uygulanmış olup nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemizin nüfusu 7.084.391’i kadın, 6.563.879’u erkek olmak üzere toplam 13.648.270 olarak tespit edilmiştir. 1935-1990 arası dönemde sonu 0 ile 5 olan yıllarda aralıksız olarak genel nüfus sayımları gerçekleştirilmeye devam etmiştir. 1927, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985 ve 1990 nüfus sayımlarından sonra sonu 0 olan yıllarda nüfus sayımı yapılması kanun ile hüküm altına alınmış olup 14. Genel Nüfus Sayımı 22 Ekim 2000 tarihinde gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2023a, ss. 2-6).

2000 Genel Nüfus Sayımında da bir günlük sokağa çıkma yasağı uygulanmış, nüfus sayımı yapılan gün ülkede bulunan nüfusun sayımı gerçekleştirilmiştir. Genel nüfus sayımları, nüfus sayım memurlarının ikamet edilen yerlere giderek insanlarla yüz yüze görüşmesi suretiyle uygulanmıştır (TÜİK, 2023a, s. 2).

2.1.2. Adrese Dayalı Nüfus Sistemi (ADNKS)

5490 sayılı Kanun hükmünce sistemin kurulması görevi TÜİK’e, sistemin güncellenmesi ve sürdürülebilir olması görevi İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir. ADNKS kapsamında ilk olarak bütün adres bilgilerini ihtiva eden *Ulusal Adres Veri Tabanı (UAVT)* oluşturulmuş sonraki aşamada T.C. vatandaşlarının ikametgâh yerleri ile *Merkezi Nüfus İdare Sistemi (MERNİS)* veri tabanındaki T.C. kimlik numarası, yabancı uyruklu olup Türkiye Cumhuriyeti’nde ikamet eden kişilerin ikametgâh adresleri ise pasaport numaraları ile eşleştirilerek sistem faaliyete geçmiştir. ADNKS ve UAVT daha sonrasında İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne devrolmuştur. Cezaevi, kışla, yurt ve huzurevi gibi yerlerde kalan vatandaşlar, ikamet adreslerinin bulunduğu yerde değil kaldıkları kurumsal yerlerdeki nüfus kapsamında işlem görmektedir (TÜİK, 2023a, s. 2).

ADNKS’nin ilk verileri 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla olmak üzere 21 Ocak 2008’de kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu tarihten sonra 31 Aralık tarihi baz alınmak üzere ADNKS verileri her yıl kamuoyuyla paylaşılmaktadır. ADNKS sistemi kapsamında yerleşim yerleri

ölçeğinde nüfus büyüklükleri, yaş-cinsiyet yapısı, vatandaşların nüfusa kayıtlı olduğu yer, yabancı nüfus bilgileri, eğitim düzeyi ve okuryazarlığa dair bilgiler, medeni durum, ortalama hanehalkı büyüklükleri, iç göç verileri, doğum yeri bilgileri ve yurt dışına gidenlerin ve yurt dışından gelenlerin gerçekleştirdiği göçlere ait istatistikler oluşturulmaktadır (TÜİK, 2025b).

14 kez yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve ADNKS sonuçları doğrultusunda yerleşim yerleri kapsamında üretilen nüfus istatistikleri; istatistiki bölge, şehir-köy/belde, kent/kır gibi sınıflandırmalar üzerinden kategorize edilmektedir. Bu istatistiklerde kullanılan kent-kır sınıflandırmaları Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1982 senesinde yayımlanan ‘‘Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı’’ kriterleri doğrultusunda belirlenmiş olup nüfusu 20.000 ve altı olan yerleşim yerleri kır, 20.001 ve üzeri olan yerleşim yerleri ise kent olarak tanımlanmıştır (TÜİK, 2024f).

20.000 nüfus baremi ölçeğinde yapılan kent-kır sınıflandırması kanuni düzenlemelerin idari bölünüş şekillerinde getirdiği değişikliklerden oldukça fazla etkilenmiştir. 23.07.2004 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 5216 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin sınırlarının genişlemesi, 2007’de yürürlüğe giren 5747 sayılı Kanun ile 43 ilçe kurulması ile ilk kademe belediye yönetimlerinin ilçe belediye yönetimlerine dahil olması ve 2012’de yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun ve ilgili kanunda 2013 yılında 6447 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle 14 ilde büyükşehir belediyesi ve 27 yeni ilçe kurulması ile büyükşehir belediyesi idari sınırlarının il mülki sınırları olmasıyla buradaki tüm belde ve köy yönetimlerinin kaldırılması ve mahalleye dönüştürülmesi ilgili kent-kır sınıflandırmalarını büyük düzeyde değiştirmiştir. ADNKS 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla ortaya çıkan sonuçlara göre %22,7 olan kır nüfusu, 6360 ve 6347 sayılı Kanunların önemli derecede etkisiyle %8,65’e düşmüş, hatta kır nüfusu kalmayan şehirler meydana gelmiş olup bu kent-kır tanımı geçerliliğini yitirmiştir (TÜİK, 2024f; TÜİK, 2025d).

Özellikle 6360 sayılı Kanun doğrultusunda büyükşehir belediyesi bulunan illerde belde yönetimleri ve köy yönetimlerinin hükmi şahsiyetlerinin kaldırılması ile nüfusları halihazırda 20.000’den az olan belde ve köyler istatistiklerden otomatikman çıkmıştır. Ayrıca söz konusu belde ve köylerin, bağlı oldukları ilçe belediyelerinin kapsamına mahalle olarak girmesiyle birlikte 20 binin altındaki ilçe merkez beldelerinin de 20 bin olan kent-kır tanımlamalarında sınırı geçmesine neden olmuş olup daha öncesinde kır nüfus oranına dahil olan bazı yerleşim yerlerinin kent nüfus oranına dahil olmasına sebep olmuştur. Özellikle büyükşehir belediyesi yönetimlerine sahip olan 30 şehirde, kent-kır tanımlamasının gerçeği yansıtmadığı görülmüştür (Yardımcı, 2023, s. 206).

2.1.3. Yeni Kent-Kır Tanımı (Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır)

20.000 nüfus kriterinin uygulandığı yerleşim yerlerinin hükmi şahsiyetlerinin esas alındığı kent-kır sınıflamasının geçerliliğini yitirmesiyle kentsel ya da kırsal yerleşim alanlarının mekânsal boyutta tanımlanması uygun çözüm olarak görülmüş olup 11. Kalkınma Planı'nda ulusal ve uluslararası ihtiyaçları dikkate alacak biçimde kır-kent tanımlamalarının revizyonu TÜİK uhdesine bırakılmıştır. Bu doğrultuda, İçişleri Bakanlığı uhdesinde bulunan *Mekânsal Adres Kayıt Sistemi'nin (MAKS)* nüfus verisi ile ADNKS'nin 2022 verisinin kullanılmasıyla TÜİK tarafından fiili kent-kır yapısının daha doğru yansıtıldığı yeni bir sınıflama meydana getirilmiştir (TÜİK, 2024f).

Uluslararası norm ve standartlar açısından geçerli; sürdürülebilir bir istatistiki yapının geliştirilmesi gayesiyle mahalle ve köy düzeyinde, yoğun kent, orta yoğun kent ve kır sınıflandırması şeklinde yapılan bu yeni sınıflamada, Avrupa İstatistik Ofisi bünyesinde üretilen ‘Kentleşme Derecesi (Degree of Urbanisation- DEGURBA) esas alınmıştır (TÜİK, 2023b).

Yoğun kent, bir yerdeki nüfusun %50 ve fazlasının kent özeği gridlerinde yaşadığı yerleşim yerlerini, orta yoğun kent, kır ve yoğun kent statüsünün kriterlerini bünyesinde bulundurmayan yerleşim yerlerini ve kır ise o yerdeki nüfusun %50 ve fazlası oranında kırsal gridlerde yaşamını sürdürdüğü yerleşim yerlerini tanımlamaktadır. Tanımlardaki grid ifadesi 1 km²'lik alanları, yerleşim yerleri ise mahalle ve köyleri belirtmektedir. Yeni kır-kent sınıflandırmasına göre üretilen nüfus verileri, 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla olmak üzere ilk olarak 11 Mayıs 2023'te TÜİK Haber Bülteninde kamuoyuyla paylaşılmış olup ilgili istatistiki veriler yılda bir olmak üzere üretilmektedir (TÜİK, 2023b; TÜİK, 2024f).

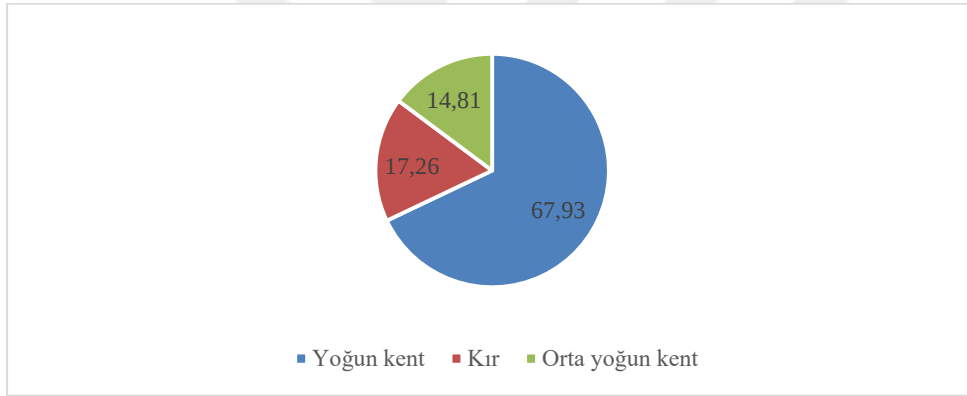
Kentleşme Derecesi (DEGURBA) sınıflandırması grid ifadesini nüfus yoğunluğu ve yakınlığı kriterlerini dikkate alarak 1 km²'lik hücreler olarak tanımlamaktadır. Kentleşme derecesi kent özeklerinde, kentsel kümelerde ve kırsal grid hücrelerinde yaşayan nüfusun oranına dayalı mekânsal birimlerin bir sınıflamasıdır. Bu açıdan bakıldığında orta yoğun alanlar asgari 300 ikamet eden kişi/km² nüfus yoğunluğuna ve en az 5000 kişilik nüfusa sahip yerler olarak tanımlanmaktadır. Orta yoğun alanlardaki nüfusun %50'si ve daha azı kırsal gridlerde, %50'si ve daha azı kentsel merkezlerde yaşamaktadır (Eurostat, 2021).

2.2. Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır Kavramları Açısından

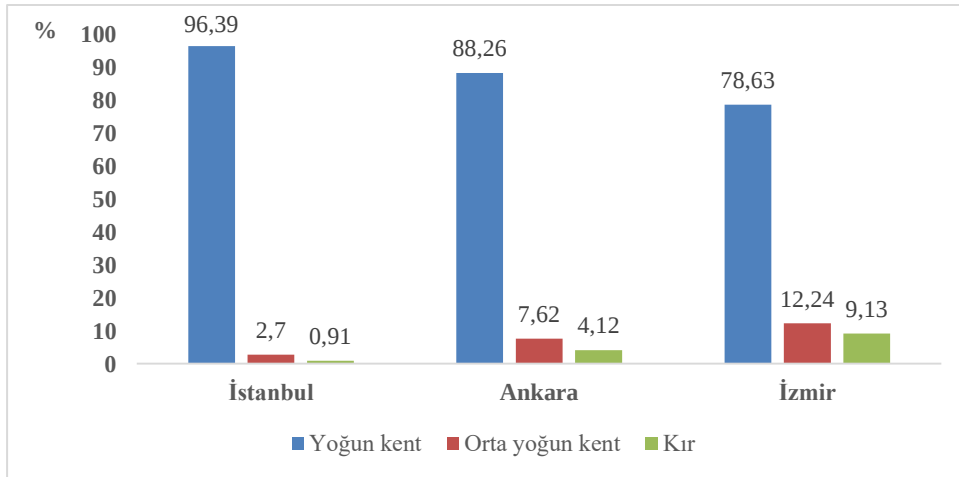
Türkiye'nin Durumu

Türkiye’de yoğun kent olarak kategorize edilen ve toplam yüz ölçümü bakımından yalnızca %1,6’sını oluşturan yerleşim yerlerinde 31 Aralık 2022 verilerine göre 57.934.583 insan yaşamaktadır. Yani 2022 verilerine göre %1,6’lık yoğun kent alanında nüfusun %67,93’ü ikamet etmektedir. Orta yoğun kent (intermediate density areas) olarak kategorize edilen ve toplam yüz ölçümünün %4,9’unu kapsayan mahalle ve köylerde toplam nüfusun %14,81’i, kır statüsünde yer alan ve toplam yüz ölçümünün %93,5’i gibi büyük bir oranını kapsayan yerleşim yerlerinde nüfusun yalnızca %17,26’sı yaşamaktadır (TÜİK, 2023b; TÜİK, 2023c).

Şekil 1. Yeni Kent-Kır Tanımlamasına Göre Toplam Nüfusun Dağılımı, 2022 (TÜİK, 2023c).

Şekil 2. Nüfusu En Fazla Olan 3 İlin Kent-Kır Tanımlamasına Göre Gösterimi, 2022 (TÜİK, 2023c).

Ülke nüfusunun en kalabalık üç şehri kıyaslandığında İzmir'in daha bir dengeli bir dağılım içerisinde olduğu görülmektedir.

Tablo 16. 2022 Verilerine Göre Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2023c).

Şehir	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
İstanbul	96,39	2,70	0,91
Ankara	88,26	7,62	4,12
Bursa	83,58	9,06	7,36
Kocaeli	82,01	13,27	4,72
Eskişehir	80,90	6,48	12,62
Gaziantep	80,77	8,80	10,43
İzmir	78,63	12,24	9,13
Adana	78,40	8,90	12,69
Kayseri	75,37	11,19	13,44

Yoğun kent oranı en yüksek olan şehirlerden İstanbul, Ankara, Bursa, Kocaeli ve İzmir'in orta yoğun kentlerde yaşayan nüfus yüzdesinin kır yüzdesinden daha yüksek olduğu; Eskişehir, Gaziantep, Adana ve Kayseri'nin ise kır olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfusun orta yoğun kentlerde yaşayanların yüzdesinden daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 17. 2022 Verilerine Göre Kır Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2023c).

Şehir	Kır (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Yoğun Kent (%)
Ardahan	68,39	31,61	0,00
Tunceli	60,31	39,69	0,00
Bartın	54,24	7,49	38,27
Kars	53,84	15,14	31,02
Gümüşhane	51,87	48,13	0,00
Muş	50,22	21,09	28,69
Çankırı	45,48	13,19	41,33
Kastamonu	45,47	21,41	33,12
Sinop	42,68	57,32	0,00

Kır olarak tanımlanan yerlerde ikamet eden nüfus oranı en yüksek olan şehirlerde

Ardahan, Tunceli ve Gümüşhane'nin diğer şehirlerden ayrılan özelliği kır nüfus oranının orta yoğun kent oranından daha yüksek olması ve yoğun kent nüfusunun bulunmamasıdır.

Tablo 18. 2022 Verilerine Göre Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2023c).

Şehir	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)	Yoğun Kent (%)
Artvin	58,14	41,86	0,00
Bayburt	57,88	42,12	0,00
Sinop	57,32	42,68	0,00
Gümüşhane	48,13	51,87	0,00
Düzce	45,90	19,67	34,43
Çanakkale	45,26	29,06	25,68
Sakarya	43,74	17,95	38,31

Artvin, Bayburt ve Sinop'ta orta yoğun kent oranı diğer oranlardan daha yüksektir.

Tablo 19. Yaş Aralıklarına Göre Kent-Kır Sınıflaması, 2022 (TÜİK, 2023d).

Yaş Aralığı	Toplam	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
Toplam	85.279.553	57.934.583	12.629.180	14.715.790
0-4	5.663.620	3.931.696	883.770	848.154
5-9	6.635.077	4.664.902	1.014.736	955.439
10-14	6.436.414	4.459.524	970.119	1.006.771
15-19	6.315.109	4.266.005	959.464	1.089.640
20-24	6.634.708	4.484.072	1.021.274	1.129.362
25-29	6.553.169	4.627.713	975.786	949.670
30-34	6.315.047	4.599.064	932.253	783.730
35-39	6.366.741	4.667.771	917.308	781.662
40-44	6.606.029	4.794.848	935.841	875.340
45-49	5.763.534	4.080.648	809.659	873.227
50-54	5.054.624	3.412.239	724.728	917.657
55-59	4.627.141	2.937.059	675.795	1.014.287
60-64	3.856.671	2.337.390	573.760	945.521
65-69	3.185.289	1.843.019	472.735	869.535
70-74	2.264.119	1.258.523	330.605	674.991
75-79	1.444.798	773.766	208.604	462.428
80-84	893.457	459.725	127.576	306.156
85-89	450.083	228.336	64.712	157.035
90+	213.923	108.283	30.455	75.185

Tablo 20. 2023 Verilerine Göre Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2024g).

Şehir	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
İstanbul	96,24	2,83	0,93
Ankara	87,24	7,68	5,08
Bursa	83,38	9,13	7,49
Kocaeli	81,81	13,27	4,92
Gaziantep	81,42	7,17	11,41
Eskişehir	80,29	6,48	13,22
İzmir	77,06	13,76	9,18
Adana	77,02	10,20	12,77
Kayseri	73,52	11,77	14,71
Kilis	73,43	1,62	24,95
Kırıkkale	73,19	6,92	19,89

Bir önceki yıla göre İstanbul'da yoğun kent ve orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde yaşayan nüfus çok cüzi bir miktarda azalmışken kırdaki nüfus aynı şekilde artmıştır. Yoğun kent sınıflamasında ilk sıralarda yer alan şehirler arasından yalnızca Gaziantep ve Kırıkkale'de oranın arttığı tespit edilmiştir (TÜİK, 2024g).

Tablo 21. 2023 Verilerine Göre Kır Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2024g).

Şehir	Kır (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Yoğun Kent (%)
Ardahan	68,29	31,71	0,00
Tunceli	62,31	37,69	0,00
Gümüşhane	60,59	39,41	0,00
Bartın	55,45	7,39	37,16
Kars	52,55	15,98	31,47
Muş	49,45	22,38	28,17
Çankırı	49,43	12,49	38,08
Kastamonu	48,16	20,03	31,81
Bayburt	47,59	52,41	0,00
Giresun	46,79	27,74	25,47
Ordu	45,60	9,68	44,72

Kır olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfus oranı yoğun kent ve orta yoğun kent olarak tanımlanan yerlerin oranından daha fazla olan tek büyükşehir belediyesine sahip ilin Ordu olması dikkat çekmektedir.

Tablo 22. 2023 Verilerine Göre Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2024g).

Şehir	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)	Yoğun Kent (%)
Artvin	57,40	42,60	0,00
Sinop	55,25	44,75	0,00
Bayburt	52,41	47,59	0,00
Düzce	46,30	20,25	33,45
Çanakkale	45,41	28,98	25,61
Sakarya	44,07	18,49	37,44
Bitlis	42,50	35,33	22,17

2023 verilerine göre orta yoğun kentlerde yaşayan nüfus oranı diğer yerleşim yerlerinden daha yüksek olan tek büyükşehir belediyesine sahip olan il Sakarya olmuştur.

Tablo 23. Yeni Kent-Kır Sınıflamasına Göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1, 2023 (TÜİK, 2024h).

Bölge Adı	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
İstanbul	96,24	2,83	0,93
Batı Anadolu	78,90	10,90	10,20
Doğu Marmara	71,66	17,33	11,01
Güneydoğu Anadolu	62,94	11,68	25,38
Akdeniz	61,36	22,02	16,62
Ege	61,23	18,83	19,94
Orta Anadolu	55,82	16,70	27,48
Batı Marmara	49,91	28,17	21,92
Batı Karadeniz	45,07	18,66	36,27
Ortadoğu Anadolu	42,78	22,55	34,67
Kuzeydoğu Anadolu	38,84	20,36	40,80
Doğu Karadeniz	33,59	25,72	40,69

Tablo 24. Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan İlçeler, 2023 (TÜİK, 2024i).

İlçe	Yoğun Kent (%)	İlçe	Yoğun Kent (%)
Ataşehir- İstanbul	100,00	Küçükçekmece- İstanbul	100,00
Avcılar- İstanbul	100,00	Maltepe- İstanbul	100,00
Bağcılar- İstanbul	100,00	Sultanbeyli- İstanbul	100,00
Bahçelievler- İstanbul	100,00	Şişli- İstanbul	100,00
Bakırköy- İstanbul	100,00	Ümraniye- İstanbul	100,00
Bayrampaşa- İstanbul	100,00	Üsküdar- İstanbul	100,00
Beşiktaş- İstanbul	100,00	Zeytinburnu- İstanbul	100,00
Beylikdüzü- İstanbul	100,00	Konak- İzmir	100,00
Beyoğlu- İstanbul	100,00	Darica- Kocaeli	100,00
Esenler- İstanbul	100,00	Keçiören- Ankara	99,92
Esenyurt- İstanbul	100,00	Karşıyaka- İzmir	99,90
Fatih- İstanbul	100,00	Karabağlar- İzmir	99,81
Gaziosmanpaşa- İstanbul	100,00	Başakşehir- İstanbul	99,75
Güngören- İstanbul	100,00	Yıldırım- Bursa	99,72
Kadıköy- İstanbul	100,00	Sancaktepe- İstanbul	99,64
Kağıthane- İstanbul	100,00	Pendik- İstanbul	99,44
Kartal- İstanbul	100,00	Bayraklı- İzmir	99,22

Yoğun kent olarak sınıflandırılan mahalle ve köylerde yaşayan nüfus oranı en yüksek olan 34 ilçeden; 27'si İstanbul, 4'ü İzmir, 1'i Ankara, 1'i Kocaeli ve 1'i Bursa'da bulunmaktadır.

Tablo 25. Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan İlçeler, 2023 (TÜİK, 2024i).

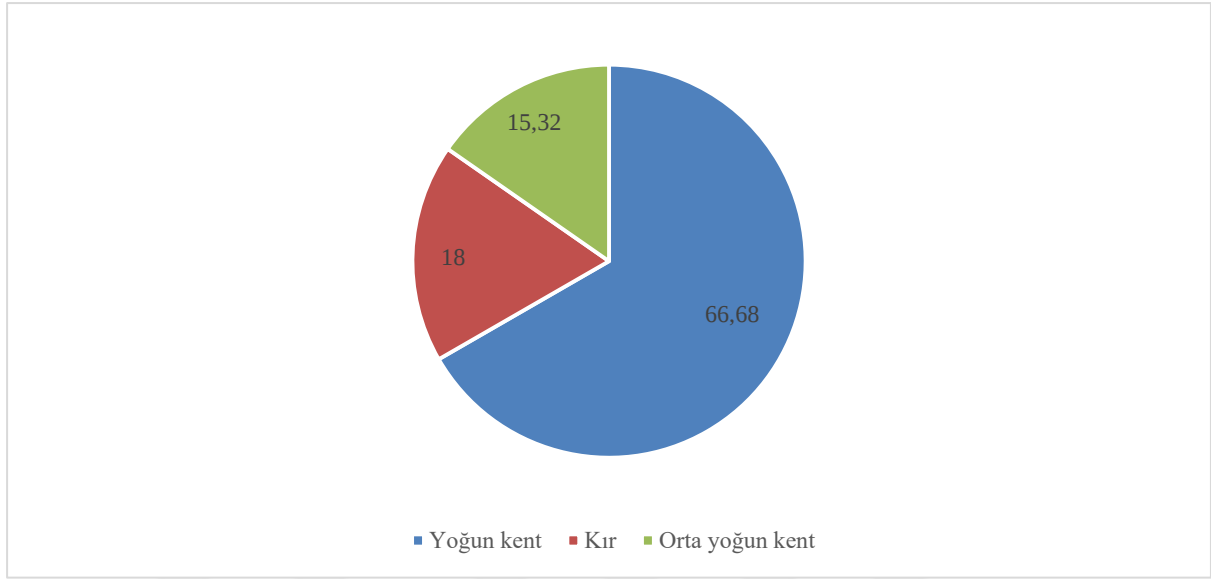
İlçe	Orta Yoğun Kent (%)	İlçe	Orta Yoğun Kent (%)
Payas- Hatay	98,76	Finike- Antalya	90,33
Marmaraereğlisi- Tekirdağ	95,23	Sultanhanı- Aksaray	89,53
Arifiye- Sakarya	95,12	İncirliova- Aydın	88,19
İyidere- Rize	95,09	Dilovası- Kocaeli	88,01
Güzelbahçe- İzmir	93,18	Ergene- Tekirdağ	87,79
Sapanca- Sakarya	92,66	Karapürçek- Sakarya	87,73
Düzköy- Trabzon	91,91	Erzin- Hatay	85,39
Ayvalık- Balıkesir	91,09	Foça- İzmir	85,39
Karamürsel- Kocaeli	90,48	Elmadag- Ankara	85,19

Tablo 26. Yaş Aralıklarına Göre Kent-Kır Sınıflaması, 2023 (TÜİK, 2024j).

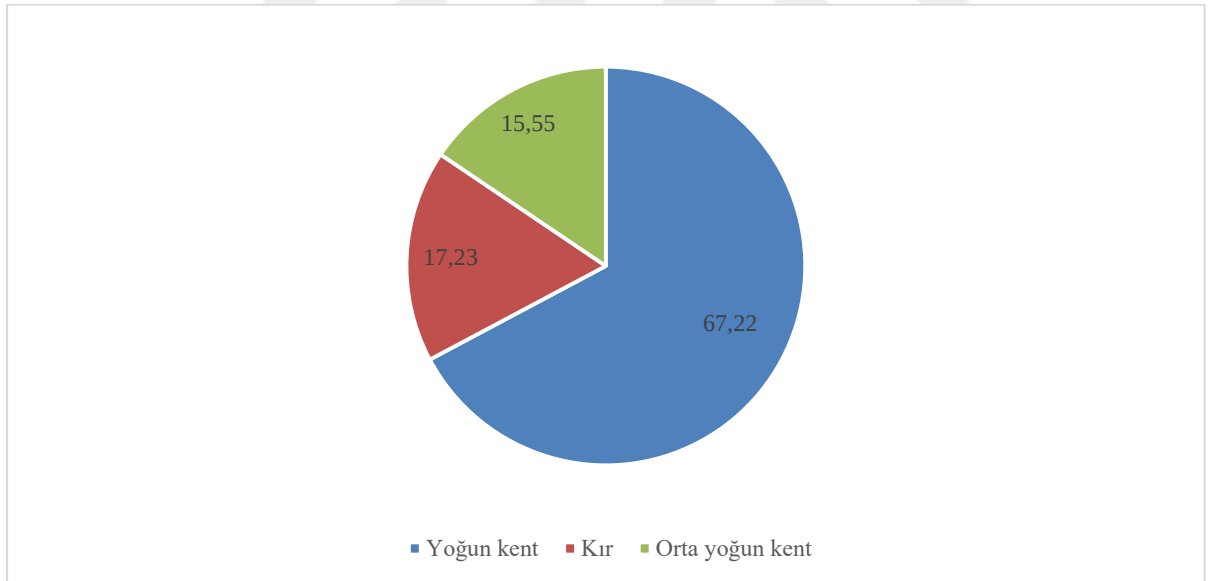
Yaş Aralığı	Toplam	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
Toplam	85.372.377	56.925.704	13.076.493	15.370.180
0-4	5.348.054	3.635.467	872.567	840.020
5-9	6.566.486	4.544.238	1.041.533	980.715
10-14	6.397.093	4.365.592	998.299	1.033.202
15-19	6.396.519	4.264.823	1.002.283	1.129.413
20-24	6.475.520	4.304.282	1.029.423	1.141.815
25-29	6.543.061	4.536.814	1.006.866	999.381
30-34	6.267.165	4.466.503	968.612	832.050
35-39	6.329.246	4.551.431	947.927	829.888
40-44	6.564.638	4.685.180	960.897	918.561
45-49	5.826.791	4.059.095	842.910	924.786
50-54	5.272.666	3.490.973	772.834	1.008.859
55-59	4.626.522	2.875.980	695.677	1.054.865
60-64	4.035.810	2.381.700	617.830	1.036.280
65-69	3.240.413	1.839.349	498.792	902.272
70-74	2.345.341	1.288.122	353.961	703.258
75-79	1.542.928	822.360	230.124	490.444
80-84	904.423	465.016	133.628	305.779
85-89	451.810	230.072	67.035	154.703
90+	237.891	118.707	35.295	83.889

Yoğun kent olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde yaşayan nüfus yaş aralıkları açısından incelendiğinde 4.625.180 kişi ile 40-44 yaş grubu; orta yoğun kentlerde 1.041.533 kişi ile 5-9 yaş grubu; kır olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde ise 1.141.815 kişi ile 20-24 yaş grubunun en büyük paya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3. Yeni Kent-Kır Tanımlamasına Göre Toplam Nüfusun Dağılımı, 2023 (TÜİK, 2025g)

Şekil 4. Yeni Kent-Kır Tanımlamasına Göre Toplam Nüfusun Dağılımı, 2024 (TÜİK, 2025g).

Tablo 27. 2024 Verilerine Göre Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2025g).

Şehir	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
İstanbul	96,16	2,89	0,95
Ankara	87,67	7,84	4,49
Bursa	83,47	9,30	7,23
Kocaeli	82,02	13,21	4,77
Eskişehir	81,69	5,59	12,72
Gaziantep	81,41	8,08	10,51
Adana	77,24	10,55	12,21
İzmir	76,85	14,21	8,94
Kırıkkale	75,62	7,01	17,37

Tablo 28. 2024 Verilerine Göre Orta Yoğun Kent Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2025g).

Şehir	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)	Yoğun Kent (%)
Artvin	60,21	39,79	0,00
Sinop	56,25	43,75	0,00
Bayburt	55,90	44,10	0,00
Gümüşhane	50,63	49,37	0,00
Düzce	46,66	19,35	33,99
Çanakkale	45,32	28,44	26,24
Sakarya	44,35	18,24	37,41

Orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerlerde yaşayan nüfusun en yüksek olduğu yedi şehirden beşinin Karadeniz Bölgesinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 29. 2024 Verilerine Göre Kır Olarak Sınıflandırılan Yerlerde Yaşayan Oranı En Yüksek Olan Şehirler (TÜİK, 2025g).

Şehir	Kır (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Yoğun Kent (%)
Ardahan	66,96	33,04	0,00
Tunceli	61,05	38,95	0,00
Bartın	54,71	7,39	37,90
Kars	52,20	15,74	32,06
Gümüşhane	49,37	50,63	0,00
Muş	47,01	23,50	29,49
Çankırı	47,01	13,38	39,61
Kastamonu	46,05	20,93	33,02
Bayburt	44,10	55,90	0,00
Sinop	43,75	56,25	0,00
Giresun	43,46	30,35	26,19

III. BÖLÜM

3. İSTANBUL VE GÖÇ

İstanbul, 15 milyonu aşkın nüfusu ve 39 ilçesiyle Türkiye'nin en büyük metropolüdür. İstanbul'un bu denli rağbet görmesinde uzmanlaşma, farklılaşma, örgütlülük ve endüstrileşme konularındaki pozitif ayrışması önemli olmuştur. Orta ve büyük sanayilerin büyük oranda İstanbul'da neşet etmesi ve bu imkanların getirdiği iş olanakları insanlara İstanbul'u çekici kılmıştır. İstanbul, insanların barındığı yerle çalıştığı yerin birbirinden oldukça uzaklaştığı, evin içerisinde yaşayan aile yapısının değiştiği, insanların zamanlarının çoğunu muhtelif saiklerle evin dışarısında geçirdiği, ekonomik, yönetsel, toplumsal ve kültürel ilişki bütünlerine hâkim olan bir şehir haline gelmiştir (Kıray, 1998).

3.1. İstanbul'un Kentleşme Serüveni

Tablo 30. Yıllara Göre İstanbul'un Nüfusu (TÜİK, 2025e).

Yıl	Toplam Nüfus	Değişim	Yıl	Toplam Nüfus	Değişim
1927	794.444		2009	12.915.158	+217.994
1935	883.599	+89.155	2010	13.255.685	+340.527
1940	991.237	+107.638	2011	13.624.240	+368.555
1945	1.078.399	+87.162	2012	13.854.740	+230.500
1950	1.166.477	+88.078	2013	14.160.467	+305.727
1955	1.533.822	+367.345	2014	14.377.018	+216.551
1960	1.882.092	+348.270	2015	14.657.434	+280.416
1965	2.293.823	+411.731	2016	14.804.116	+146.682
1970	3.019.032	+725.209	2017	15.029.231	+225.115
1975	3.904.588	+885.556	2018	15.067.724	+38.493
1980	4.741.890	+837.302	2019	15.519.267	+451.543
1985	5.842.985	+1.101.095	2020	15.462.452	-56.815
1990	7.309.190	+1.466.205	2021	15.840.900	+378.448
2000	10.018.735	+2.709.545	2022	15.907.951	+67.051
2007	12.573.836	+2.555.101	2023	15.655.924	-252.027
2008	12.697.164	+123.328	2024	15.701.602	+45.678

1950'li yıllara kadar İstanbul yoğun bir kentleşme sürecine girmemiştir. 1950'li yıllardan sonra hızlı bir kentleşme sürecine giren İstanbul, özellikle 1970'li ve 1990'lı yıllardan sonra büyük bir nüfusa sahip olmuştur. İlk kez 2000 yılında 10 milyon nüfus baremini aşan İstanbul, 15.907.951 ile tarihinin en yüksek nüfus sayısına 2022 yılında

ulaşmıştır. Tersine göçlerin de etkisiyle 2000’li yılların sonlarından itibaren nüfus artış hızı oldukça düşen İstanbul, 2020 ve 2023 yıllarında nüfus azalışı yaşamıştır.

Tablo 31. İstanbul İlçeleri Nüfusu, 2024 (TÜİK, 2025f).

İlçe	Yoğun Kent (%)	İlçe	Yoğun Kent (%)
Esenyurt	988.369	Sultanbeyli	369.193
Küçükçekmece	789.033	Fatih	354.472
Pendik	749.356	Arnavutköy	344.868
Ümraniye	727.819	Sarıyer	342.582
Bağcılar	713.594	Çekmeköy	306.739
Bahçelievler	560.086	Tuzla	301.400
Sultangazi	532.601	Büyükçekmece	280.528
Maltepe	524.921	Zeytinburnu	278.344
Başakşehir	520.467	Bayrampaşa	268.303
Üsküdar	512.981	Güngören	264.831
Sancaktepe	502.077	Şişli	263.063
Gaziosmanpaşa	479.931	Beykoz	245.440
Kartal	475.859	Silivri	232.156
Kadıköy	462.189	Bakırköy	219.893
Kağıthane	444.820	Beyoğlu	216.688
Avcılar	440.934	Beşiktaş	167.264
Esenler	423.625	Çatalca	80.399
Eyüpsultan	420.706	Şile	48.936
Beylikdüzü	415.290	Adalar	16.979
Ataşehir	414.866	Toplam	15.701.602

Tablo 32. 2000 Yılı İstanbul’un Yerleşim Yerlerine Göre Aldığı ve Verdiği Göç (TÜİK, 2015d; TÜİK, 2015e).

Yerleşim Yeri	Aldığı Göç Sayısı	Oran (%)
Kentten kente	685.173	59,08
Köyden kente	227.847	19,65
Kentten köye	210.753	18,17
Köyden kente	35.930	3,10
Yerleşim Yeri	Verdiği Göç Sayısı	Oran (%)
Kentten kente	407.134	54,12
Kentten köye	282.141	37,51
Köyden kente	55.132	7,33
Köyden kente	7.862	1,04

Ülkemizdeki hızlı kentleşme süreciyle 1950’li yıllardan itibaren köyden kente olan iç göçler, 1980’den sonra yerini kentten kente göçlere bırakmıştır (Keleş, 2023; TÜİK, 2015b). Tablo 27’de de görüldüğü üzere 2000 yılı İstanbul’unda toplam göçlerin %59,08’ini kentten kente olan göçler oluşturmuştur. İstanbul’un verdiği göçlerin de salt çoğunluğunu yine kentten kente olan göçler oluşturmuştur. İstanbul’a istihdam ve daha iyi yaşam olanakları hayalleriyle gelen insanlar, İstanbul’da aradığını bulamadıklarında daha az nüfuslu kentlere göç etmektedir.

Tablo 33. İstanbul’un Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı İstatistikleri (TÜİK, 2024a; TÜİK, 2025h).

Dönem	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
1975-1980	557.082	268.429	288.653	73,4
1980-1985	576.782	279.184	297.598	60,5
1985-1990	995.717	339.040	656.677	107,6
1995-2000	920.955	513.507	407.448	46,1
2007-2008	374.868	348.193	26.675	2,1
2008-2009	388.467	348.986	39.481	3,1
2009-2010	439.515	336.932	102.583	7,8
2010-2011	450.445	328.663	121.782	9,0
2011-2012	384.535	354.074	30.461	2,2
2012-2013	437.922	371.601	66.321	4,7
2013-2014	438.998	424.662	14.336	1,0
2014-2015	453.407	402.864	50.543	3,5
2015-2016	369.582	440.889	-71.307	-4,8
2016-2017	416.587	422.559	-5.972	-0,4
2017-2018	385.482	595.803	-210.321	-13,9
2018-2019	498.676	378.305	120.371	7,8
2019-2020	328.632	381.654	-53.022	-3,4
2020-2021	385.328	408.165	-22.837	-1,4
2021-2022	385.294	418.082	-32.788	-2,1
2022-2023	412.707	581.330	-168.623	-10,7
2023-2024	395.485	369.453	26.032	1,7

1950’li yıllardan sonra kentleşmenin artmasıyla birlikte İstanbul, en çok iç göç alan illerimizden biri olmuştur. Tablo 29’da da görüldüğü üzere 1975-1985 yılları arasında net göç sayısı daha da artmıştır. Özellikle 1985-1990 döneminde İstanbul, tarihinin en yüksek göç aldığı ve net göç verdiği dönemini yaşamıştır. 2000’li yıllardan sonra İstanbul’un net göç oranlarında düşüş başlamış, 2013-2014 döneminde durma noktasına gelmiştir. 2015-2016,

2017-2018, 2019-2020, 2021-2022 ve 2022-2023 dönemlerinde net göç sayısı en düşük olan il İstanbul olmuştur. 2015-2016 döneminden bu yana 2018-2019 dönemi hariç, İstanbul'un aldığı göç verdiği göçün altında kalmış yani net göçü eksi vermiştir. Özellikle 2017-2018'deki, -210.321 ve 2022-2023'teki, -168.623 net göç sayısı dikkat çekmektedir.

Tablo 34. İstanbul Doğumlu Kişilerin 2014-2017 Yılları Arasında En Çok Göç Ettiği İller (TÜİK, 2025i).

2014		2015		2016		2017	
İller	Kişi	İller	Kişi	İller	Kişi	İller	Kişi
Kocaeli	11.891	Kocaeli	14.151	Kocaeli	15.171	Kocaeli	14.723
Tekirdağ	9.846	Tekirdağ	11.346	Tekirdağ	12.604	Tekirdağ	11.724
Ankara	8.593	Ankara	9.248	Ankara	8.832	Ankara	9.693
İzmir	6.942	İzmir	7.495	İzmir	7.881	İzmir	8.967
Balıkesir	6.589	Sakarya	6.404	Giresun	7.241	Bursa	6.558
Tokat	5.857	Bursa	5.797	Ordu	6.522	Sakarya	6.354
Muğla	5.290	Tokat	5.208	Sakarya	6.477	Tokat	6.208
Sakarya	5.278	Antalya	5.129	Bursa	6.456	Antalya	5.485
Bursa	5.240	Balıkesir	4.561	Tokat	6.087	Muğla	5.422
Antalya	4.704	Edirne	4.241	Balıkesir	4.804	Balıkesir	5.068

Tablo 35. İstanbul Doğumlu Kişilerin 2018-2021 Yılları Arasında En Çok Göç Ettiği İller (TÜİK, 2025i).

2018		2019		2020		2021	
İller	Kişi	İller	Kişi	İller	Kişi	İller	Kişi
Kocaeli	14.042	Kocaeli	13.330	Kocaeli	13.526	Kocaeli	15.871
Tekirdağ	11.709	Tekirdağ	9.527	Tekirdağ	10.921	Tekirdağ	13.650
Ordu	9.973	Ankara	9.499	Ankara	7.844	Ankara	12.082
Ankara	9.690	İzmir	8.265	İzmir	7.120	İzmir	10.088
İzmir	9.227	Tokat	7.846	Muğla	5.698	Bursa	8.819
Tokat	7.895	Sakarya	6.332	Bursa	5.315	Sakarya	8.206
Muğla	6.781	Bursa	6.237	Antalya	5.116	Muğla	6.836
Sakarya	6.557	Antalya	5.610	Sakarya	4.928	Balıkesir	6.618
Balıkesir	6.539	Muğla	4.747	Balıkesir	4.656	Antalya	5.768
Giresun	6.397	Balıkesir	4.563	Samsun	4.215	Çanakkale	5.679

Tablo 36. İstanbul Doğumlu Kişilerin 2022-2024 Yıllarında En Çok Göç Ettiği İller (TÜİK, 2025i).

2022		2023		2024	
İller	Kişi	İller	Kişi	İller	Kişi
Kocaeli	16.684	Kocaeli	16.441	Kocaeli	14.114
Tekirdağ	13.474	Tekirdağ	13.556	Tekirdağ	11.501
Ankara	10.618	Ankara	12.532	Ankara	10.814
İzmir	9.831	İzmir	10.771	İzmir	8.730
Sakarya	7.529	Sakarya	9.032	Tokat	7.828
Bursa	7.340	Muğla	7.910	Sakarya	7.058
Balıkesir	6.389	Balıkesir	7.402	Bursa	6.359
Muğla	5.968	Antalya	7.381	Muğla	6.195
Antalya	5.597	Bursa	7.353	Antalya	5.982
Samsun	4.851	Tokat	7.303	Balıkesir	5.849

Tablo 37. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Aldığı Göç, 2018-2020 (TÜİK, 2024k).

Göç Etme Nedeni	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)
Daha iyi konut / yaşam şartları	18,91	30,63	27,07
Aile bireylerine bağımlı göç	19,36	20,52	19,92
İş arayışı / işe başlama	11,70	10,80	11,36
Eğitim	12,79	10,54	6,50
Tayin, iş değişikliği	9,46	7,81	10,21
Medeni hal / ailevi nedenler	6,84	5,81	6,75
Aile yanına / memlekete dönme	0,94	1,25	0,71
Sağlık / bakım	1,15	0,94	0,64
Ev satın alınması	1,19	1,76	2,44
Emeklilik	0,39	0,75	0,31
Diğer	8,96	2,38	2,08
Bilinmeyen	8,31	6,81	12,01
Toplam (kişi)	385.482	498.676	328.632

İnsanlar İstanbul'a daha iyi yaşam şartlarında yaşama idealleriyle göç etmeye devam etmektedir. Eğitim saikiyle göçlerin de İstanbul'un aldığı göçlerde önemli bir yeri olsa da 2020 yılında bu nedenle yapılan göçlerde büyük oranda düşüş yaşanmıştır. Dünyadaki pandemi sürecinin etkisiyle İstanbul'a eğitim amaçlı yapılan göçlerin azaldığı söylenebilir.

Tablo 38. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Aldığı Göç, 2021-2023 (TÜİK, 2024k).

Göç Etme Nedeni	2021 (%)	2022 (%)	2023 (%)
Daha iyi konut / yaşam şartları	20,89	22,72	21,39
Aile bireylerine bağımlı göç	16,31	16,64	12,74
İş arayışı / işe başlama	11,96	14,07	13,94
Eğitim	20,06	12,64	13,07
Tayin, iş değişikliği	8,50	10,22	9,25
Medeni hal / ailevi nedenler	5,72	6,24	5,32
Aile yanına / memlekete dönme	0,37	0,35	0,29
Sağlık / bakım	0,45	0,56	0,46
Ev satın alınması	2,16	2,51	2,11
Emeklilik	0,26	0,26	1,02
Diğer	1,57	2,01	12,49
Bilinmeyen	11,75	11,78	7,92
Toplam	385.328	385.294	412.707

2023 yılında diğer kategorisinin yükselmesinin en büyük sebebini 6 Şubat 2023 depremlerinden kaynaklanan göçlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca emeklilik nedeniyle olan göçlerin artmasının sebebi de EYT düzenlemesiyle birlikte mevcut emekli sayısının artmış olmasıdır.

Tablo 39. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2018-2020 (TÜİK, 2024l).

Göç Etme Nedeni	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	23,96	21,44	24,66
Daha iyi konut / yaşam şartları	19,70	20,63	23,77
Eğitim	8,42	13,73	5,47
Aile yanına / memlekete dönme	8,99	6,81	6,20
Tayin, iş değişikliği	6,23	7,07	7,56
İş arayışı / işe başlama	5,00	5,32	5,36
Medeni hal / ailevi nedenler	4,13	5,38	4,90
Ev satın alınması	3,23	3,26	5,85
Emeklilik	1,72	1,07	0,96
Sağlık / bakım	1,10	0,92	0,86
Diğer	9,58	5,99	3,39
Bilinmeyen	7,94	8,39	11,02
Toplam	385.482	498.676	328.632

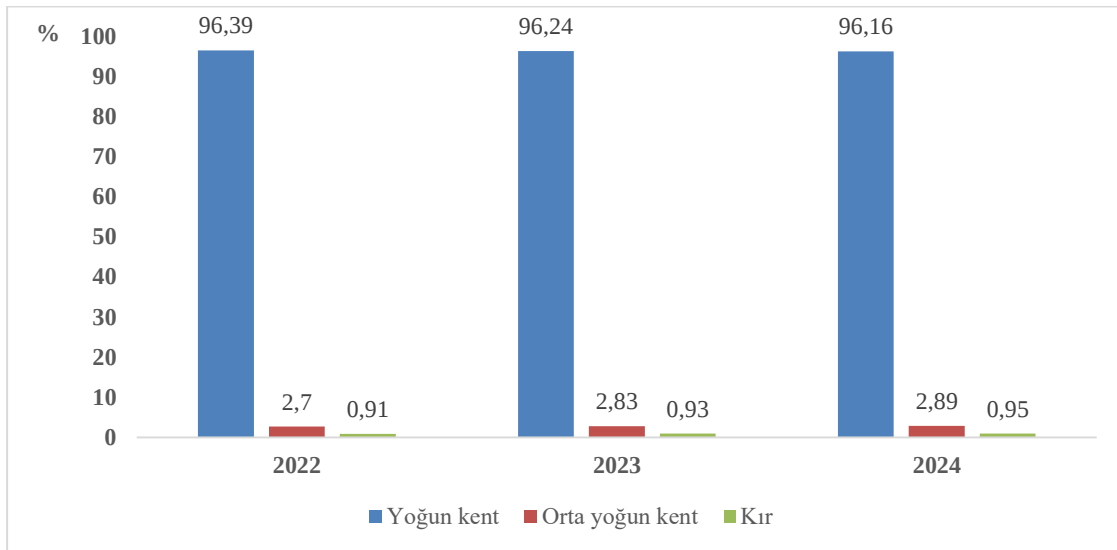
Tablo 40. Göç Etme Nedenine Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2021-2023 (TÜİK, 2024I).

Göç Etme Nedeni	2021 (%)	2022 (%)	2023 (%)
Aile bireylerine bağımlı göç	22,12	22,84	25,78
Daha iyi konut / yaşam şartları	20,43	22,09	22,64
Eğitim	15,19	10,59	7,64
Aile yanına / memlekete dönme	4,62	4,33	6,47
Tayin, iş değişikliği	7,60	8,32	7,35
İş arayışı / işe başlama	5,26	5,98	5,36
Medeni hal / ailevi nedenler	5,06	5,27	4,23
Ev satın alınması	5,85	6,28	5,62
Emeklilik	0,97	0,93	3,31
Sağlık / bakım	0,69	0,66	0,59
Diğer	3,39	3,29	6,56
Bilinmeyen	8,82	9,42	4,45
Toplam	408.165	418.082	581.330

İstanbul'dan eğitim sebebiyle göç edenlerin büyük çoğunluğunu lisans öğrenimi sebebiyle il dışına giden kişilerin oluşturduğu söylenebilir.

3.2. Yoğun Kent, Orta Yoğun Kent ve Kır Kavramları Açısından İstanbul'un Durumu

Şekil 5. Yeni Kent-Kır Sınıflamasına Göre İstanbul'un Durumu 2022, 2023, 2024 (TÜİK, 2023c; TÜİK, 2025g).

İstanbul'da yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfusun oranının azaldığı

görülmektedir.

Tablo 41. Yoğun Kent Oranı %100 Olan İstanbul İlçeleri, 31 Aralık 2023 (TÜİK, 2024i).

İlçe	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
Ataşehir	(416.529) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Avcılar	(437.221) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Bağcılar	(719.071) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Bahçelievler	(567.848) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Bakırköy	(220.476) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Bayrampaşa	(268.850) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Beşiktaş	(169.022) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Beylikdüzü	(409.347) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Beyoğlu	(218.529) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Esenler	(427.901) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Esenyurt	(978.007) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Fatih	(356.025) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Gaziosmanpaşa	(483.830) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Güngören	(269.944) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Kadıköy	(467.919) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Kağıthane	(445.672) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Kartal	(475.042) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Küçükçekmece	(729.030) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Maltepe	(523.137) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Sultanbeyli	(360.702) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Şişli	(264.736) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Ümraniye	(723.760) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Üsküdar	(517.348) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00
Zeytinburnu	(280.896) 100,00	(0) 0,00	(0) 0,00

Yoğun kent, bir yerdeki nüfusun %50 ve daha fazlasının kent merkezi gridlerinde yaşadığı yerleşim yerlerini ifade etmekte olup İstanbul'un 39 ilçesinden 24 tanesinde nüfusun tamamının yoğun kent olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde yaşadığı görülmektedir. Tablo 41'de yer alan ilçelerin İstanbul'un yüzölçümü bakımından daha küçük ilçelerinden olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 42. Yoğun Kent Oranı Yüksek Olan Diğer İstanbul İlçeleri, 31 Aralık 2023 (TÜİK, 2024i).

İlçe	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
Başakşehir	(508.653) 99,75	(1.262) 0,25	(0) 0,00
Sancaktepe	(491.043) 99,64	(1.761) 0,36	(0) 0,00
Pendik	(739.636) 99,44	(0) 0,00	(4.138) 0,56
Sultangazi	(503.698) 94,54	(29.104) 5,46	(0) 0,00
Çekmeköy	(275.463) 91,88	(20.668) 6,89	(3.675) 1,23
Tuzla	(268.567) 91,47	(22.281) 7,59	(2.756) 0,94
Sarıyer	(309.927) 90,03	(27.744) 8,06	(6.579) 1,91
Eyüpsultan	(359.458) 85,55	(57.494) 13,75	(2.942) 0,70
Büyükçekmece	(232.782) 84,17	(42.691) 15,44	(1.099) 0,40
Arnavutköy	(279.289) 83,11	(41.329) 12,30	(15.444) 4,60
Beykoz	(190.239) 77,44	(42.033) 17,11	(13.375) 5,44

Tablo 43. Orta Yoğun Kent ve Kır Oranı Yüksek Olan İstanbul İlçeleri, 31 Aralık 2023 (TÜİK, 2024i).

İlçe	Yoğun Kent (%)	Orta Yoğun Kent (%)	Kır (%)
Adalar	(0) 0,00	(8.598) 52,67	(7.227) 47,33
Çatalca	(0) 0,00	(45.237) 56,54	(34.770) 43,46
Silivri	(114.688) 51,73	(78.833) 35,55	(28.202) 12,72
Şile	(0) 0,00	(24.281) 50,03	(24.256) 49,97

Adalar, Çatalca ve Şile’de yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfusun bulunmadığı görülmektedir. Bu üç ilçede orta yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfus oranı, kır olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfus oranına oldukça yakındır. Çatalca, 80.399 olan nüfusuyla İstanbul ilçeleri arasında 37’nci; Şile, 48.936 olan nüfusuyla 38’inci; Adalar ise 16.979 olan nüfusuyla 39’uncu sırada yer almaktadır (TÜİK,2025f). Yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfus oranınının %0,00 olduğu üç ilçenin nüfus olarak da İstanbul ilçeleri arasında son üç sırada yer alması dikkat çekmektedir.

Tablo 44. İstanbul ve Diğer İllerin Nüfus Yoğunluğuna Göre Sıralanışı, 2024 (TÜİK, 2025).

İl	Yoğunluk	İl	Yoğunluk	İl	Yoğunluk
Toplam	111				
İstanbul	2.934	Balıkesir	90	Isparta	55
Kocaeli	623	Denizli	88	Afyonkarahisar	55
Yalova	390	Rize	88	Bilecik	54
İzmir	375	Muğla	87	Niğde	52
Gaziantep	325	Kayseri	85	Kütahya	49
Bursa	312	Adıyaman	82	Muş	45
Hatay	281	Kahramanmaraş	80	Ağrı	44
Ankara	236	Şırnak	79	Çorum	42
Sakarya	232	Edirne	69	Burdur	40
Tekirdağ	191	Elazığ	69	Sinop	40
Trabzon	176	Uşak	67	Bolu	40
Zonguldak	173	Eskişehir	66	Hakkari	40
Adana	169	Giresun	66	Kırşehir	38
Osmaniye	169	Malatya	62	Bingöl	35
Düzce	167	Karabük	62	Yozgat	31
Batman	146	Aksaray	61	Karaman	30
Samsun	145	Amasya	61	Erzurum	30
Aydın	145	Tokat	60	Kastamonu	29
Antalya	133	Kırıkkale	60	Kars	27
Ordu	131	Van	60	Çankırı	26
Diyarbakır	122	Siirt	60	Artvin	24
Mersin	122	Kırklareli	59	Bayburt	23
Şanlıurfa	116	Konya	59	Sivas	23
Kilis	111	Nevşehir	58	Gümüşhane	21
Manisa	111	Çanakkale	58	Erzincan	21
Mardin	102	Iğdır	57	Ardahan	19
Bartın	91	Bitlis	55	Tunceli	11

Nüfus yoğunluğu bir yerdeki toplam nüfusun toplam alanına bölünmesiyle

bulunmaktadır. Genel olarak daha küçük alana sahip yerleşim yerlerinin (Yalova örneği gibi) nüfus yoğunluğu daha fazla olabilmektedir. 2024 yılı verilerine göre Türkiye'nin nüfus yoğunluğu 111 iken İstanbul, 2.934 gibi çok aşırı bir orana sahiptir. İstanbul'daki yoğun kentleşmenin anormal boyuta ulaştığının bir göstergesi de nüfus yoğunluğu verisidir.

3.3. İstanbul'dan Tersine Göçü Tetikleyecek Nedenler ve Bu Konuda

Yapılan Çalışmalar

1950'lerde kırsal alanlardan kentsel bölgelere doğru gerçekleşen hızlı kentleşme süreci, büyük şehirlerde mekânsal, kültürel ve sosyoekonomik alanlarda birçok soruna sebebiyet vermiştir. Gecekondu ve çarpık kentleşme kentsel dokunun bozulmasına neden olmuş olup birçok kırsal menşeli kente özgü sorunlar giderek artmıştır (İslamoğlu vd., 2014, ss. 79-80). Bu gibi sorunlar kentin çekiciliğini azaltmaya başlamış ve özellikle 2000'li yıllara yaklaşıldığında tersine göç trendi artmaya başlamıştır (TÜİK, 2015b).

3.3.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti (Hayat Pahalılığı ve İşsizlik Nedeniyle Tersine Göç)

İBB, farklı yerleşim yerlerinden göç yoluyla İstanbul'a gelen nüfusun geri gönderilmesine yönelik destek çalışmaları kapsamında tersine göç ve yoksul sevk hizmetini sunmaktadır. *Tersine göç hizmeti*, İstanbul'a muhtelif sebeplerle göç etmiş, toplumsal ve iktisadi nedenlerle İstanbul'dan memleketine dönmek isteyen ve dönecek kadar maddi imkânı olmayan ailelerin eşyalarıyla birlikte geri dönüşlerini sağlamak üzere sağlanan bir hizmettir. *Yoksul sevk hizmeti* ile iş arayışı, eğitim, sağlık, eğitim, vatani görevin ifası gibi sebeplerle İstanbul'a göç etmiş, barınma imkânı bulamayan ve memleketine geri dönüş sağlamak isteyen kişilere otobüs bileti sağlanarak memleketlerine dönmeleri sağlanmaktadır (İBB, 2017, s. 153).

Tablo 45. 2004-2009 Yılları Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti Verileri (İBB, 2010).

Yıl	Tersine Göç (Aile Sayısı)	Yoksul Sevk (Kişi Sayısı)
2004	118	1.588
2005	128	2.253
2006	231	2.268
2007	558	3.828
2008	1.119	6.005
2009	1.002	5.134

2006 yılında İstanbul'dan memleketlerine dönen aile sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık %80 artmışken yoksul sevk hizmeti kapsamında faydalanan kişi sayısı çok düşük oranda artmıştır. 2007 yılında ise tersine göç hizmeti kapsamında İstanbul'dan memleketlerine dönen aile sayısında %140 oranında bir artmış görülmüş, yoksul sevk kapsamında memleketlerine dönen kişi sayısında ise %70'lik bir artış söz konusudur. 2008 yılında da bir önceki yıla göre neredeyse %100'lük, yoksul sevk kapsamında yaklaşık %55'lik artış olmuştur. 2009 yılında ise bir önceki muhtelif saiklerle İstanbul'dan tersine göç yapan aile sayısında çok küçük oranda azalış varken yoksul sevk hizmeti kapsamında %15'lik düşüş gerçekleşmiştir. 2008 ve sonrasında memleketlerine dönen ailelerin sayısının artmasında 2008 yılında meydana gelen ekonomik krizin getirdiği istihdam sorunlarının ve bölgesel kalkınma hamlelerinin özellikle istihdam alanında başarılı olmasının de etkili olduğu söylenmektedir (İslamoğlu vd., 2014).

Tablo 46. 2010-2013 Yılları Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti Verileri (İBB, 2014).

Yıl	Tersine Göç (Aile Sayısı)	Yoksul Sevk (Kişi Sayısı)
2010	957	4.402
2011	1.262	5.673
2012	1.405	6.970
2013	1.848	8.990

Tablo 47. 2014-2022 Yılları Tersine Göç ve Yoksul Sevk Hizmeti Verileri (İBB, 2015; İBB, 2019; İBB, 2024).

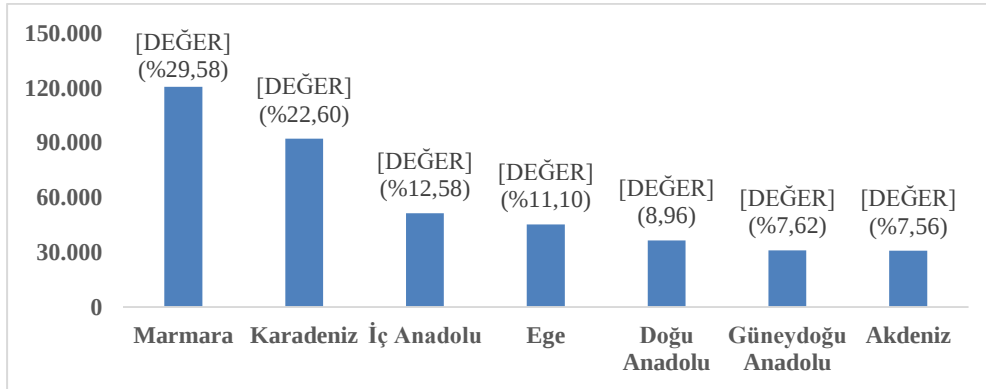
Yıl	Tersine Göç (Aile Sayısı)	Yoksul Sevk (Kişi Sayısı)
2014	2.301	9.301
2015	3.330	5.645
2016	5.256	7.304
2017	4.772	8.188
2018	3.264	8.447
2019	4.006	7.849
2020	1.540	4.496
2021	4.010	7.655
2022	2.316	4.881
2023	-	5.769

2016 yılında tersine göç hizmeti kapsamında memleketlerine dönen aile sayısı en yüksek oranına çıkmıştır. 2020 yılındaki pandemi sürecinden tersine göç hizmeti de etkilenmiştir. Yoksul sevk hizmeti kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı faaliyetlerine devam etmektedir.

Tablo 48. 2021 Yılı Verilerine Göre İstanbul'un Göç Verdiği İller (TÜİK, 2025j).

İl	Kişi	İl	Kişi	İl	Kişi	İl	Kişi
Kocaeli	26.906	Konya	5.800	Çankırı	3.586	Isparta	1.709
Tekirdağ	24.626	Yalova	5.537	Manisa	3.498	Afyonkarahisar	1.685
Ankara	20.251	Van	5.323	Karabük	3.345	Yozgat	1.635
İzmir	17.919	Sivas	5.292	Adıyaman	3.109	Bingöl	1.626
Bursa	15.223	Aydın	5.207	Bitlis	2.947	Aksaray	1.611
Tokat	14.377	Adana	5.022	Amasya	2.935	Nevşehir	1.544
Sakarya	13.251	Mersin	4.844	Erzincan	2.781	Kars	1.541
Muğla	11.580	Sinop	4.801	Çorum	2.748	Bayburt	1.361
Balıkesir	11.402	Zonguldak	4.538	Bartın	2.672	Iğdır	1.334
Antalya	10.949	Düzce	4.524	Elazığ	2.599	Osmaniye	1.134
Samsun	10.745	Malatya	4.488	Kahramanmaraş	2.488	Ardahan	1.096
Ordu	9.362	Batman	4.369	Denizli	2.475	Hakkari	1.094
Çanakkale	8.479	Erzurum	4.306	Ağrı	2.427	Artvin	1.064
Giresun	6.970	Şanlıurfa	4.215	Gümüşhane	2.342	Tunceli	1.055
Edirne	6.790	Rize	4.101	Siirt	2.217	Uşak	901
Diyarbakır	6.772	Hatay	4.060	Kütahya	2.046	Kırıkkale	763
Kırklareli	6.579	Gaziantep	4.021	Muş	2.033	Kırşehir	697
Kastamonu	6.398	Eskişehir	3.985	Bilecik	1.947	Karaman	641
Trabzon	6.033	Bolu	3.937	Şırnak	1.914	Burdur	637
Mardin	5.829	Kayseri	3.803	Niğde	1.738	Kilis	576

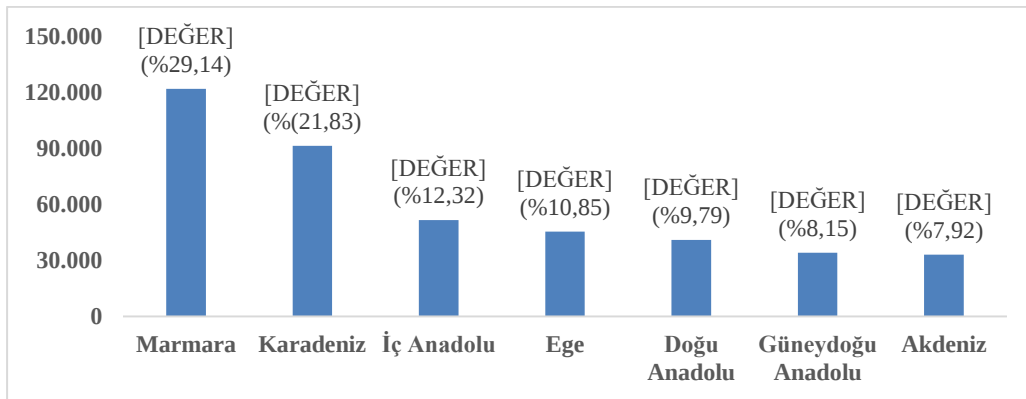
Şekil 6. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2021 (TÜİK, 2025j).

Tablo 49. 2022 Yılı Verilerine Göre İstanbul'un Göç Verdiği İller (TÜİK, 2025j).

İl	Kişi	İl	Kişi	İl	Kişi	İl	Kişi
Kocaeli	28.350	Sinop	6.063	Adıyaman	3.418	Bilecik	1.824
Tekirdağ	24.560	Yalova	6.054	Bitlis	3.380	Yozgat	1.695
Ankara	19.290	Van	5.827	Amasya	3.318	Afyonkarahisar	1.687
İzmir	18.471	Aydın	5.622	Erzincan	3.237	Aksaray	1.658
Bursa	15.159	Konya	5.549	Bolu	3.194	Isparta	1.637
Sakarya	13.430	Mardin	5.511	Karabük	3.042	Kars	1.637
Samsun	11.834	Adana	5.505	Çorum	2.944	Nevşehir	1.549
Balıkesir	11.714	Mersin	5.435	Şırnak	2.908	Hakkari	1.546
Antalya	11.266	Şanlıurfa	5.171	Ağrı	2.869	Iğdır	1.479
Muğla	10.320	Malatya	5.029	Çankırı	2.807	Osmaniye	1.362
Tokat	10.317	Batman	4.968	Kahramanmaraş	2.731	Artvin	1.213
Ordu	9.431	Zonguldak	4.610	Denizli	2.721	Bayburt	1.186
Kastamonu	7.793	Hatay	4.560	Elazığ	2.639	Ardahan	1.159
Çanakkale	7.694	Düzce	4.471	Bartın	2.463	Tunceli	980
Diyarbakır	7.623	Gaziantep	4.360	Muş	2.414	Uşak	958
Giresun	7.427	Eskişehir	4.156	Siirt	2.389	Kırşehir	931
Kırklareli	6.776	Kayseri	4.126	Niğde	1.953	Kırıkkale	858
Sivas	6.308	Erzurum	3.977	Kütahya	1.921	Burdur	636
Edirne	6.278	Rize	3.877	Gümüşhane	1.920	Karaman	635
Trabzon	6.150	Manisa	3.642	Bingöl	1.855	Kilis	615

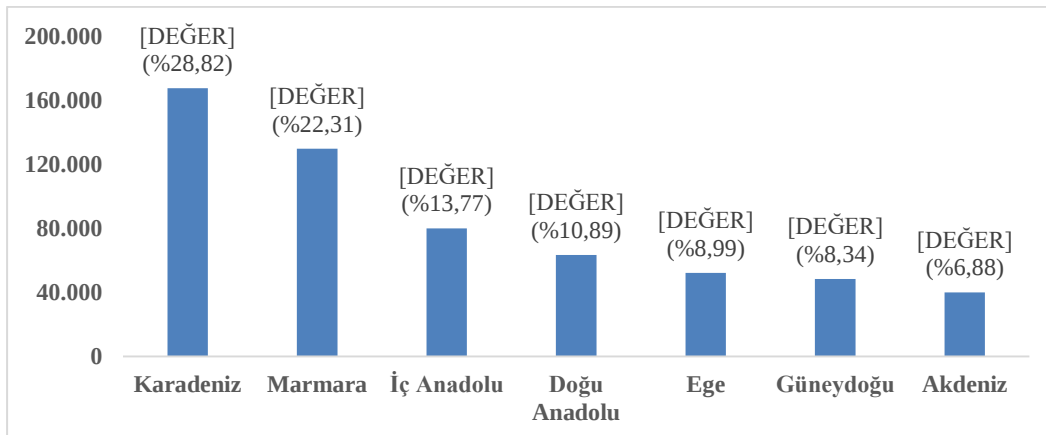
Şekil 7. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2022 (TÜİK, 2025j).

Tablo 50. 2023 Yılı Verilerine Göre İstanbul'un Göç Verdiği İller (TÜİK, 2025j).

İl	Kişi	İl	Kişi	İl	Kişi	İl	Kişi
Kocaeli	27.835	Mardin	8.903	Gaziantep	5.303	Denizli	2.741
Tekirdağ	23.476	Diyarbakır	8.619	Amasya	5.096	Şırnak	2.673
Ankara	23.403	Kırklareli	8.502	Kayseri	5.090	Nevşehir	5.893
Tokat	22.090	Batman	7.970	Karabük	5.046	Afyonkarahisar	2.448
İzmir	20.155	Yalova	7.906	Niğde	4.866	Kars	2.410
Ordu	18.505	Şanlıurfa	7.176	Siirt	4.854	Kütahya	2.364
Samsun	17.545	Konya	6.908	Adıyaman	4.718	Tunceli	2.324
Sivas	16.306	Gümüşhane	6.855	Bitlis	4.576	Hakkari	2.200
Kastamonu	15.953	Van	6.819	Çorum	4.563	Aksaray	2.189
Giresun	15.763	Edirne	6.729	Bartın	4.525	Artvin	2.096
Sakarya	17.545	Zonguldak	6.711	Elazığ	4.319	Bilecik	2.020
Bursa	14.808	Erzincan	6.656	Muş	4.292	Isparta	1.990
Antalya	14.705	Çankırı	6.521	Manisa	3.946	Osmaniye	1.710
Balıkesir	13.696	Aydın	6.149	Ağrı	3.894	Ardahan	1.686
Muğla	13.402	Hatay	5.806	Bolu	3.706	Kırşehir	1.372
Trabzon	11.627	Mersin	5.745	Bingöl	3.650	Kırıkkale	1.339
Sinop	9.978	Adana	5.709	Kahramanmaraş	3.634	Uşak	1.052
Malatya	9.443	Erzurum	5.476	Yozgat	3.056	Karaman	987
Çanakkale	9.185	Eskişehir	5.414	Bayburt	2.984	Kilis	913
Rize	9.160	Düzce	5.329	Iğdır	2.908	Burdur	709

Şekil 8. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç, 2023 (TÜİK, 2025j).

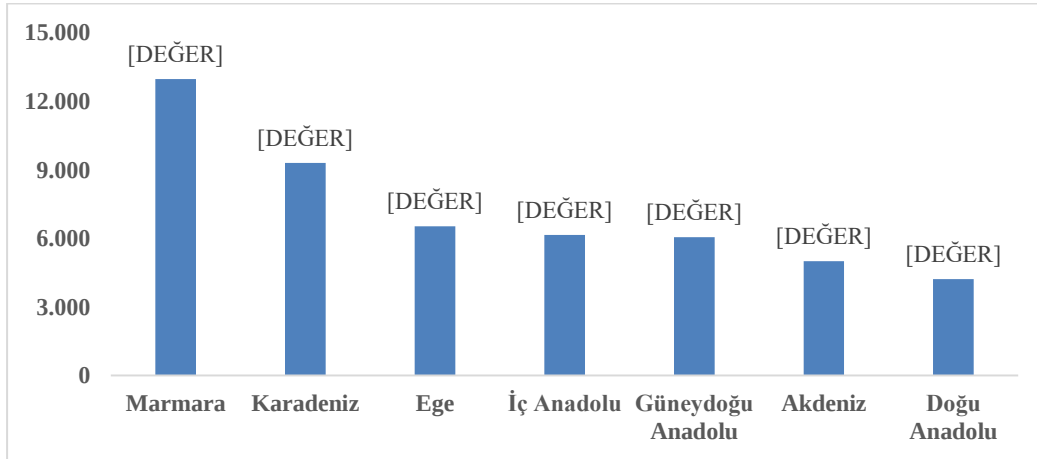

İstanbul'un iller bazında göç verme sayıları incelendiğinde göç sayısının göç alan şehir nüfusuyla ilişkili olmadığı görülmektedir. Örneğin 2023 yılında 606.934 kişilik nüfusa sahip olan Tokat, İstanbul'dan 22.090 kişiyi göç alırken; aynı yıl 2.320.241 kişilik nüfusa sahip olan Konya ili, İstanbul'dan 6.908 kişilik göç almıştır (TÜİK, 2025k).

2021 yılı verilerine göre İstanbul'dan en çok göç alan ilk on ilden beşi Marmara, ikişer tanesi İç Anadolu ve Ege, bir tanesi ise Karadeniz Bölgesinden iller olmuştur. 2022 yılında İstanbul'dan en çok göç alan ilk on ilden yine beşi Marmara, iki tanesi Ege, birer tanesi Karadeniz, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesinden illerden oluşturmuştur. 2023 yılında ise Karadeniz Bölgesindeki illerin sayısı beşe yükselmiş, ikişer tane Marmara ve İç Anadolu, bir tane de Ege Bölgesinden il en çok göç alan illeri oluşturmuştur. 2021 ve 2022 yıllarında Marmara Bölgesi, İstanbul'dan en çok göç alan coğrafi bölge olmuştur. 2023'te ise Karadeniz bölgesinde büyük bir artış yaşanmış ve İstanbul'dan en çok göç alan coğrafi bölge olmuştur.

Ülkemizde yedi coğrafi bölge mevcut olup on sekiz il Karadeniz, on beş il Doğu Anadolu, on üç il İç Anadolu, on bir il Marmara, sekiz il Akdeniz, Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, t. y.) 2023 yılı verilerine göre İstanbul'dan göç alan coğrafi bölgelerin gösterildiği Şekil 9'da Karadeniz Bölgesinin 167.532 kişi ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ancak coğrafi bölgelerin şehir sayıları baz alınarak yapılan ortalama içeren bir tabloda sıralamalar değişmektedir.

Şekil 9. Coğrafi Bölgelere Göre İstanbul'un Verdiği Göç'ün Bölgelerin Şehir Sayısına Ortalaması Alınarak Sıralanması, 2023 (TÜİK, 2025j; İçişleri Bakanlığı, t. y.).

3.3.2. COVID-19 Pandemi Sürecinin Göç Sürecine Etkisi

Özellikle 2020 yılından itibaren etkisini gösteren COVID-19 pandemi süreci, kentsel göç sürecinin aksine bir gelişme olmuş, tersine göç dalgalarından birini oluşturmuştur. COVID-19 pandemi süreciyle birlikte özellikle belli bir yaşın üzerindeki vatandaşlar, emekli olduktan sonraki memlekete dönüş planlarını erkene almıştır. Bu süreç, birçok alanda faaliyetleri kısıtlamış, insanların bu kısıtlılıktan uzaklaşıp sağlıklı gıda ve doğal yaşama dönüş eğilimi göstermesine sebep olmuştur. Uzun zamandır köylerden büyük kentlere olan göçlerle birlikte şehirlerde yaşayan kırsal kökenli kentsel nüfus COVID-19'un etkisiyle tersine göçler gerçekleştirmiştir (Albayrak, 2021). Pandemi süreciyle birlikte oluşan tersine göç dalgası, salgına reaksiyon olarak hastalıktan uzaklaşma şeklinde geçici veya kalıcı olacak şekilde cereyan etmiştir (Memiş vd., 2023).

Büyükşehir belediyesi bulunan büyük kentlerden kırsal alanlara doğru kitlesel yaşlı nüfus göçlerinin en büyük örneklerinden biri bu dönemde yaşanmıştır. Bu yaşlı nüfus, 1950'li yıllardan sonra başlayan kırsal alanlardan kentsel alanlara göç olgusunu oluşturan unsurlardan birini oluşturmuştur (Hovardaoğlu & Çalışır-Hovardaoğlu, 2023).

COVID-19 süreci İstanbul'da da tersine göç sürecinin hızlanmasına etki etmiştir. 2020 yılında etkisini gösteren pandemi sürecine paralel olarak 2020-2021 döneminde İstanbul 385.328 göç almış, 408.165 göç vermiştir. Bu dönemde İstanbul, -22.837 net göç sayısına sahip olmuştur. 2021-2022 döneminde de benzer şekilde 385.294 göç alan İstanbul, 418.082 göç vererek yine eksi net göç vermiştir. 2022-2023 döneminde ise tersine göç dalgası zirveye ulaşmış 412.707 göç alan İstanbul, 581.330 göç vererek -168.623 kişilik net göç istatistiği sergilemiş olup net göç hızı -10,7 olmuştur (TÜİK, 2025h).

3.3.3. Emeklilik ve Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) Düzenlemesinin Göç Sürecine Etkisi

Gençlik yıllarında iş arayışı ve daha iyi yaşama imkanlarına sahip olmak üzere memleketlerinden metropollere göç eden insanlar belli bir sosyoekonomik seviyeye ulaştıktan sonra yaşlılık ve emeklilik evrelerinde doğup büyüdüğü topraklara geri dönme arzusunda olabilmektedir. Konuyla ilgili olarak emeklilik statüsüne erişmek için yaş dışındaki diğer tüm koşulları sağlamış vatandaşlar için kamuoyunda daha çok Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi olarak bilinen 7438 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 03.03.2023 tarihli 32121 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak

yürürlüğe girmiştir (7438 sayılı Kanun, 2023, m. 1). EYT düzenlemesi ile emekli olmuş olan insan sayısının artması ve ilgili düzenleme ile emekli olmuş insanların memleketlerine dönme isteği doğrultusunda göç etme kararı almaları iç göç istatistikleri üzerinde etkili olmuştur.

2022 yılı göç nedenine göre göç eden nüfus sayısına göre Türkiye’de o yıl 11.095 kişi emeklilik nedeniyle ülke içerisinde başka bir yere göç etmiştir. İlgili oran o yıl toplam iç göç sayısı olan 2.791.156’nın %0,40’ını oluşturmuştur. 2023 yılı verilerine göre ise iç göç gerçekleştiren toplam 3.450.953 kişiden 49.890’ı emeklilik nedeniyle göç etmiştir. 2023 yılında emeklilik nedeniyle göç edenlerin toplam iç göçe oranı %1,45’e yükselmiştir (TÜİK, 2024c). Emeklilik saikiyle göç eden nüfusun bir önceki yıla göre 4 katına çıkmış olması EYT düzenlemesinin etkisiyle emekli statüsüne ulaşmış insan sayısının artmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Emeklilik statüsünün göç üzerindeki etkisi İstanbul üstünden incelendiğinde, emeklilik durumunun İstanbul’un hem verdiği göçü hem de aldığı göçü artırdığı görülmektedir. 2021 yılında İstanbul toplam 385.328 kişiyi iç göç alırken emeklilik nedeniyle alınan göçler toplam alınan göçün %0,26’sını oluşturmuştur. 2022 yılında da İstanbul’un toplam aldığı göçün (385.294) %0,26’sı emeklilik nedeniyle alınan göçlerden meydana gelmiştir. 2023 yılında yürürlüğe giren EYT düzenlemesiyle İstanbul’un aldığı 412.707 kişilik göçün %1,02’si emeklilik saikiyle yapılan göçlerdir. Son iki yıla göre oranın dört katına çıktığı görülmektedir (TÜİK, 2024k; 7438 sayılı Kanun, 2023, m. 1). İstanbul’un 2021 yılında diğer illere verdiği toplam 408.165 göçün %0,97’si, 2022 yılında verdiği 418.082 iç göçün 0,93’ü emeklilik nedeniyle oluşan göçlerden meydana gelmiştir. 2023 yılında ise EYT düzenlemesinin etkisiyle İstanbul’un verdiği 581.330 kişilik iç göçün 3,31’inin nedeni emeklilik olmuştur (TÜİK, 2024l).

3.3.4. 6 Şubat 2023 Depremi ve Olası Marmara Depreminin Göç Sürecine Etkisi

En yıkıcı tabii afetlerden birisi olan depremler, afet bölgesinde yaşayan insanların geçici veya kalıcı olarak başka yerlere göç etmesine neden olabilmektedir. Deprem nedeniyle oluşan göçler zorunlu göçlere örnek verilmektedir. Deprem nedeniyle ortaya çıkan zorunlu göçler hem göç eden kişilerde hem de göçmenlerin varış noktalarında büyük problemlere yol açmaktadır (Duruel, 2023; Tiryaki Yenilmez, 2023). Göçmenlerin varış noktalarındaki yaşayabileceği uyum sorunları ile iktisadi ve sosyal sorunlar, toplumsal dışlanma vb. problemleri de peşinde getirebilmektedir (Düzenli, 2024). Bunların dışında göç edilen yerdeki ekonomik alanlara yer alamama, yabancılık/yalnızlık gibi sorunlar da deprem

bölgesinden diğer bölgelere göç eden insanların karşılaşabileceği güçlüklerdendir (Fırat, 2022). Özellikle hasar gören ve yıkılan binaların konut arzını ciddi oranda etkilemesiyle deprem bölgesindeki kira bedelleri yüksek oranlarda artmakta bu da vatandaşları ülkenin başka yerlerine göç etmeye zorlamaktadır (Peker & Şanlı, 2022). Ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde 04:17'de Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi merkezli, 13:24'te ise yine Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi merkezli sırasıyla 7.7 ve 7.6 büyüklüklerinde iki büyük deprem meydana gelmiştir (AFAD, 2023). Bu iki deprem ondan fazla ilde binlerce insanın vefat etmesine, fiziksel ve psikolojik olarak hasar görmesine sebebiyet vermiştir. Deprem oldukça fazla yıkıma sebebiyet vermesi bölgede yaşayan insanların zorunlu göçle başka şehirlere gitmesine sebebiyet vermiştir (Tiryaki Yenilmez, 2023).

Tabii afetlerden biri olan depremin yol açtığı göç, deprem göçü olarak tanımlanmaktadır. Deprem göçü, deprem öncesi göçler ve deprem sonrası göçler olarak iki başlıkta sınıflandırılabilir. Deprem sonrası meydana gelen göçler de geçici ve kalıcı olmak üzere iki başlıkta incelenebilir. Kalıcı göçler, planlı, sistematik ve organize bir biçimde depremzedelerin yeni ve daimî bir hayat dizayn etmelerini sağlamak üzere gerçekleştirilmektedir. Deprem sonrası gerçekleşen geçici göçler ise afet sonrasında hayatta kalan bireylerin afet bölgesini hızlıca terk etmeleriyle oluşan göçlerdir. Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat depremleri deprem sonrası meydana gelen geçici göçlere verilecek çok iyi bir örnektir. Deprem ardından insanlar, deprem riskinden uzak bulduğu ve akrabalarının yaşadığı bölgelere hızlı bir şekilde göç etmiştir. Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat depremlerinde de görüldüğü üzere deprem sonrası yaşanan geçici göçler insanların hayati tehlikeyle birlikte deprem bölgesinden kaçıışı şeklinde gerçekleşmektedir (Güreşçi, 2023, ss. 54-56).

Kahramanmaraş merkezli depremler İstanbul'un aldığı ve verdiği göçü etkilemiştir. İstanbul, 2021 yılında 385.328 kişiyi göç almış, 408.165 kişiyi göç vermiş; 2022 yılında 385.294 kişiyi göç almış, 418.062 kişiyi göç vermişken 2023 yılında aldığı göç 412.707 kişi olmuş iken verdiği göç 581.330 kişi olmuştur (TÜİK, 2025h). Deprem göçleri, İstanbul'u hem aldığı göçte hem de verdiği göçte etkilemiştir. Tablo 38'de de yer aldığı üzere göç etme nedenine göre İstanbul'un aldığı göç verileri incelendiğinde 2021 yılında diğer kategorisinin toplam göçe oranı %1,57, 2022 yılında %2,01 iken 2023 yılında diğer kategorisinin toplam göçlere oranı %12,49'a yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2024k). Bu oranın diğer yıllardan farklılaşmasında 2023 yılında meydana gelen depremler nedeniyle gerçekleştirilen göçlerin etkisinin olduğu söylenebilir. Afet sonrasında İstanbul'a göç edilmesi, deprem bölgesindeki kişilerin akrabalarının büyük çoğunluğunun İstanbul'da olması sebebiyle hayati tehlikeden

kurtulmak için yapılan deprem sonrası geçici göç refleksiyle açıklanabilir. Göç etme nedenine göre İstanbul'un verdiği göçlerde ise 2021 yılında İstanbul'un verdiği 408.165 kişilik göçün %3,39'unun, 2022 yılında 418.082 kişilik göçün %3,29'unun diğer sebeplerle gerçekleştiği görülmektedir. 2023 yılında İstanbul'un verdiği toplam 581.330 kişilik göçün %6,56'sı diğer başlığı altında toplanan nedenlerle gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024). Bir önceki yıla göre diğer başlığının yaklaşık iki katına çıkmasında 6 Şubat depremlerinin etkili olduğu söylenebilir.

Deprem göçlerinin bir diğer türü daha öncesinde belirtildiği üzere deprem öncesi yaşanan göçlerdir. Olası büyük bir depreme dayanıklılık açısından riskli görülen bölgelerde yaşayan insanlar, deprem açısından daha az riskli bulunduğu bölgelere göç etme eğilimi gösterebilmektedir (Güreşçi, 2023, s. 55). İstanbul'da yaşayan vatandaşların hafızalarında, 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin olumsuz anıları tazelenmiş, uzmanlarca gerçekleşmesi beklenen Büyük Marmara Depremi'nin de getirdiği kaygılarla pekişmiştir. Bu sebeple özellikle eski evlerde ikamet eden vatandaşlar, deprem açısından daha az riskli gördüğü ilçelere ve çoğunlukla başka illere göç etme eğilimi göstermektedir. Avcılar, Bağcılar, Beylikdüzü, Beylikdüzü, Kadıköy, Kartal, Küçükçekmece ve Pendik ilçeleri, İstanbul'dan deprem nedeniyle verilen göçlerde başı çeken ilçelerdendir. Birtakım sebeplerle başka illere göç etmek istemeyen vatandaşlarda şehrin daha kuzeyinde yer alan ilçelere göç etme isteğinde olmaktadır. Örneğin Üsküdar, Kadıköy, Kartal ve Maltepe ilçelerinde ikamet eden insanlar, Çekmeköy, Kurtköy ve Sancaktepe gibi ilçelere göç etme eğilimi göstermiştir. İlçeler arasındaki göçün yaklaşık %40'larda olduğu, İstanbul'dan başka illere göçün ise %60'larda olduğu ifade edilmektedir. Başka illere göç eden vatandaşların büyük bir çoğunluğu memleketlerine geri dönmektedir. Deprem nedeniyle İstanbul'dan en çok göç alan illerin başında Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ gibi İstanbul'un çevresinde olan iller yer almaktadır (CNN TÜRK, 2023; NTV, 2023).

SONUÇ

Ülkemizde ilk olarak 1927 yılında son olarak da 2000 yılında gerçekleştirilen genel nüfus sayımlarında ve ilk defa 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla nüfus istatistiklerinin oluşturulduğu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) istatistiklerinde istatistiki bölge, şehir-köy, kır-kent başlıkları üzerinden sınıflandırmalar yapılmıştır. İlgili istatistiki verilerde Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırlamış olduğu ve 1982 senesinde yayımlamış olduğu "Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı" kriterlerinden yararlanılarak kır-kent sınıflamaları benimsenmiştir. Bu kriterlerde ana belirleyici 20.000 nüfusu olmuş, nüfusu 20.000 ve üzeri olan yerleşim yerlerine kent, 20.000 ve daha az olan yerleşim yerlerine kır tanımlamaları yapılmıştır. 20.000 nüfus ölçütünden hareketle yapılan kır-kent tanımlamaları, 2004 yılında 5216 sayılı Kanun ile büyükşehir belediye sınırlarının genişlemesi; 2007'de 5747 sayılı Kanun ile 43 ilçe kurulması ile ilk kademe belediyelerinin ilçe belediye yönetimlerine dahil olması; 2012'de 6360 sayılı Kanun ve 2013'de 6447 sayılı Kanun ile 14 ilde büyükşehir belediyesi ve 27 ilçe kurulması ile büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il mülki sınırlarıyla denkleşmesi ile buradaki tüm köy ve belde idarelerinin mahalleye dönüştürülmesi gibi hukuki düzenlemelerin idari bölünüş biçimleri ve yerleşim yerlerinin tüzel kişilikleri üzerinde getirdiği değişikliklerden büyük oranda etkilenmiştir (TÜİK, 2023a; TÜİK, 2024f).

31 Aralık 2012 itibarıyla yayımlanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerinde köy ve beldelerde ikamet eden nüfus oranı %22,72 iken ilgili mevzuat değişiklikleri ve özellikle 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun'un etkisiyle %8,65'e düşmüştür. Bu durum il mülki sınırları ile büyükşehir belediyesi sınırlarının birbirine denk olduğu büyükşehir belediyelerinde daha çok dikkat çekici olmuştur. İlgili mevzuatlarla birlikte belde ve köy yönetimlerinin kaldırılması ve bu yerleşim yerlerinde kır nüfusunun hiç kalmamış olması mevcut kır-kent sınıflandırmalarının geçerlilikten uzak kaldığını göstermiştir (TÜİK, 2024e; TÜİK, 2024f).

Bu doğrultuda TÜİK, istatistiki bir yapının gelişmesi saikiyle köy ve mahalle düzeyinde yoğun kent, orta yoğun kent ve kır biçiminde üçlü bir kent-kır tanımlamasını ortaya koymuş 31 Aralık 2022 itibarıyla ortaya çıkan ADNKS verilerini kullanarak yeni kent-kır sınıflaması verilerini kamuoyuyla paylaşmıştır (TÜİK, 2023b). Yoğun kent (densely populated areas); içinde bulunan yerleşim yerinin %50 ve fazlasının kent özeği gridlerinde yaşadığı yerleşim yerlerini, kır (thinly populated areas); nüfusun %50'si ve fazlasının kırsal gridlerde yaşadığı köy ya da mahalleleri, orta yoğun kent (intermediate density areas) ise kır

ve kent kriterlerine uymayan yerleşim yerlerini ifade etmektedir. Yeni kent kır sınıflandırılmasında köy ve mahallelerin nüfus verileri toplulaştırılarak ilçe, il ve bölge düzeylerinde istatistiki veriler oluşturulmaktadır (TÜİK, 2024f).

Yeni kent-kır sınıflandırmasının ilk verilerinin kamuoyuyla paylaşıldığı 2022 verilerine göre Türkiye nüfusunun %67,93'ü yoğun kent, %17,26'si kır ve %14,81'i ise orta yoğun kent olarak adlandırılan yerlerde ikamet ettiği tespit edilmiştir (TÜİK, 2023c). 2023 yılında ülke nüfusunun %66,68'i yoğun kent, %18'i kır ve %15,32'si orta yoğun kent olarak adlandırılan yerleşim yerlerinde yaşamıştır. 2024 yılında ise ülke nüfusunun %67,22'si yoğun kent, %17,23'ü kır ve %15,55'i orta yoğun kent olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde ikamet etmiştir (TÜİK, 2025g).

Eski kent-kır sınıflandırmasının çok temel düzeyde ve genelleyici olduğu yeni kent-kır sınıflandırmasının ise çok çeşitli ve çok daha tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Örneğin yeni kent-kır sınıflandırmasında Tunceli ilinin kır olarak tanımlanan yerlerde yaşayan oranı Gümüşhane'den fazla, Ardahan'dan az iken eski sınıflandırmada Tunceli'nin hem Gümüşhane hem Ardahan'dan daha yüksek bir kentsel nüfus oranına sahip olduğu görülmektedir.

Eski kent-kır sınıflandırmasında İstanbul, Ankara ve İzmir metropollerinin kentsel nüfus oranı %100 olarak hesaplanmaktadır. Başta bu üç metropol olmak üzere il mülki sınırları büyükşehir sınırlarına özdeş olan büyükşehir belediyesi yönetimi bulunan illerde kentsel nüfus oranı birbirine eşittir. Bu durum eski sınıflandırmanın geçerlilikten ve gerçeklikten uzak olduğunu göstermektedir. Yeni kent-kır sınıflandırmasında ise nüfusun İstanbul'da yaklaşık %96, Ankara'da %88 ve İzmir'de %78'e varan bölümü yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşamaktadır (TÜİK, 2023c). Yoğun kent, orta yoğun kent ve kır sınıflandırmasında grid olarak ifade edilen 1 km²'lik alanlar üzerinden veri üretilmesinin dünyanın her yerinde geçerli istatistikler yapılmasına imkân tanınması önemlidir.

İstanbul, 1950'li senelere kadar yoğun bir kentleşme süreci gerçekleştirilmeyen 1950'lerden sonra hızlı kentleşen, 1970'li ve 1990'lu yıllarda aldığı göç dalgaları ile büyük bir nüfus oranına sahip olan bir metropol olmuştur. 2000'li yıllardan sonra tersine göç eğiliminin de etkisinde kalan İstanbul'da da nüfus artış hızı oldukça yavaşlamıştır. Özellikle 2020 ve sonrasında İstanbul'un verdiği göç oldukça yüksek sayılara ulaşmıştır. Tarihinde ilk kez 2015-2016 döneminde net göçü eksi veren İstanbul'da ilgili yılda 369.582 göç alınırken 440.889 kişi göç verilmiştir. 2017-2018 döneminde 385.482 kişi göç alan İstanbul, 595.803 kişi göç vererek -210.321 kişi net göç istatistiğine sahip olmuştur. 2022-2023 döneminde 412.707 kişiyi göç alan İstanbul, 581.330 kişiyi göç vererek -168.623 net göç vermiştir. Bu

istatistiklere paralel olarak İstanbul 2020 ve 2023 yıllarında nüfus azalışı yaşamıştır (TÜİK, 2024a; TÜİK, 2025e; TÜİK, 2025h).

Yoğun kent, orta yoğun kent ve kır biçiminde üretilmiş olan yeni kent-kır sınıflandırmasında İstanbul'un her geçen yıl cüzi miktarda da olsa negatif seyir devam etmiştir. 2022 yılı verilerine göre İstanbul nüfusunun %96,39'u yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde, %2,7'si orta yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde ve %0,91'i kır olarak tanımlanan yerlerde yaşamıştır. 2023 yılında yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfusun oranı çok cüzi miktarda düşmüş %96,24 olarak seyretmiştir. Orta yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfusun oranı, %2,83'e, kır olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfusun oranı %0,93'e yükselmiştir. 2024 yılında oranlar çok küçük miktarlarda değişse de yoğun kent, orta yoğun kent ve kır verilerinin trendi değişmemiş olup yoğun kent oranı azalmış, orta yoğun kent ve kır oranı yükselmiştir. 2024 yılında İstanbul'da, nüfusun %96,16'sı yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde, %2,89'u orta yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde, %0,95'i ise kır olarak tanımlanan yerde ikamet etmiştir (TÜİK, 2023c; TÜİK, 2025g).

İstanbul'un yoğun kent olarak tanımlanan yerlerde yaşayan nüfus oranı her ne kadar düşüş trendi içerisinde bulunsun da bu oranlar hala çok yüksek düzeyde seyretmektedir. Ülke ortalamasında %67'lerde bulunan yoğun kent oranı, İstanbul'da yaklaşık %30 daha fazladır. %96'lık yoğun kentleşme oranının sürdürülebilir olması değerlendirilmektedir. İstanbul'da hem yoğun kentleşme oranının hem de toplam nüfusun ciddi oranda düşüş göstermesi elzemdir. Bu görüşe paralel olarak İstanbul'un son yıllarda iç göç verme sayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

1950'li yıllarda kırsal bölgelerden kentsel alanlara doğru cereyan eden göçler, İstanbul gibi büyük bir metropolde ekonomik, kültürel, mekânsal, sosyoekonomik ve sosyokültürel vb. birçok alanda muhtelif problemlere neden olmuştur (İslamoğlu vd., 2014, ss. 79-80). Şehrin kaynakları ve kapasitesi, ekstrem düzeylere ulaşan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamamaya başlamıştır. Bu sorunlar kentin cazibesini azaltmış olup 2000'li yıllarda başlayan tersine göç trendi özellikle pandemi süreci ve daha sonrasında gerçekleşen depremlerle etkisini artırmaya başlamıştır. İstanbul'daki tersine göç trendini tetikleyen nedenlerin başında elbette hayat pahalılığı, yüksek kiralar ve işgücünün atıl kalması nedeniyle meydana gelen işsizlik gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bu konuda İstanbul Büyükşehir Belediyesi, bir şekilde İstanbul'a gelmiş, sosyoekonomik saiklerle göç ettiği yere dönmek isteyen ve maddi gücü bulunmayan kişi ve ailelere destek sağlamaktadır. Bu destekler tersine göç ve yoksul sevk hizmetleri isimleri altında gerçekleştirilmektedir.

İstanbul'dan tersine göçü tetikleyen nedenlerden biri de COVID-19 pandemi süreci olmuştur. Salgının ilk zamanlarında hastalıktan korunmak için insanlar geçici göçlere başlamıştır. Ancak emekli olduktan sonra memleketlerine dönmek isteyen insanların pandemi süreciyle birlikte göç planlarını daha erken aktif etmesi gibi biçimlerde gerçekleşen kalıcı göçler de mevcuttur. Özellikle İstanbul'daki yaşlı nüfus, pandemi nedeniyle İstanbul'dan memleketlerine veya başka şehirlere göç etmiştir (Albayrak, 2021; Memiş vd., 2023; Hovardaoğlu & Çalışır-Hovardaoğlu, 2023). Ülkemizde 2020 yılının ilk çeyreğinde etkisini göstermeye başlayan pandemi sürecinin de etkisiyle 2020-2021 döneminde İstanbul 408.165 kişi göç vermiştir. 2020-2021 ve 2021-2022 dönemlerinde eksi net göç veren İstanbul, 2022-2023 döneminde 412.707 kişilik göç almış, 581.330 kişilik göç vermiş olup -168.623 kişilik net göç sayısına sahip olmuştur (TÜİK, 2025h).

Emeklilik nedeniyle yapılan göçler de İstanbul'dan gerçekleşen tersine göçlerde etkili olmuştur. Mart 2023'te Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesinin yürürlüğe girmesiyle emeklilik statüsüne sahip olan insanların birçoğu memleketlerine veya başka şehirlere göç etme kararı almıştır. Emeklilik nedeniyle yapılan göçler, İstanbul'da hem alınan hem verilen göç üzerinde etkisi olmuştur. 2021 ve 2022 senelerinde İstanbul'un aldığı toplam göçün %0,26'sını emeklilik nedeniyle yapılan göçler oluşturmuştur. 2023 yılında EYT düzenlemesiyle birlikte İstanbul'un aldığı göçlerde emeklilik nedeniyle yapılan göçlerin oranı %1,02'ye yükselmiştir. 2021 yılında İstanbul'un verdiği toplam göçün %0,97'si, 2022 yılında ise %0,93'ünü emeklilik nedeniyle gerçekleşen göçler oluşturmuştur. 2023 yılında ilgili düzenlemeyle birlikte bu oran %3,31'e yükselmiştir.

Deprem olgusu da İstanbul'dan yapılan ve yapılacak tersine göçleri etkileyen önemli unsurlardan biridir. 6 Şubat 2023 tarihinde 04:17 ve 13:24'te Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde gerçekleşen depremler, binlerce insanın başka şehirlere göç etmesine sebep olmuştur (AFAD, 2023; Tiryaki Yenilmez, 2023). Bu depremler sonucunda İstanbul da deprem bölgesinden geçici göçler almıştır. Ancak bu depremlerin İstanbul'da olması beklenen büyük depremi de akıllara getirmesiyle insanların İstanbul'dan memleketlerine ya da deprem açısından daha güvenli bulunduğu şehirlere göç etmesine neden olmaktadır. 23 Nisan 2025 tarihinde İstanbul Silivri merkezli gerçekleşen 6.2 büyüklüğündeki deprem, İstanbul'da yaşayan nüfusun başka şehirlere göç kararı almasını daha da fazla etkilemiş olabilmektedir (Anadolu Ajansı, 2023)

Sonuç olarak bu çalışmada nüfus sayısı, nüfus yoğunluğu, yoğun kent vb. ölçütler üzerinden inceleme ve analiz yapılmış olup İstanbul'un içinde bulunduğu tersine göç sürecinin yeterli olmadığı, bu sürecin hızlanarak pekişmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

İstanbul'dan gerçekleştirilecek tersine göçleri tetikleyen motivasyonlara çalışmada detaylıca yer verilmiştir. Bu motivasyonların dışında İstanbul'da yaşayan nüfusa memleketlerine dönmeleri şartıyla aylık ücret verilmesi; İstanbul'da yaşayan nüfusa ekim şartıyla kırsal bölgelerden tarım arazisi kiralanması veya hibe edilmesi; insanların İstanbul'a geri dönmeleri şartıyla memleketlerine ev yaptırmaları için 5 veya 10 yıl vadeli sıfır faizli kredi verilmesi gibi teşvik edici unsurlar da tersine göçü destekleyici olabileceği değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- 442 sayılı Köy Kanunu. (1924, 7 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 68).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.442.pdf>
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004, 23 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 25531).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm#1>
- 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012, 6 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 28489).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm#1>
- 6447 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2013, 22 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı: 28595).
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130322-2.htm>
- 7438 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2023, 3 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı: 32121). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-8.htm>
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2023). *06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarcık ve Elbistan) depremleri saha çalışmaları ön değerlendirme raporu*. Deprem Dairesi Başkanlığı. <https://deprem.afad.gov.tr/content/137>
- Adıgüzel, Y. (2024). *Göç sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akış, A., & Akkuş, A. (2003). Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) Şanlıurfa'daki göçe etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 529-542.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61774/923542>
- Albayrak, L. (2021). Pandemi sürecinde köye dönüş; kırsalın ekonomik ve kültürel yapısında yaşanan gelişmeler, Artvin örneği. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(20. Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi Özel Sayısı), 63-75.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/erzisosbil/issue/66178/961933>
- Anadolu Ajansı. (2025, 23 Nisan). *İstanbul'da 6.2 büyüklüğünde deprem*.
<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/istanbulda-6-2-buyuklugunde-deprem/3546081>
- Aydınlı, H. İ., & Çiftçi, S. (2015). Türkiye'de kır-kent kavramlarının değişen niteliği ve mevzuatın sürece etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 192-200.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6168/82942>

- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye’de kırsal kalkınma kavramlar, politikalar, uygulamalar*. Nobel Yayın Dağıtım.
- CNN TÜRK. (2023, 10 Mart). *İstanbul’da deprem göçü! rota belli oldu*. <https://www.cnnturk.com/turkiye/istanbulda-deprem-gocu-rota-belli-oldu-1898788?page=1>
- Çelik, F. (2006). İç göçlerin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (27), 149-170. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiibd/issue/5884/77843>
- Duruel, M. (2023). Afetlerde göçmen olmak: 6 şubat depremi Hatay örneği. *Mukaddime*, 14(2), 227-255. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.1381750>
- Düzenli, F. (2024). 6 Şubat depremleri sonrasında gerçekleşen iç göç hareketlerinin analizi. *Muhakeme Dergisi*, 7(1), 56-82.
- Erdoğan, M. M., Devlet Karapınar, Y., Aydın, Deniz. (2015). Türkiye’nin göç politikası. M. Yıldız & M. Z. Sobacı (Ed.), *Kamu politikası kuram ve uygulama içinde* (422-465). Adres Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2019). *Kamu yönetimi düşünceler, yapılar, fonksiyonlar, politikalar*. Umuttepe Yayınları.
- Eurostat. (2021). *Applying the degree of urbanisation- a new international manual for defining cities, towns and rural areas (2021 edition)*. The European Commission., OECD., Food and Agriculture Organization of the United Nations., United Nations Settlements Programme., International Labour Organization., The World Bank. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2785/485951>
- Fırat, M. (2022). Deprem ve toplumsal etkileri. *Tezkire Dergisi*, 31(80), 47-82.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye’ye kentten-köye göç olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(1), 77-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/doujournal/issue/66662/1043009>
- Güreşçi, E. (2018). *Çeşitli yönleriyle kırsal göç*. Savaş Yayınevi.
- Güreşçi, E. (2023). Kahramanmaraş depremi sonrası yeni bir tartışma konusu olarak deprem göçü. M. Öztürk & M. Kırca (Ed.), *Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası için akademik öneriler* (47-61). Özgür Yayınları.
- Haas, H. (2010). The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1587-1617.
- Hovardaoğlu, O. & Çalışır-Hovardaoğlu, S. (2023). Tendency of older adults to leave big cities in the COVID-19 pandemic: a qualitative regional analysis in Turkey. *Regional*

- Science Policy & Practice*, 15(3), 585-606. <https://doi.org/10.1111/rsp3.12561>
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de kentleşme hareketleri ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2), 57-71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/4878/66933>
- İçişleri Bakanlığı (t. y.). *Valilikler ve Kaymakamlıklar*. 13 Mart 2025 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/valilikler> adresinden edinilmiştir.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2010). *Faaliyet raporu 2009*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2014). *Faaliyet raporu 2013*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2015). *Faaliyet raporu 2014*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2017). *Faaliyet raporu 2016*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2019). *Faaliyet raporu 2018*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/>
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2024). *Faaliyet raporu 2023*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. <https://ibb.istanbul/ibb/faaliyet-raporlari/>
- İslamoğlu, E., Yıldırım alp, S., Benli, A. (2014). Türkiye’de tersine göç ve tersine göçü teşvik eden uygulamalar: İstanbul ili örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 3(1), 68-93. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sid/issue/30095/324728>
- Kaysadu, M. (2023). Kentten köye göç - tersine göç. *Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 333-341. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10685369>
- Keleş, R. (1980). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Keleş, R. (1983). *100 soruda Türkiye’de kentleşme, konut ve gecekond*. Gerçek Yayınevi.
- Keleş, R. (2023). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Kepenek, E. B., & Uğuzman, T. (2018). Haydi köyümüze geri dönelim! tersine göçün sosyoekonomik etkileri: Yeniyol köyü örneği*. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 11-36. <https://doi.org/10.21560/spcd.v18i39974.437198>
- Kıray, M. B. (1998). *Kentleşme yazıları*. Bağlam Yayınları.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve göç*. Hikmetevi Yayınları.
- Memiş, L., Düzgün, S., Köseoğlu, S. (2023). Covid-19 salgını, tersine göç ve köy yerleşimleri: muhtarlara yönelik bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*, 56(2), 95-129. <https://avesis.sdu.edu.tr/yayin/2b30f20e-9dec-42a3-903c-c8f9ff8e0e41/covid-19-salgini-tersine-goc-ve-koy-yerlesimleri-muhtarlara-yonelik-bir-arastirma>

- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Liu, B. (1975). Differential net migration rates and the quality of life. *The Review of Economics and Statistics*, 57(3), 329-337. <https://doi.org/10.2307/1923917>
- NTV. (2023, 2 Mart). *İstanbul'dan deprem göçü başladı: çıkışlar 20 yılın zirvesinde.* <https://www.ntv.com.tr/turkiye/istanbuldan-deprem-gocu-basladi-cikislar-20-yilin-zirvesinde,0pOM2YjSxUm0Y9KVGOBEag>
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de iç göçler üzerine genel bir değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, (30), 1-18. https://www.researchgate.net/publication/344809381_TURKIYE'DE_IC_GOCLER_UZERINE_GENEL_BIR_DEGERLENDIRME
- Özer, İ. (2017). Türkiye’de kent, kentleşme ve kentsel değişme. M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden bugüne Türkiye’nin toplumsal yapısı içinde* (249-297). Dora Yayıncılık.
- Peker, A. E., & Şanlı, İ. (2022). Deprem ve göç ilişkisi: 24 Ocak 2020 Elazığ deprem örneği. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(10), 125-154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fuuiibfdergi/issue/70477/1102278>
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44. https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16667/330762#article_cite
- Sağlam, S. (2016). 1923-1950 yılları arasında Türkiye’de kent ve kentleşme olgusu. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (53), 257-274. <https://doi.org/10.18368/IU/sk.09525>
- Şahin, Y. (2015). *Kentleşme politikası*. Ekin Yayınevi.
- Şantaş, G. (2019). Türkiye’de iç göçün dağılımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 893-917. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i50781.507180>
- Şengül, R. (2018). *Yerel yönetimler*. Umutepe Yayınları.
- Tezcan, M. (1989). Kentten köye göç. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Derneği*, 22(1), 37-42. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000872
- Tosun, M., & Yücedağ, G. (2022). *Göç & göç kuramları*. Paradigma Akademi.
- Tuncer, C. O. (2021). *Türkiye’de iç göç, ekonomik ve ekonomik olmayan belirleyiciler*. Türk İdari Araştırmalar Vakfı.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009). *Kentsel yoksulluk, göç ve sosyal politikalar komisyonu raporu*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kitap7.pdf>
- Tiryaki Yenilmez, D. (2023). Deprem ve göç ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Akademik Düşünce Dergisi*, (7), 39-52. <https://doi.org/10.53507/akademikdusunce.1282303>
- Türk Dil Kurumu. (2023a). *Türkçe sözlük* (12.baskı, K-Z). Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türk Dil Kurumu. (2023b). *Türkçe sözlük* (12.baskı, A-J). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Göç istatistikleri- göç etme nedenine göre göç eden nüfus ve oranı, 2 Ekim 2011- TÜİK, nüfus ve konut araştırması, 2011*. 20 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015a). *Göç istatistikleri- yerleşim yerleri ve iller arası göç eden nüfus, 1975-2000- genel nüfus sayımları, 1980-2000*. 20 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015b). *Göç istatistikleri- yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus, 1975-2000- genel nüfus sayımları, 1980-2000*. 20 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015c). *Göç istatistikleri- illerin 1995-2000 dönemi net göç hızına göre sıralanışı, 1975-2000- genel nüfus sayımları, 1980-2000*. 21 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015d). *Göç istatistikleri- illerin yerleşim yerlerine göre aldığı göç, 2000- 2000 genel nüfus sayımı*. 20 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015e). *Göç istatistikleri- illerin yerleşim yerlerine göre verdiği göç, 2000- 2000 genel nüfus sayımı*. 20 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023a). *100 yılın göstergeleri*. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı. <https://dps.tuik.gov.tr/index.php/s/Ykhvqq5bn7xSQtl#pdfviewer>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023b, 11 Mayıs). *Kent-kır nüfus istatistikleri, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=kent-kir-nufus-istatistikleri-2022-49755>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023c, 11 Mayıs). *Kent-kır nüfus istatistikleri, 2022- kent-kır sınıflaması ve cinsiyete göre il nüfusları, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=kent-kir-nufus-istatistikleri-2022-49755>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023d, 11 Mayıs). *Kent-kır nüfus istatistikleri, 2022- kent-kır sınıflaması, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus, 2022*.

<https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=kent-kir-nufus-istatistikleri-2022-49755>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024a). *Göç istatistikleri- illerin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı- adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2008-2023*. 27 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024b). *Göç istatistikleri- yaş grubu ve cinsiyete göre iller arası göç eden nüfus, 2013-2023- adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) sonuçları, 2013-2023*. 28 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024c). *Göç istatistikleri- göç etme nedenine göre iller arası göç eden nüfus ve oranı, 2018-2023- TÜİK, iç göç istatistikleri, 2023*. 29 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024d). *Göç istatistikleri- göç etme nedeni ve bitirilen eğitim durumuna göre iller arası göç eden nüfus, 2018-2023- TÜİK, iç göç istatistikleri, 2023*. 29 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024e). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi- yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu, 1927-2023- TÜİK, genel nüfus sayımı sonuçları, 1927-2000 ve adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2007-2023*. 29 Ocak 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024f). *Açıklamalar (Yeni kent-kır tanımlamalarına ilişkin 2023 yılı verileri)*. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://ty.tuik.gov.tr/> adresi üzerinden TÜİK Talep Yönetim Sisteminden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024g). *31 aralık 2023 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks) sonuçları kent-kır sınıflamasına göre il nüfusları*. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://ty.tuik.gov.tr/> adresi üzerinden TÜİK Talep Yönetim Sisteminden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024h). *31 aralık 2023 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks) sonuçları istatistiki bölge birimleri sınıflandırması (ibbs)- kent-kır sınıflamasına göre düzey 1 ve düzey 2 nüfusları*. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://ty.tuik.gov.tr/> adresi üzerinden TÜİK Talep Yönetim Sisteminden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024i). *31 aralık 2023 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi*

- (adnks) sonuçları kent-kır sınıflamasına göre ilçe nüfusları. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://ty.tuik.gov.tr/> adresi üzerinden TÜİK Talep Yönetim Sisteminden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024j). *31 aralık 2023 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks) sonuçları kent-kır sınıflaması, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus, 2023*. 25 Kasım 2024 tarihinde <https://ty.tuik.gov.tr/> adresi üzerinden TÜİK Talep Yönetim Sisteminden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024k). *Göç istatistikleri- göç etme nedenine göre illerin aldığı göç, 2018-2023- TÜİK, iç göç istatistikleri, 2023*. 21 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024l). *Göç istatistikleri- göç etme nedenine göre illerin verdiği göç, 2018-2023- TÜİK, iç göç istatistikleri, 2023*. 21 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025a). *1980 genel nüfus sayımı veri tabanı- illere göre şehir ve köy nüfusları*. 19 Ocak 2025 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/nufus80app/idari.zul> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025b). *Veri kaynakları- adrese dayalı nüfus kayıt sistemi*. 26 Ocak 2025 tarihinde <https://nip.tuik.gov.tr/Home/Adnks> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025c). *Göç- ülke içi göç* 26 Ocak 2025 tarihinde <https://nip.tuik.gov.tr/?value=UlkeIciGoc> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025d). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi- yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu, 1927-2024- TÜİK, genel nüfus sayımı sonuçları, 1927-2000 ve adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2007-2024*. 6 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025e). *İl gösterge kartları- İstanbul*. 21 Şubat 2025 tarihinde <https://nip.tuik.gov.tr/Home/Adnks> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025f). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi- il ve ilçelere göre il/ilçe merkezi, belde/köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı, 2024. TÜİK, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks), 2024*. 21 Şubat 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025g, 6 Şubat). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları,*

2024- kent-kır sınıflaması ve cinsiyete göre il nüfusları, 2023, 2024.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025h). *Göç istatistikleri- illerin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı- adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2008-2024*. 10 Mart 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025i). *Göç istatistikleri- ikamet edilen il ve doğum yerine göre iller arası göç eden nüfus, 2014-2024- TÜİK, doğum yeri istatistikleri, 2014-2024*. 10 Mart 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025j). *Göç- iller arası göç* 11 Mart 2025 tarihinde <https://nip.tuik.gov.tr/?value=IllerArasiGoc> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025k). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi- yıllara göre il nüfusları, 2000-2024- TÜİK, nüfus tahminleri, 2000-2006, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks), 2007-2024*. 11 Mart 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025l). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi- yıllara göre illerin yıllık nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu, 2007-2024- TÜİK, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks), 2007-2024*. 14 Mart 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden edinilmiştir.

Wickramasinghe, A. A. I. N., & Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*, 2016, 1(5), 13-32.
https://www.researchgate.net/publication/312211237_INTERNATIONAL_MIGRATION_AND_MIGRATION_THEORIES

Yamak, R., Yamak, N. (1999). Türkiye’de gelir dağılımı ve iç göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 16-28.
<https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12397/5359>

Yardımcı, B. (2023). Türkiye’de kırsal alan tanımının serüveni. *Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 1(2), 193-213.

ÖZ GEÇMİŞ**Kürşat SEKMAN****Öğrenim Bilgisi**

Yüksek Lisans 2022-2025	Amasya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı (Prof. Dr. Kemal AYDIN)
Lisans 2015-2020	Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Eserler**A. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:**

1. Sekman, K., & Aydın, K. (2025, Şubat 22-23). *Kent kır ayrımında yeni bir sınıflandırma: yoğun kent, orta yoğun kent ve kır* [Sözlü bildiri]. Dördüncü Uluslararası Ankara İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi, Ankara.